

ESTUDI HISTÒRIC DE L'HOSPITAL DE LA SANTA CREU I SANT PAU

Barcelona

Promotor:
Fundació Privada de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau

Realització:
ARQUEOCIÈNCIA Serveis Culturals S.L.

Direcció de l'obra:
Octavi Mallorquí
Raquel Valdenebro

Manresa, octubre 2006

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ

2. METODOLOGIA

3. CONTEXT HISTÒRIC

BARCELONA AL TOMBANT DEL SEGLE XX

LA SANITAT CATALANA A PRINCIPIS DEL SEGLE XX

4. ARQUITECTURA I SANITAT

ARQUITECTURA SANITÀRIA.ELS PRECEDENTS

LES NOVES CORRENTS DEL PENSAMET MÈDIC.L'HIGIENISME

L'HIGIENISME I LA NOVA ARQUITECTURA HOSPITALÀRIA

L'HOSPITAL DE SANT PAU LA SANTA CREU.EL PROJECTE DE DOMÈNECH I
MUNTANER

CONSTRUCCIÓ I DECORACIÓ

5. MECENES I AUTORIS

ELS MECENES DE L'HOSPITAL

AUTORS

Arquitectes

Artistes i artesans

Industrials

6. L'HOSPITAL. EVOLUCIÓ ARQUITECTÒNICA

EVOLUCIÓ GENERAL

EVOLUCIÓ DELS PAVELLONS I ELEMENTS DE L'HOSPITAL

7. CONCLUSIONS

8. BIBLIOGRAFIA

ANNEX DOCUMENTAL

1. INTRODUCCIÓ

El present estudi històric forma part del Pla Director de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau.

L'objectiu d'aquest estudi és procedir a una revisió documental i històrica del procés constructiu de dit hospital, des del moment en que es va concebre l'idea fins que es va procedir a la seva materialització, fent un seguiment de tot el programa constructiu, fins a la constitució del seu aspecte actual.

Com és sabut, la història arquitectònica del que fou el procés constructiu de l'Hospital, ha estat ja elaborada i editada en diverses publicacions. Des de articles a monografies, passant apartats inscrits en històries generals de l'art i del modernisme, eren per tant escassos els descobriments històrics que es podien fer.

Davant d'aquesta perspectiva, l'objectiu entorn al qual ha girat aquest estudi, ha estat el de transcriure el procés constructiu d'una forma el més ordenada possible, de cara a que fos una eina útil per a la resta dels equips que treballaven en el Pla Director.

Aquest procés constructiu s'ha envoltat d'un context històric i biogràfic important, en un esforç per captar l'ambient i el pensament del moment en el qual té lloc el disseny del projecte d'hospital.

Des dels començaments del treball, es va creure que la principal innovació i aportació que l'equip redactor del treball podia fer dit estudi, era una anàlisi estructural del pensament i la ideologia que s'amagava sota el projecte arquitectònic pensat per Lluís Domènech i Muntaner, intentant esbrinar a quins preceptes i raons obeïa, i explicant el sentit i el per què, de que les coses fossin com són i de que l'hospital hagués tingut el seu aspecte definitiu.

La clau de la qüestió no va ser trobada en clau d'arquitectura sinó de medicina, en el context de les teories mèdiques que dominaven a finals del segle XIX a Espanya. Un cop definits els objectius es va iniciar el procés de treball.

2. METODOLOGIA

El treball de recerca que es presenta a continuació, ha estat realitzat bàsicament amb fonts pròpies de l'hospital. L'existència d'un Arxiu Històric (AHSCSP) dins de les dependències del mateix hospital, va fer que la major part de la documentació que la dinàmica del funcionament quotidià de l'hospital generava, s'hagués anant guardant i classificant de forma correcta. Cal afegir, que la possibilitat de comptar amb la col·laboració dels professionals encarregats de dit arxiu, ha facilitat enormement la tasca.

Inicialment es va procedir a un buidatge de la bibliografia ja existent, molta de la qual es trobava a l'Arxiu Històric de l'Hospital. De forma sistemàtica es va fer un recull dels principals treballs històrics i estudis artístics que s'havien publicat fins al moment. Aquesta tasca va ser completada amb la consulta freqüent d'altres publicacions referents a l'Hospital o al context de l'època als fons de la Biblioteca de Catalunya.

Un cop efectuat el recull bibliogràfic es va procedir a completar la recerca utilitzant fons documentals, incidint de forma especial en aquells fons susceptibles d'aportar dades inèdites, sobre els temes en els quals es volia basar l'estudi.

El document base entorn al qual es va treballar va ser el Projecte i la Memòria constructiva de l'Hospital, intentant extraure els detalls, analitzant a quines premisses responien, en un intent d'explicar la clau ideològica a la

qual responia el disseny de l'hospital. Aquest projecte, va ser comparat amb exemples similars, coetanis en el temps i en el context arquitectònic.

De forma paral·lela es va procedir a indagar en el camp de la història de la medicina, en un intent de corroborar les teories mèdiques que justificaven el projecte arquitectònic.

Un cop determinada la idea bàsica entorn a la qual s'havia desenvolupat el projecte arquitectònic de Domènech i Muntaner, es va procedir a indagar en els detalls constructius, fent especial incidència en el tema de les autories, per tal de profunditzar en el coneixement de les persones: arquitectes, artistes, artesans, industrials etc.. que havien format part del projecte i havien deixat la seva empremta en el conjunt hospitalari. A tal fi, es va procedir al buidatge del fons de Certificats d'obra existent al AHSCSP.

Un cop es va poder reconstruir de forma més o menys detallada tot el procés constructiu de l'hospital i la seva evolució arquitectònica, es va detectar, que pràcticament totes les dades existents, incloses les publicades fins al moment, arribaven bàsicament fins al 1930-1932, quan té lloc la inauguració oficial de l'hospital i la major part dels pavellons ja estaven aixecats. De la segona meitat del segle XX –de 1940 en endavant- el coneixement de l'evolució arquitectònica del conjunt era pràcticament nul·la. Aquesta constatació, va motivar la reconstrucció històrica d'aquest període, que es va poder refer en el seu aspecte arquitectònic, mitjançant el buidatge sistemàtic dels llibres d'Actes de la M.I.A.

Un altre fons que va ser buidat va ser el fons gràfic, amb l'objectiu de conèixer la magnitud d'aquest, i de localitzar material que ajudés a completar la informació. Bona part d'aquest fons es conserva classificat a l'AHSCSP. Complementàriament, al llarg de la recerca històrica, es va tenir constància de l'existència d'altres fons gràfics, com són els del COAC, els de la Càtedra Gaudí, i els fons procedents dels arxius particulars de les famílies Gil i Domènech, que van ser incorporats a l'annex documental.

Un cop es van obtenir les dades bàsiques, es va procedir al redactat de l'estudi. Finalment es va observar, que de cara a la consulta per la resta d'equips que configuraven la redacció del Pla Director, seria útil l'elaboració d'un instrument que permetés una visualització ràpida dels resultats. Amb aquest objectiu es va dissenyar un model de fitxa individualitzada per cada element constructiu, dins de la qual es concentraven les dades bàsiques que permetien sintetitzar la informació. Es van considerar elements constructius tots aquells elements que configuren un espai físic. És per aquest motiu que s'ha donat una fitxa individual a cada pavelló, però també als jardins, a la xemeneia etc.. El seu número de fitxa, s'ha fet coincidir amb el número que apareixia al fitxer d'edificacions aparegut a la BSCW, per tal d'evitar duplicacions d'informació.

Finalment l'estudi s'acompanya d'un annex documental que descriu detalladament la documentació localitzada al fons històrics.

3.CONTEXT HISTÒRIC

3.1. BARCELONA AL TOMBANT DEL SEGLE XX

El creixement urbà

A mitjans del segle XIX la ciutat de Barcelona s'havia convertit en una mena de cotilla angoixosa per als seus habitants. Els límits de la capital catalana s'havien quedat petits. En realitat el perímetre de la ciutat pràcticament no havia variat gens des de l'època medieval mentre que la seva població sí que ho havia fet, sobretot en els darrers temps, provocant una sèrie de conflictes que exigien un solució radical.

L'any 1841, el metge barceloní Pere Felip Monlau, que havia passat un temps a França i havia conegut les doctrines higienistes va publicar un escrit amb el títol "*Abajo las murallas*" on defensava l'enderrocament de les muralles de Barcelona per millorar la vida dels seus ciutadans, ja que així la ciutat creixeria a camp obert, i es construirien nous habitatges més airejats i sans.

El principal problema que suposava una densitat demogràfica tan gran dins de la ciutat era la proliferació de malalties. A la ciutat industrial, ja de per sí poc neta a causa dels fums de les fàbriques, havien de sumar-s'hi els costums poc higiènics d'una població essencialment analfabeta que augmentava sense parar per una alta natalitat i l'arribada de gent de l'interior del país que venia a la ciutat cercant feina, i l'existència d'un entramat de carrers estrets, bruts, humits, sense cap tipus d'arbrat, i amb una majoria de cases velles i en perill d'esfondrar-se. D'altra banda, les muralles ja havien perdut la seva funció militar: la defensa dels habitants d'una població.

Amb aquestes connotacions, poble i autoritat posaren fil a l'agulla per enderrocar les muralles de Barcelona i fer néixer així una nova ciutat que

ara ja només faria que créixer fins a cercar els seus límits geogràfics: mar i muntanya, i els rius Llobregat i Besòs a banda i banda.

El Pla Cerdà

Ildefons Cerdà, funcionari de l'Ajuntament de Barcelona, va presentar un projecte basat en les possibilitats d'expansió urbana de la capital catalana a partir de l'enderrocament de les muralles. El projecte es va conèixer amb el nom de Pla Cerdà i va ser aprovat pel govern espanyol l'any 1859.

El projecte de l'hospital de la Santa Creu i Sant Pau trencava amb la seva forma de romb el Pla Cerdà.

Font. Fons Gràfic de l'AHSCSP

El pla Cerdà o de l'Eixample era una nova manera d'entendre l'urbanisme de les ciutats, gairebé utòpica. Consistia en un conjunt de quadrats urbanitzats, airejats, sanejats, poc densos i amb parcs interiors, amb carrers amples i perfectament alineats entre unes i altres, que s'estenien des de l'antiga ciutat en direcció a

la muntanya. No tenia absolutament res a veure amb la Barcelona que existia fins aquell moment.

El Pla Cerdà es va portar a terme, però la utòpica ciutat plantejada va quedar minimitzada per la pressió demografia i l'especulació immobiliària. Afortunadament la potent burgesia barcelonina va decidir embellir les façanes de les cases que es feien fer a l'Eixample amb els més brillants artistes del moviment imperant en aquell moment: el Modernisme. D'entre els arquitectes hem de destacar a Lluís Domènech i Muntaner, personatge

polifacètic i creador del nou Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, que seria bastit en els terrenys destinats a aquest eixamplament de la ciutat.

Retrat econòmic i social

El darrer quart del segle XIX és un temps d'un creixement econòmic molt fort en el nostre país. La industrialització de Catalunya ja feia dècades que havia començat, però és ara quan la puixança i la concentració de capital fa que es conegui aquest període com el de "la febre d'or". L'entrada de diner internacional gràcies a les exportacions serveix d'injecció econòmica per a la indústria del país. També un factor d'acceleració econòmica va ser el treball en favor de la indústria de subministrament per a l'exèrcit, que estava en plena lluita colonial.

En el camp de l'agricultura una sèrie de males collites i sobretot la plaga de la fil·loxera en el sector vinícola que obligà a canviar tots els ceps del país, provocà en primer lloc un augment de les tensions entre propietaris i rabassaires, i de retruc, una emigració de pagesos cap a la ciutat per treballar en el sector industrial que semblava molt més segur.

Cal fer esment també de l'aposta per l'electricitat que fa la indústria catalana. El carbó, font energètica principal de l'època, aviat comença a escassejar a Catalunya, i l'electricitat amb l'establiment de centrals a la zona del Pre-pirineu serà una aposta decidida i reeixida. Els carrers de Barcelona ja es van poder il·luminar elèctricament l'any 1882. La indústria catalana es fonamentava en el sector tèxtil, sobretot el cotoner.

Les desigualtats són el millor abonament pel conreu de les ideologies, i a la Catalunya de finals del segle XIX bé sigui per motius econòmics o bé per motius polítics hi havia molt a dir. Per un costat la lluita de classes entre una burgesia ascendent i un obrerisme que sovint responia amb violència a les injustícies que patia; per altra costat una crisi del model d'estat que

enfrontava a republicans i monàrquics, federalistes i centralistes; i finalment el desvetllament nacional del catalanisme.

En el terreny demogràfic cal destacar dos elements claus: l'inici de la immigració de la resta de la Península i l'equilibri entre natalitat i mortalitat. En els primers anys del segle XX el nombre d'habitants del nostre país arribarà per primera vegada a la història a superar els dos milions d'habitants. Així mateix, passats moments crítics com l'epidèmia de còlera de 1885 la natalitat anirà guanyant terreny a la mortalitat. Aquest augment demogràfic va significar entre d'altres coses l'inici de la macrocefàlia de Barcelona, ja que la majoria dels immigrants s'instal·len a la capital i a més hi són annexades localitats properes com Gràcia, Sant Martí, Sants o Sant Andreu, fent que la ciutat superi el mig milió d'habitants, que equival a dir el 27% de la població catalana de l'any 1900.

Retrat artístic

Parlar de l'art a la Catalunya del tombant del segle XIX al segle XX és parlar del Modernisme. En realitat el Modernisme va ser el vessant artístic d'un moviment ideològic i social, que va tenir també una expressió política. La paraula Modernisme ja ens dóna un indicatiu prou clar de quin serà el seu tarannà: la modernització de Catalunya a través de la recuperació d'allò que la identifica com a comunitat, que és fonamentalment la història, la cultura, la llengua i una manera pròpia de ser, una identitat.

Seran els arquitectes els líders del nou moviment artístic. Antoni Gaudí dóna a conèixer els seus assaigs arquitectònics amb el Palau Güell com a obra primerenca, mentre Lluís Domènech i Muntaner realitzava el restaurant de l'Exposició Universal de Barcelona de l'any 1888 conegut amb el nom del Castell dels Tres Dragons. Es tractava d'estructures innovadores acompanyades de fantasioses decoracions que tot i ser polèmiques aviat foren seguides per altres arquitectes com Antoni M. Gallissà, Jeroni F. Granell, B. Bassegoda, Pere Falquès, i sobretot Josep Puig i Cadafalch, que

entre d'altres obres portà a terme el local dels Quatre Gats, autèntic quarter general de les tertúlies dels artistes del moment.

El Modernisme pictòric era liderat per Ramon Casas i Santiago Rusiñol que influenciats per l'impressionisme d'Edgar Degàs exposaren les seves obres a París i Barcelona. Altres pintors catalans destacats del moment van ser Alexandre de Riquer, Joan Brull o Joan Llimona.

En escultura la figura cabdal va ser Josep Llimona, sense oblidar altres artistes com Josep Clarasó o Eusebi Arnau, que integraren sovint la seva obra a l'arquitectura, com podem veure al mateix Hospital de la Santa Creu i Sant Pau

En altres especialitats cal citar al dibuixant Lluís Bonnín, als moblistes Gaspar Homs i Joan Busquets, dissenyadors com Josep Pey, cartellistes com Gaspar Camps o els propis Casas i Riquer, orfebres com la família Masriera, etc.

3.2. LA SANITAT CATALANA A PRINCIPIS DEL SEGLE XX

A finals del segle XIX i principis del XX la salut pública a Barcelona presentava una sèrie de reptes a superar. Hi havia falta d'higiene individual i col·lectiva, i malalties associades a aquesta situació com la malària, la diftèria o la tuberculosi. Malauradament aquesta situació era habitual a totes les ciutats, però a Barcelona era més greu perquè la ciutat anava creixent, però la població es mantingué tancada entre les muralles medievals fins a finals del segle XIX, quan es començà a construir l'Eixample gràcies al Pla d'Il·defons Cerdà.

Imatge de l'hospital de la Santa Creu dins de la xarxa urbana barcelonina. Entrada pel carrer Hospital.

L'higienisme va ser una corrent de pensament sorgida a Anglaterra a mitjans del segle XIX, i dirigida per metges, que denunciava la manca de salubritat de les ciutats industrials amb relació a les altes taxes mitjanes de mortalitat i a les epidèmies que les assolaven contínuament. A Catalunya també va tenir ressò, amb la figura del Dr. Monlau, i que culminarà amb el primer Congrés d'Higiene de Catalunya el 1906.

En el camp de les mentalitats hi havia molta feina a fer. La sanitat estava orientada segons el poder adquisitiu del malalt. Tant és així, que el nom "hospital" hi portava associat un concepte pejoratiu perquè era associat a la medicina benèfico-pública, la d'aquells pobres desvalguts que eren tractats per caritat. En principi la gent es feia tractar les malalties a casa excepte quan hi havia un perill clar de contagi, com en el cas de tuberculosi en què s'utilitzaven sanatoris (benèfico-públics o privats) o els hospitals d'infecciosos (generalment benèfico-públics). La gent amb problemes socials s'enviava als hospitals asils. Els domicilis dels rics oferien millors condicions de confort que els hospitals, fins al punt que a les bones cases privades s'hi arribaven a realitzar operacions quirúrgiques. Aquesta situació canviarà quan els nous centres hospitalaris, en anar-se'n tecnificant, oferiran millors condicions de seguretat.

La situació de la medicina

L'era moderna de la Cirurgia començà a mitjans del segle XIX amb el descobriment de l'anestèsia per Morton l'any 1846 i l'aparició de la doctrina de l'antisèpsia de Lister de 1867. A Catalunya va ser Salvador Cardenal el primer en utilitzar la vaporització d'àcid fènic sobre el camp operatori per tal de fer cirurgia antisèptica, l'any 1878.

Des del Decret de Nova Planta i fins a 1840 Cervera passà havia passat a ser l'única universitat oficial de Catalunya amb capacitat d'atorgar validesa als títols de metge. Barcelona, és clar, no es va quedar de braços creuats, i paral·lelament es produïa també ensenyament mèdic a càrrec del Reial Col·legi de Cirurgia i de l'Hospital de la Santa Creu. Així és com l'Hospital de

la Santa Creu, únic Hospital general fins el 1907, adquiria personalitat com a centre d'ensenyament mèdic pregraduat. S'hi celebraven les famoses sessions del "corralet", on els estudiants es situaven al voltant d'un metge per observar el tracte als malalts.

L'Administració de l'Hospital s'encarregava de l'admissió de malalts, despeses de llits, queviures, medicació, pagament de catedràtics. El Col·legi i l'Administració cercaren la incorporació del saber científic mèdic d'Europa, amb nous mètodes, teories i tècniques, i amb un esperit pragmàtic, modern, que busqués l'equilibri entre medicina i cirurgia, enaltint la figura del cirurgià (fins llavors barber). Cal doncs tenir present la influència de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau sobre la docència i la medicina noucentista.

Un punt d'inflexió de la medicina al nostre país va ser el Congrés mèdic que el 1888 tingué lloc a Barcelona . Altres fites importants en la medicina catalana del tombant de segle van ser el primer i el segon Congrés Universitari Català de 1913 i 1918, respectivament. En aquests congressos es va posar de manifest la separació irreconciliable entre l'ensenyament universitari i l'ensenyament lliure impartit especialment a l'Hospital la Santa Creu i Sant Pau, que permetia adquirir uns coneixements més amplis que els de la universitat oficial, gràcies a la seva llarga tradició docent.

L'any 1933, per iniciativa de la Generalitat de Catalunya, s'establí a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau la Universitat Autònoma de Barcelona, la qual cosa significava un reconeixement a la tasca feta durant anys per un munt de metges brillants que exercien la seva professió alhora que es dedicaven a la clínica pràctica amb els nous llicenciats.

La situació hospitalària a Catalunya

A partir del segle XIX moltes són les coses que van canviant a Catalunya a causa de les repercussions que tindrà en la societat de l'època la Revolució

Industrial. Els hospitals que deixaran el seu caràcter asilar, per convertir-se en autèntics centres més actius, tecnificats i eficaços. Calien noves inversions estructurals, en personal, organització i edificis per respondre a la demanda creixent. Aquestes inversions anirien a càrrec de la societat civil, de les administracions locals, de l'administració central espanyola, i del sector privat.

La Societat civil: Al llarg del segle XIX van apareixent establiments hospitalaris per tota la geografia catalana. Sovint per iniciativa dels popularment coneguts com “indianos” o “americanos”, és a dir, aquells catalans que havien anat a Amèrica a fer fortuna i que un cop enriquits decidien fundar una institució de beneficència a la seva població d'origen, com a mostra de caritat, de prestigi social. Aquests establiments hospitalaris acostumaven a ser dirigits per un Patronat, que era una institució formada per les personalitats civils i eclesiàstiques més destacades de la població on s'erigia el centre, que vetllaven pel seu bon funcionament.

Altres centres hospitalaris van sorgir a redós de fàbriques, com el de Viladecans gràcies a l'empresa Roca de Radiadors, o el de Balsareny per les fàbriques Viñas.

Hospital de la Santa Creu i Sant Pau en funcionament.
Font: Fons gràfic de l'AHSCSP

En aquest apartat també farem un esment a l'Església, que durant segles havia estat la única en vetllar pels malalts i desvalguts de la nostra societat, i que ara continuarà fent-ho en els nous centres hospitalaris amb personal religiós, i amb establiments de nova creació. A nivell diocesà el

1879 es fundava l'Hospital del Sagrat Cor, dirigit per un patronat presidit pel Bisbe de Barcelona, i a principis del nou segle es produeix el trasllat del vell Hospital de la Santa Creu a la nova ubicació. El nou Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau serà una suma d'iniciativa personal (el llegat del banquer Pau Gil) i tradició eclesiàstica en favor dels desvalguts. I d'entre les ordes religioses més prestigioses en la cura de malalts cal citar als Germans de Sant Joan de Déu que el 1908 instal·laren un hospital a la Diagonal de Barcelona; les seves activitats s'ampliaren a altres llocs del país com Manresa, Calafell, i Sant Boi de Llobregat.

També va ser molt important l'aparició en aquesta època de les mutualitats o mútues d'assegurances de malaltia. Moltes comencen en un àmbit local, i són d'origen patronal o burgès, com la Mútua de Terrassa (1901) o la Mútua de Sabadell (1917). Altres són més populars, com la Quinta de Salut l'Aliança (1904) o L'Aliança Mataronina (1909).

Les Administracions locals: Els Ajuntaments assumiren responsabilitats davant dels nous reptes que es presentaven. Aquesta assumpció de responsabilitats la podem quantificar de dues maneres: facilitar la creació dels nous centres hospitalaris en els seus termes municipals, i sovint també la implicació directa del consistori en el Patronat encarregat de la direcció del centre.

Pel que fa a les Diputacions, sembla ser que la seva política va anar més orientada a arribar acords amb entitats civils benèfiques de la província i afavorir la creació d'hospitals de caire comarcal. Certament la figura de l'Hospital Comarcal és pràcticament exclusiva de Catalunya.

L'Administració central espanyola: Tradicionalment la presència de l'administració central a Catalunya en la creació d'infraestructures no ha estat mai gaire important. Malgrat tot sí que cal assenyalar la construcció de l'Hospital Clínic l'any 1907, obra de l'arquitecte Josep Domènech i Estapà, que per cert també optà a fer l'Hospital de Sant Pau. La premsa

satírica de l'època es va fer ressò de la rivalitat entre els dos arquitectes: el republicà Domènech Estapà i el catalanista monàrquic Domènech i Muntaner. Fins el 1907 que entrà en funcionament l'Hospital Clínic, l'Hospital de la Santa Creu era l'únic hospital general que funcionava a Barcelona. També per iniciativa de l'estat central es portaren a terme campanyes populars de conscienciació contra el reumatisme, les cardiopaties, i la tuberculosi.

El Sector privat: Les persones més benestants van ser reticents a anar als hospitals, i només quan les condicions d'asèpsia i millores tècniques van ser evidents es van decidir a abandonar els domicilis particulars per ser tractats de les seves malalties en els centres hospitalaris, però no en els públics sinó en les clíniques privades. A la dècada dels anys 20 van ser inaugurades la Clínica Corachán i l'Institut Policlínic (actual Clínica Platón). Foren de les primeres institucions privades amb possibilitats diagnòstiques i terapèutiques posades al dia. L'any 1934 es fundà la Clínica Girona, i ja després de la guerra civil la Clínica Barraquer.

4. ARQUITECTURA I SANITAT

4.1. ARQUITECTURA HOSPITALÀRIA. ELS PRECEDENTS

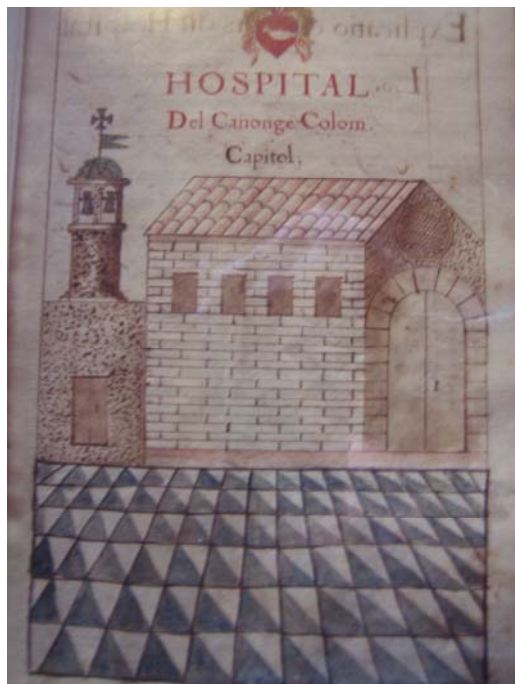
Als inicis de l'Edat Mitjana, la pràctica de la medicina es troba centrada als monestirs, en mans bàsicament dels monjos, que a través de còpies havien recollit el llegat clàssic de la medicina. Als monestirs es troben també els principals centres d'ensenyament mèdic del moment.

El cristianisme té una bona relació des dels seus inicis amb la cura dels malalts. La pràctica de la caritat cristiana dóna origen l'hospital, potser el progrés més gran d'aquesta època en matèria de medicina. Aquesta institució s'estén per tot Europa Occidental, com un annex als monestirs i l'atenció hospitalària especialitzada es duta a terme pels monjos. L'hospital

cristià no fou una institució assistencial per a tota la població, conforme a la seva idea original, sinó un centre per a acollir desvalguts.

Des del segle XI la construcció d'edificis per allotjar pelegrins i viatgers esdevé ja arreu com una constant. Sembla que es tractava de construccions rectangulars d'un sol pis amb coberta de fusta a dos vessants. Ben aviat la construcció fou ja de dues plantes, coberta amb volta de canó la inferior i amb accessos independents. Sembla que la planta baixa estaria destinada a les cavalleries i l'alta a les persones.

Efectivament, seguint l'ideal cristià, els hospitals eren fets bàsicament per a pobres, no acostumava a haver-hi metges ni aparells necessaris per curar, es tractava bàsicament d'indrets on s'aïllava als malalts de lepra, considerada molt perillosa en aquella època, "d'ignis sacer" o foc de Sant

L'hospital del canonge Colom es correspona amb la tipologia d'hospital-capella medieval

Antoni, malaltia produïda per menjar civada contaminada, i posteriorment Pesta. Es per aquest motiu que els hospitals són anomenats també leproseries, i moltes "urbs" comptaven amb unes quantes ubicades a les afores del perímetre habitat. Les crisis sanitàries del segle XIV propiciaren encara més, dins dels hàbits urbans, les confraries assistencials i la creació de nous hospitals. Alguns d'ells són fundacions pietoses de ciutadans honrats i burgesos adinerats que al seu testament predisposen la fundació d'un hospital que dugui el seu nom. A Barcelona tenim el cas del Bernat

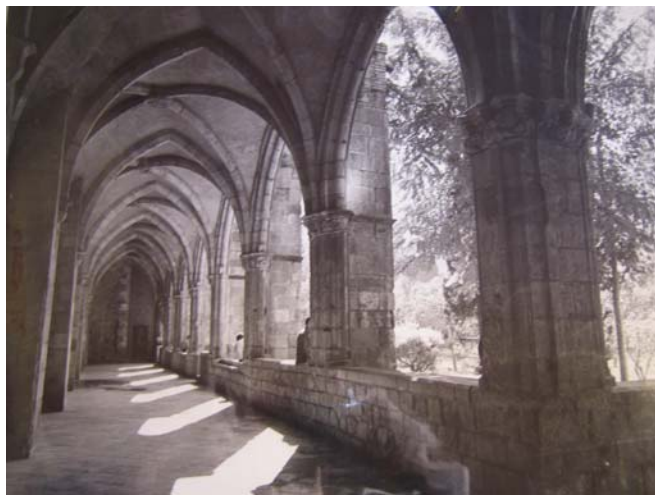
Marcús i Pere Desvilar.

La majoria dels hospitals eren petits, simplement un local on s'instal·laven uns quants llits per a peregrins, pobres i malalts. Quasi bé tots es trobaven

aixecats entorn a una capella o ermita amb cementiri propi. Sovint els llits es trobaven dins la capella. Arquitectònicament podem parlar en aquest període –fins al segle XIII- que el model predominant és el de la capella-hospital i els llits solen ser utilitzats per més d'una persona. Fins a tres o quatre, amb separació de sexes. Les cortines aïllem un llit de l'altre i es poden obrir quan se celebren oficis divins per tal de que els malalts els puguin seguir. En aquests hospitals l'atenció espiritual del malalt es trobava molt per sobre de la cura de les afeccions físiques.

A la primera meitat del segle XIII sorgeix un nou tipus arquitectònic d'hospital, compost per una sala rectangular, coberta amb embigat a dues aigües, sobre grans jàsseres de fusta, substituïdes al segle XIV per grans arcs de diafragma, apuntats o lleugerament ametllats. Els exemples són molt abundants a Catalunya.

El model d'arquitectura hospitalària a Barcelona és l'hospital de la Santa Creu, fundat en un barri que en aquell moment es trobava a les afores del perímetre emmurallat, més enllà de la Rambla. Des del segle X havien funcionat a Barcelona diversos hospitals administrats pel Consell de Cent, el bisbat i el capítol catedralici. Aquests hospitals foren insuficients davant de les pandèmies que assolaren la ciutat al llarg del segle XIV. A principis del segle XV - 1401-, s'optà per la fusió de

Claustre de l'hospital de la Santa Creu fundat al segle XV.
Font: Fons gràfic de l'AHSCSP

tots els hospitals en un de sol (el de Colom, el de Pere Vilar, el de Bernat Marcús, el de Santa Eulàlia, i el de Santa Margarida) La diligència dels tràmits posa de manifest l'interès de les autoritats en solucionar el problema sanitari de la ciutat. Per la fàbrica de l'Hospital s'abocaren

importants recursos, no tan sols el patrimoni dels antics hospitals sinó també provinents d'entitats públiques i privades.

L'edifici es projectà a l'entorn d'un pati central de 100 x 28 metres, rodejat d'un claustre, preveient quatre naus al voltant, semblants a les dels grans dormitoris monàstics de l'època. Acabades les primeres obres, els anys successius s'anaren absorbint els horts i les edificacions confrontants i que havien d'acabar ocupant el rectangle entre els carrers Hospital, Carme, Egipcíaques i Cervelló, constituint una autèntica ciutat tancada dins de la mateixa ciutat.

A finals del regnat de Carles III hi havia set hospitals a Barcelona. El més important era el de la Santa Creu, complementat per la Casa de la convalescència, el de Sant Sever, per a sacerdots, el de Sant Antoni, el de Sant Llàtzer, el de la Pia Almoïna, el de la Misericòrdia i el de nens orfes. Tots eren bàsicament asils, i tan sols al de la Santa creu s'aplicava medicina galènica.

4.2. LES NOVES CORRENTS DEL PENSAMENT MÈDIC. L'HIGIENISME.

Les altes tasses de mortalitat que en aquells moments es patien a Europa, motivades per diverses malalties i epidèmies, afectaven a un gran sector de la població conformat per bosses de pobresa i misèria. Les epidèmies a les grans concentracions urbanes del moment, van possibilitar els primer estudis sobre la mortalitat ocasionada per aquestes causes, així com la denúncia reincident de les condicions de vida miserables que les classes socials més desfavorides, especialment dins de les grans ciutats, patien.

L'any 1790 el metge vienès J.P. Frank publicà la seva obra titulada "*La miseria del pueblo, madre de enfermedades*". Darrera seu, altres metges com Turner Trckrah, Arnold, Chadwich, Villermé o Virchow van contribuir

amb els seus estudis a crear un corrent de pensament dins la disciplina mèdica que s'anomenaria "higienisme".

L'higienisme és converteix en un corrent de pensament desenvolupat des de finals del segle XVIII, principalment per metges. Partint de la consideració de la gran influència de l'entorn ambiental i del medi social en el desenvolupament de les malalties, els higienistes, criticaren la manca de salubritat de les ciutats industrials, això com les condicions de vida i de treball de les fàbriques, proposant diverses mesures destinades a la millora d'aquestes condicions.

L'arrel del pensament higienista es troba en l'impacte que va produir als metges europeus el procés de la revolució industrial. Aquest corrent de pensament va formar part, juntament amb la medicina legal, de l'anomenada medicina pública, dotant-la d'un cos disciplinari propi, que la va situar a primer línia de front en la lluita per l'erradicació de malalties contagioses, tan abundants en aquests moments com la febre groga, el còlera-morbo, el tifus, la verola, el xarampió, la tuberculosi etc. tan abundants en el medi urbà, i que afectaven a bona part de les classes baixes treballadores, i a les seves famílies.

A Espanya, els metges preocupats per la salut pública, van desenvolupar al llarg de tot el segle XIX una gran activitat, que es tradueix en una abundant literatura científica. Mateo Seoane amb els seus tractats sobre el còlera, Pedro Felipe Monlau amb els seus tractats d'higiene, i Francisco Méndez amb els seus estudis sobre la mortaldat causada per les epidèmies, va ser els principals autors d'aquesta literatura. Monlau i Méndez, foren, amb la seva dilatada trajectòria científica i social, els que van influir decisivament en la continuïtat i l'assimilació de les doctrines higienistes, mitjançant publicacions, creació de càtedres, acadèmies etc. Madrid i Barcelona es consolidaren com a centres de vanguardia en estudis d'aquesta matèria, i en l'aplicació de mesures destinades a millorar alguns aspectes de la vida pública.

A partir del 1880 els descobriments bacteriològics permeten assentar sobre noves bases les explicacions sobre l'origen i la naturalesa de les malalties contagioses. Entre aquesta data i principis del segle XX, van ser descoberts la majoria dels microbis productors de les malalties infeccioses i es van poder posar a punt vacunes que permetrien una lluita més racional. El que s'ha denominat “mentalitat etiopatològica” passarà a ser l'enfocament predominant de la medicina.

Efectivament a partir d'aquella dada, les explicacions entorn als problemes epidèmics entraren en una crisi profunda. Les successives epidèmies de febre groga, diftèria, disenteria i còlera, que arrasaven Europa a finals del segle XIX, foren una mostra de que les mesures profilàctiques per si soles, eren ineficaces.

Quan el 1884 es reconeixen a Espanya els primers símptomes de la nova epidèmia colèrica que arrasava Europa des de feia una cinquantena d'anys, es tornen a adoptar els vells mètodes científics que s'aplicaven a les pandèmies: creació d'hospitals per als colèrics, aïllament de les zones afectades, quarantenes, fumigacions, cremació de les robes dels difunts etc..Tots aquest mètodes foren ineficaços. Tal i com afirmava Méndez Àlvaro, la higiene, aviat es veurà afectada pels avenços en bacteriologia.

4.3. L'HIGIENISME I LA NOVA ARQUITECTURA HOSPITALÀRIA.

Les teories higienistes tindran una gran repercussió en el camp de l'arquitectura hospitalària. Aquests principis bàsics, suposaren al seu dia tota una revolució ideològica en medicina, i una de les seves principals materialitzacions fou en la manera de concebre els hospitals i la seva arquitectura. En aquest sentit, es tenia la intenció certera de voler un trencament amb els models d'hospitals fins aleshores existents, als quals es

considerava propis dels temps passats. Aquestes idees foren tingudes molt en compte a l'hora de projectar els hospitals. De fet, val a dir que al resum de condicions generals que conté el Programa de construcció de l'Hospital de Sant Pau, es detecta la forta influència que tingué l'equip mèdic assessor de Domènech i Muntaner, sota les premisses del qual, sembla que aquest ideà l'hospital. La idea era combatre les pandèmies amb aïllaments, quarantenes, desinfeccions i foc.¹

Fem un resum de quin és aquest ideari, traslladat al camp de l'arquitectura:

“ Separado en absoluto de todo el hospital, ha de quedar un espacio de terreno campo de reserva destinado á servir al presentarse algún caso de enfermedad epidémica de las que exigen un régimen de aislamiento absoluto.

La extenisión de las relaciones comerciales y la facilidad y rapidez de las comunicaciones entre paises muy distantes hacen cada dia más frecuente la aparición de casos aislados de aquellas pestilencias exóticas que antes eran punto de partida casi obligado de una epidemia.

La higiene moderna contando con el conocimineto exacto de lo que son y como viene aquellas enfermedades, colera y fiebre amarilla, peste, nos ha proporcionado medios de lucha tan eficaces, que casi siempre logran localizarlas y vencerlas. Pero la condición primera para que una ciudad se libre de la extensión del contagio es que pueda contar con un sitio adecuado para el aislamiento de los primeros casos. A este fin, hay que tener dispuesto un sitio cerrado, provisto de dos barracas de madera, que sean capaces para media docena de enfermos. Si es necesario quedará tiempo para levantar en pocos momentos otros.

No hay que contar que tales barracas puedan ser luego desinfectadas, el fuefo es el único medio de quedar libre de todo peligro. Por esto han de ser de madera, sencillisimas y de poco coste.

---

¹ “Proyecto de Hospitales de la Santa Cruz y San Pablo, Tomo III: Programa, Memoria. Pliego de Condiciones.” AHSCSP. Tomo III. Serie. Obras del nuevo hospital. Tema: Proyectos. Pliego de Condiciones. Programas. Memorias. 1903-1916.

Tal es en breve resumen la estructura que, según nuestro criterio debiera darse al hospital que se proyecta”²

En l'exposició dels principis bàsics que han de regir la nova arquitectura hospitalària, i que seran els inspiradors, i la clau explicativa del projecte per la Santa Creu i Sant Pau, també es tenen en compte aspectes com la il·luminació i la ventilació de les sales, l'administració i els serveis externs etc..

De forma molt sintètica aquests principis poden resumir-se en dos conceptes prioritaris: Higiene i aïllament. Y aquestes només són possible mitjançant pavellons individuals. Per tant, “Higiene” i “Pavellons individuals”, seran la base que regirà el disseny de l'hospital. Al seu projecte Domènech i Muntaner afirmava:

“ las exigencias de la higiene no pueden dejarlas satisfechas más que el hospital de pabellones separados”³

L'arquitectura ha d'estar al servei del principi de la higiene, creant pavellons individuals, que poden ser aïllats en cas de necessitat, i per tant, un dels problemes bàsics que ha de resoldre és el tema de la comunicació entre ells. Cosa que l'arquitectura també havia de preveure.

A més a més, altres principis regulen temes com els següents:

L'emplaçament:

“fuera de las aglomeraciones urbanas, pero no tan distante de ellas que resulte ilusoria su utilidad”⁴

El Terreny:

“Debe el Hospital estar asentado en terreno relativamente elevado y de suave declive para que sea posible establecer un perfecto desagüe de su excreta y para que las corrientes atmosféricas contribuyan a la

---

² Idem . fol 37

³ Idem. Fol 37

⁴ Idem. Fol 3

renovación y purificación del ambiente (...) y la estancia de los enfermos al aire libre (...)"⁵

L'espai:

"Los principios dominantes de la arquitectura hospitalaria hacen precisa un área de terreno mucho mayor que la que se concedía a los hospitales urbanos.

El Hospital higiénico huye de la aglomeración de enfermos y exige espacios libres sobre todo para los enfermos contagiosos"

"Atendiendo al ejercicio de los hospitales modernos construido en otros países puede establecerse que los nosocomios dedicados solamente a enfermedades comunies requieren un área mínima de 100 metros cuadrados por enfermo, cifra que ha de elevarse a 150 cuando se trata de dolencias contagiosas. Un hospital dedicado a ambas clases de dolencias necesita al menos 130 metros cuadrados por enfermo"

"Por esta razón, todos los higienistas están conformes en que deben las salas ser capaces para gran número de enfermos y que la cifra de estos debe limitarse a 25 o 30 en cada una"⁶

Planta general:

"no se admite el edificio único macizo de tiempos antiguos destinado a concentrar en poco espacio la economía hospitalaria"

"Las exigencias de higiene no pueden dejarlas satisfechas más que el hospital de pabellones separados. Han de separarse los servicios generales y las enfermerías; han de separarse los servicios generales y las enfermerías; han de separarse enfermos eminentemente contagiosos y los realmente inofensivos, hade separarse los enfermos médicos de los quirúrgicos, han de separarse los hombres de las mujeres, etc., etc.

"Cada día va marcándose más la tendencia á ensanchar la vida propia de cada enfermería y á disgregar la masa enorme del hospital en pequeños hospitales todavía íntimamente unidos á un nucleo central. Los trazados van

---

⁵ Idem. Fol 3

⁶ Idem. Fol 13

adquiriendo amplitud, los espacios libres se ensanchan en pabellones aislados relacionados directamente entre sí. El movimiento expansivo aumenta y quedan solo como lazos de galerías de comunicación para atrevasr los espacios libres”⁷

Rebuig a les galeries:

“las galerías son sencillamente de comunicación a través de patios o jardines intermedios á pabellones aislados en manera alguna considerados como elemento de composición”

“Reconocida la necesidad de estas separaciones en diversos pabellones, que utilidad ha de reportarse en unirlos luego por galerías?

“Las galerías tienen positivos inconvenientes. Destruyen la idead de aislamiento a que obedece la construcción de pabellones separados. Son un obstáculo a los movimientos del aire que tanto han contribuido a renovar el ambiente hospitalario”⁸

Flexibilitat:

“Hemos llegado finalmente al hospital moderno dejando á segundo término el aspecto artístico de la masa, que levanta los edificios que necesita siguiendo la pauta de las necesidades higiénicas, une los que destina a servicios generales indiferentes y separa los que dedica á servicios cuya condición esencial es el aislamiento”⁹

Autosuficiència:

“Cada pabellón tiene ya en su interior lo necesario para una cierta vida independiente. Ha de ingresar del exterior los víveres y medicamentos, ha de extraer las ropas sucias y los cadáveres. Todo esto tanto mejor será conducido por vía libre que por galerías cerradas (...)”¹⁰

Comunicacions:

“Para tener comunicación constante cada departamento con los servicios centrales bastan los teléfonos, los tubos acústicos y hasta la conducción de ciertos objetos puede hacerse por cables aéreos y tubos neumáticos”¹¹

---

⁷ Idem. Fol 14

⁸ Idem. Fol 19

⁹ Idem. Fol 15

¹⁰ Idem. Fol 16

¹¹ Idem. Fol 20

Orientació dels pavellons:

“Tiene gran importancia la de los destinados a enfermos. Los restantes pueden orientarse como mejor sea posible según las circunstancias de cada caso. Respecto a los primeros no cabe, en nuestro clima gran discusión”

“Por estas razones, tenemos por indudable que en nuestra comarca la mejor orientación es la E-O”¹²

Estructura y planta dels pavellons dels malalts:

“Nadie pone en duda que el ideal higiénic sería que todo enfermo, aún siendo pobre, pudiera permanecer en un vasto aposento, bañado en aire puro, fresco en verano, caldeado por el sol en invierno”

“las salas bien construidas podrian reunir buenamente 25 o 30 enfermos de dolencias comunes, cifra que es precisamente la que puede cuidar una hermana asistida por dos enfermeras”

“(...) la planta más conveniente de la sala es la rectangular prolongada pues permite la colocación de camas a lo largo de los lados mayores y quedando un paso central entre ellas. Así una sala de 25 metros por ocho de anchura puede contener holgadamente veinte enfermos”

“Con frecuencia es necesario separar algun enfermo (..) y para estos casos es preciso tener dispuestas cuatro o seis camas en aposentos separados. Además, contiguas a la sala de enfermería se requieren una serie de dependencias destinadas unas al esparcimiento de los enfermos, otras a las necesidades propias de la enfermería. Tales son retretes, bañaderas, cocina, calentador etc. (...)”

“En el centro de cada uno de los lados menores del rectángulo, se abren puertas que dan acceso á un corredor que terminan uno en la sala de día,

---

¹² Idem. Fol 21

otro en la escalera o vestíbulo de entrada al pabellón. A los lados de estos corredores estan situadas las mencionadas dependencias.”¹³

Amplada de les sales:

“Como anchura de la sala es raras veces mayor de ocho metros (..) La solución dada en casi todos los hospitales modernos es sencillísima. La parte del pabellón que corresponde á la sala tiene interiormente ocho metros pero se amplía en sus extremos hasta doce metros, resultado una planta en doble T”¹⁴

Alçada de les sales:

“La altura de la salas debe ser de unos siete metros, para facilitar la ventilación, y la proporción visual de la sala (...) con las dimensiones apuntadas darían 70 metros cúbicos de aire por enfermo.”

“Los pabellones han de ser de planta baja, o de planta y un piso. Tratándose de enfermedades comunes no hay inconveniente en la reducción del área edificada en beneficio de los espacios libres.”

“(...) la planta baja no ha de quedar a nivel del terreno, sino que ha de levantarse un metro o metro y medio por encima de éste. Tal espacio, solo o unido al que puede ganarse por excavación del terreno puede constituir un semi-sótano que enlazado al de los demás pabellones puede servir para la conducción en descubierto de todas las cañerías y conducciones. Pero nunca ha de habilitarse para depósitos, ni menos para habitaciones del personal (...)”¹⁵

Dirección y administación de oficinas:

“Es elemental que la oficina de adminisión ha de estar situada cerca y en comunicación directa con la via pública, de modo que para llegar a ella no sea preciso internarse en otras dependencias del hospital”¹⁶

---

¹³ Idem. Fol 25

¹⁴ Idem. Fol 27

¹⁵ Idem. Fol 27

¹⁶ Idem fol 31

Dispensaris. Personal mèdic de guàrdia:

*"Las habitaciones del médico de guardia y de los practicantes pueden quedar contiguas"*¹⁷

*" Su comunicación directa con la via pública, separadas de ella tan solo por un amplio vestíbulo ó sala prodran establecerse las consultas externas"*¹⁸

Capella:

*"Es natural que exista una capilla dedicada al culto de los Santos Patronos del hospital, pero no hay que pensar que á ellas por ningún concepto, puedan concurrir los aislados. "*¹⁹

Cuina- Forn de pa- Celler. Magatzem:

*"Deben estos servicios estar instalados en sitio desde el cual sean fáciles y directas las comunicaciones con los departamentos. Los cestos y receptáculos destinados a contener y trasladar los víveres serán propios de cada sección y para ser provistos no pasarán del sitio de despacho. Estará prohibida la devolución desde las enfermerias".*²⁰

Farmàcia:

*"En comunicación con las distintas secciones (..) Al retorno de tales utensilios á la farmacia, ya debidamente lavados, la Farmacia procederà a su desinfección antes de admitirlos en el despacho de medicamentos"*²¹

Habitacions per al personal sanitari:

*"Es preciso quer todo el personal dedicado al cuidado permanente de los enfermos tenga sus habitaciones dentro de la sección á que está destinado. De nada serviria el aislamiento de los enfermos si no se cuidara de mantener separados a los individuos, generalmente poco escrupulosos, que han de estar en continuo contacto con ellos. Solo haciendolo a ´si, pueden evitarse contaminaciones indirectas"*²²

---

¹⁷ Idem fol 32

¹⁸ Idem fol 32

¹⁹ Idem fol 33

²⁰ Idem fol 33

²¹ Idem fol 33

²² Idem fol 33

Bogaderia:

*"No ha de holgar la precaución de que cada departamento tenga su roperia propia y su tren de lavado y desinfección"*²³

Capella mortuòria:

*"solamente su enunciado basta para demostrar que tales dependencias deben quedar aisladas del resto del hospital"*²⁴

4.4. L'HOSPITAL DE LA SANTA CREU I SANT PAU. EXEMPLE DE LA NOVA ARQUITECTURA HOSPITALÀRIA. EL PROJECTE DE DOMÈNECH I MUNTANER.

El projecte d'hospital de la Santa Creu i Sant Pau, és en realitat l'exponent d'un projecte d'arquitectura hospitalària basada en formularis higienistes, que com s'ha explicat en apartats anteriors, havia estat el principal corrent ideològic que impregnava la medicina europea i espanyola des del segle XIX.

L'opinió dels metges a l'hora de dissenyar l'hospital fou important, i així ho afirmava el mateix Domènech i Muntaner quan explicava que el seu equip assessor havia estat format per professionals d'aquest ram:

Així ho afirma al pròleg quan diu que el seu projecte es troba:

*" Fundado en el dictamen de la comisión tècnica y en vista de las circunstancias de los terrenos adquiridos, teniendo en cuenta las observaciones de sus largas prácticas hechas por el personal que administra y sirve al secular hospital de la Santa Cruz"*²⁵

Abans de concebre el seu projecte Domènech i Muntaner s'havia documentat sobradament, ja fos visitant personalment altres hospitals, a través de referències, o estudiant els projectes. Al capítol III del seu

---

²³ *Idem fol 35*

²⁴ *Idem fol 35*

²⁵ *Idem fol 2*

projecte, titulat: “Evolución hacia los modernos hospitales de pabellones aislados y de blok-pabellones con galerias de comunicación”,²⁶ ofereix un ampli llistat dels hospitals que ha tingut ocasió de conèixer, a través de visites o projectes, i que han servit d'inspiració al seu.

Es tracta d'un llistat amplíssim, que ocupa desenes de fulles, impossible de reproduir, però que avarca hospitals militars d'Anglaterra, com el de Plymouth, le Lincoln general Hospital, hospitals civils com el de Sant Juan de Bruseles, el de la Roquette, el de Burdeos, i els d'altres ciutats europees com Roma, París, Berlín, Londres, Budapest, Colonia, Baltimor, Zurich, Aquisgran etc, i espanyoles com Madrid i Bilbao.

A més a més ofereix un llistat de tots els projectes d'hospitals no executats, que també ha consultat com a documentació.

Pavellons de l'Institut Pere Mata de Reus, que seran els precedents de la Santa Creu

Com es pot apreciar, es tracta d'hospitals ja construïts, basats en principis mèdics dels segles XVIII-XIX, inspirats per l'higienisme.

Malgrat tot, la influència més gran que tingué en la projecció de l'hospital fou la d'una obra precedent, projectada per ell mateix: L'Institut Pere Mata de Reus.

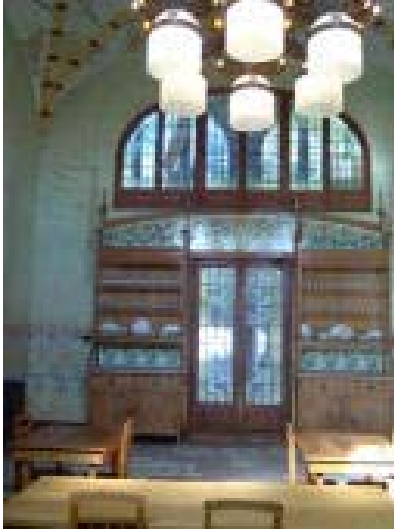
Aquest institut construït entre 1897 i 1912 fou aixecat a instàncies del Doctor Emili Briansó i d'intel·lectual catalanista Pau Font de Rubinat, com a hospital psiquiàtric. Aquest institut està

considerat com el precedent de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau . Per a la redacció del projecte facultatiu fou assessorat pels doctors Rafael Rodríguez Mendez, de la càtedra d'Higiène de la Universitat de Medicina de Barcelona, i Artur Galceran Granés, director del Sanatori Psiquiàtric de Sant Boi.

---

²⁶ Idem, fol 7

La distribució dels espais en aquest institut es va fer tenint en compte un rigorós criteri de separació de sexes, malalties i categories socials, a més

Interior de l'institut Pere Mata de Reus

d'un pavelló d'administració i una capella. De fet, era més una petita ciutat de 20 hectàrees que un hospital psiquiàtric, on Domènech i Muntaner aplicà conceptes renovats d'urbanisme, planificació d'espais, ornamentació i materials. Cada pavelló tenia el seu propi jardí en un estil que denominava "à village", degut a que s'inspirava en models francesos. Es tractava bàsicament de la idea de ciutat-jardí. També projectà el disseny interior del mobiliari.

Es creia molt certerament, que si l'ambient en el qual es trobava el malalt era agradable, net, lluminós i bonic, la recuperació seria molt més ràpida. En la creació d'aquest ambient eren imprescindibles els jardins i el disseny.

En l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, prevalgueren més les teories higienistes que es basaven en el principi bàsic de l'aïllament, i així es reflexa en alguns trams del seu projecte, on s'aprecia la forta influència de l'equip mèdic. Es diu:

*"Es preciso quer todo el personal dedicado al cuidado permanente de los enfermos tenga sus habitaciones dentro de la sección á que está destinado. De nada serviría el aislamiento de los enfermos si no se cuidara de mantener separados a los individuos, generalmente poco escrupulosos, que han de estar en continuo contacto con ellos. Solo haciendolo a´si, pueden evitarse contaminaciones indirectas"*²⁷

De fet, si fa un repàs dels projectes presentats l'any 1898 al concurs per la construcció de l'Hospital de Sant Pau. Un d'ells- el de Morgades- du el títol de "Higiene ante todo".

---

²⁷ Idem fol 28

Com es pot apreciar a través del concurs del 1898 i del projecte del mateix Domènech i Muntaner, assessorat per metges, existia en aquests moments un considerable desfasament, d'almenys una dècada, entre la ciència mèdica d'Europa, que ja coneixia els principis bacteriològics, i Espanya, on la medicina continua enclavada en les teories higienistes.²⁸

Es transcriu a continuació de forma literal, els fragments de la memòria de l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau que ofereixen una descripció més acurada:

Antecedents del projecte:

"Comenzará la construcción por los edificios del Hospital de San Pablo. Estos facilitaran la instalación de enfermos, permitiendo despejar todo o parte del antiguo edificios del hospital de la Santa Cruz y las construcciones de éste se levantarán a medida que en Adminsitación vayan recibiendo ayuda".²⁹

Descripció general del projecte:

"Emplazamiento. Hállanse situados los terrenos destinados a los hospitales de la Santa Cruz y de San Pablo a 2.200 metros del Norte del recinto antiguo de la ciudad de Barcelona, en el centro de un gran espacio hoy libre de edificaciones, enclavado entre los populares suburbios de Horta, San Andrés de Palomar, San Martín de Provensals y Gracia.

Se sentarán los nuevos hospitales en la ladera SE y extremo de levante de la subcordillera que cierra por el Norte la llanura en que se levanta la ciudad, en la vertiente de la que se llama Montaña Pelada, fuera de la zona de Ensanches, lindando con un frente de 400 metros con la calle de Coello última por aquella parte del plano de la nueva ciudad en ejecución y a distancia de tres kilómetros de la costa, desarrollándose en frente paralelamente al mar. Lateralmente se hallarán comprendidos entre las proyectadas urbanizaciones del Mas Guinardó y del Mas Casanovas mediante las prolongaciones de las calles de la Igualdad y de Cataluña del ensanche de Barcelona. Abrigados del N.O. por la montaña quedarán libres y

---

²⁸ Cal pensar que el descobriment dels primers bacteris es produeix el 880.

²⁹ "Proyecto de Hospitales de la Santa Cruz y San Pablo, Tomo III: Programa, Memoria. Pliego de Condiciones." AHSCSP. Tomo III. Serie. Obras del nuevo hospital. Tema: Proyectos. Pliego de Condiciones. Programas. Memorias. 1903-1916.

dominando en las demás orientaciones sobre los terrenos y caseríos del llano teniendo el mar por horizonte hacia el Sur.

En la actualidad queda alrededor del emplazamiento un espacio libre, con un mínimo de 400 a 500 metros de amplitud sin más que alguna construcción aislada y baja.

Extensión. Los terrenos utilizables pertenecientes al Hospital de San Pablo, tienen una extensión aproximada de 36.000 metros cuadrados (...) y el de la Santa Cruz tiene 88.900 metros cuadrados (...) faltando adquirir para completar el solar en la forma del plano unos quinientos mil palmos.

En esta forma reunirán los dos hospitales una extensión total de 145.470 metros cuadrados.

*Cabida. La cabida máxima señalada para los dos hospitales reunidos es de 1.000 enfermos, de manera que corresponderán por enfermo 145,50 metros cuadrados; será una de las proporciones mayores de terreno entre los más modernos hospitales de las grandes capitales del mundo.*³⁰

“Distribución. Las enfermerías y sus servicios generales estarán distribuidos en 48 grandes pabellones independientes o edificios, unidos unos con otros por galerías subterráneas que pasarán por debajo de los paseos y jardines recibiendo luz y ventilación por su parte alta. En estas galerías se instalarán al descubierto las conducciones de calefacción agua, gas y electricidad.

Separan los edificios sobre el plan terreno dos grandes vías diagonales en cruz de 50 metros, mínimo de anchura (como las grandes vías del Ensanche de Barcelona) y de 500 metros de longitud cada una. Las demás vías de separación de pabellones son de 30 metros de ancho (como las rondas de la ciudad) y entre sala y sala de los pabellones enfermerías más próximos, medirá también un jardín para cada enfermería de 30 metros de anchura.

Los cuatro grandes cuarteles formados por las dos vías mayores, estarán destinados respectivamente a hombres y mujeres, infecciosos y no infecciosos.

---

³⁰ “Proyecto de Hospitales de la Santa Cruz y San Pablo, Tomo III: Programa, Memoria. Pliego de Condiciones.” AHSCSP. Tomo III. Serie. Obras del nuevo hospital. Tema: Proyectos. Pliego de Condiciones. Programas. Memorias. 1903-1916.

Arranca la vía principal de ingreso del ángulo Sur del solar, que es el más próximo a la ciudad y dirige en línea recta hacia el ángulo Norte. Encabeza esta gran vía una plaza de ingreso de 65 metros de ancho por 45 metros de profundidad que está separada por verjas de las calles de Coello y de la Igualdad con las que linda y se desarrolla de frente y prolonga la plaza que forman con los chaflanes de su cruce estas dos calles, dejando así delante del ingreso del edificio un gran espacio libre de 93 metros de profundidad por todo el ancho de 65 metros de la plaza dentro del solar reservado. Cierra por el Norte esta plaza en forma de media luna el edificio de Administración y servicios de entrada.

Esta plaza de ingreso está dispuesta de manera que da acceso a la vez a la circulación de sótanos y a la de las plantas bajas de todos los edificios.

Para dar acceso a las grandes vías y a los edificios que sobre ellas tienen sus entradas se desarrollan en torno de la media luna del fondo de la plaza unas rampas de ligera pendiente que salvan los cuatro metros de desnivel entre las galerías subterráneas de comunicación y el piso de las vías o paseos de comunicación exterior.

Se atraviesa el edificio de Administración por un vestíbulo de 17 metros por 14 metros completamente abierto por todos sus lados. A la derecha (...) dependencias de admisión de enfermos, el registro, las salas de médicos y de practicantes, la biblioteca y museo de estudio, y a la izquierda las dependencias de Administración, contaduría, caja, secretaría y archivo.

La gran vía transversal separa los dos cuarteles no infecciosos (...) que se quedan separados en cuartel de hombres de Levante y cuartel de mujeres a Poniente (...)

En el cruce las dos grandes vías y en un considerable ensanchamiento de ellas se desarrolla el edificio central de servicios generales (...)

(...) los pabellones de enfermerías, dispuestos en filas paralelas, de edificios alternados (...)

En su ensanchamiento de la vía central entre las dos secciones de pabellones cirugía para hombres y mujeres se levanta la casa de operaciones.

Al extremo norte en el eje de la misma vía (...) se halla la casa de autopsias (...)

En el extremo de Poniente de la gran vía transversal y entre las dos secciones de enfermerías para mujeres está situado el pabellón de obstetricia en la parte más elevada del solar.

En la periferia del establecimiento (...) entrada independiente para el público.

Así en el punto medio de la fachada de la calle de Coello se levanta la iglesia pública del hospital (...)

(otras dependencias): motores y fábrica de gas y electricidad para la calefacción e iluminación (...) talleres de carpintería, vidriería (...) lavaderos mecánicos y secadores de sol y de vapor (...) el destructor o pabellón para crematorio de ropa y objetos contaminantes (...)

En el extremo Norte de la misma calle de Cataluña se halla la casa de cadáveres o capilla mortuoria, con sus dependencias, con una plazoleta exterior para carruajes y comunicación subterránea con los sótanos de la casa de autopsias.

Sobre el punto medio de la fachada de la calle del Mas Casanovas (...) la torre de elevación y distribución de aguas de las abundantes minas que atraviesan el solar y que son propiedad del Hospital de San Pablo.

En la fachada de la calle de la Igualdad se sitúan el dispensario (...) el pensionado (...)"³¹

---

³¹ "Proyecto de Hospitales de la Santa Cruz y San Pablo, Tomo III: Programa, Memoria. Pliego de Condiciones." AHSCSP. Tomo III. Serie. Obras del nuevo hospital. Tema: Proyectos. Pliego de Condiciones. Programas. Memorias. 1903-1916.

4.5. CONSTRUCCIÓ I DECORACIÓ

Moviment de terres i cimentació

“(…) aparte de este movimiento general de tierras hay otros parciales para desmontar o terraplenar los semisótanos de todos los pabellones y los jardines (...)

(...) el terreno destinado a jardín comprendido entre dos pabellones se dispoine de manera que variando las rasante entre dos cotas externas ya fijas permitan la entrada a plan terreno en el punto medio de la sala de sotanos en los pabellones de levante y por el punto medio de la sala de enfermeria de planta baja de los de ponente. Esto da lugar a un camino que serpentea en diagonal entre los dos pabellones y deja a cada lado de él un jardín expuesto al Norte y otro al Sur constituyendo para cada sala enfermería jardín de invierno a un lado y de verano al otro con acceso fácil desde la misma.

Hay en algunos puntos zanjas de gran profundidad (...) en que se han depositado los restos de las tierras procedentes de excavaciones del mismo terreno (...)

La profundidad de cimentación es también sumamente variable; en los pabellones o edificios inferiores y en todos los de Poniente el terreno natural se encuentra a poquísima profundidad bajo la superficie el suelo. En cambio en los dos pabellones extremos de Levante el terreno natural se halla a tres o más metros de profundidad por bajo del piso de los sótanos y se hace precio en éstos por economía y para no cargar sobradamente el terreno una cimentación por arcos invertidos.

Semisótanos (...) las paredes exteriores son de mampostería de piedra caliza de las montañas vecinas (...)

Todas las salas y dependencias de sótanos y las galerías están cubiertas de bóveda tabicada de rasilla al descubierto y aparejado vidriado de diferentes gruesos (...)

El piso de estos semisótanos será de hormigón hidráulico con la última capa de almendrilla y cubierta de Pórtland. En las salas en que se considere necesaria mayor impermeabilidad se empleará sobre el Pórtland una capa de asfalto natural.

Todas las ventanas o rompimientos exteriores de los semisótanos tendrán tragaluces (...) y que se puedan mover a mano sus cerramientos.

Plantas bajas y superiores (...) paredes exteriores de fábrica de ladrillo ordinario pero compacto y bien elegido, de color rosado claro.

Todos los rompientes exteriores tienen un marco de piedra con el carácter de guarda aristas (...)

También son de piedra los marinelos de las ventanas dobles o triples y las pestañas que forman guardapolvos. La decoración de las sobrepuertas y ventanas exteriores e interiores (...) revestimientos de azulejos.

En las impostas, cornisas, capiteles, rosetones, modillones, pináculos, remates de chimeneas y otras partes esculturadas (...) entremezcla de piedra con el ladrillo, alfarería y azulejos.

(...) bóvedas tabicadas (...) las bóvedas de las salas de las grandes enfermerías, sumamente extensas en longitud y de un tramo interior que excede de 9 metros (...)

(...) para hacer contrarresto, se combinan los empujes de estas bóvedas o arcos formeros con las formas sustentadas de las cubiertas.

(...) el revestimiento o primer grueso vidriado de las bóvedas tabicadas está construido con elementos diferentes de forma según sean las formas de las bóvedas y la importancia y objeto de los pabellones o salas a que se apliquen, pero siempre dentro del número más corto posible de formar para simplificar la construcción.

Los revestimientos o arrimaderos de azulejos serán generales y de dibujo o muestras variadas en todas las salas y dependencias del establecimiento.

Las sobrepuestas y sobreventanas interiores tendrán también diferentes tipos de revestimiento de azulejos.

Los pisos de las salas de enfermos y de las dependencias inferiores serán de gres cerámico en piezas lo mayores posibles y lisas o con dibujos sencillos.

En las salas del pabellón de Administración, edificio de la Comunidad, iglesia, pensionado, dispensario, etc., habrá pisos variados de piedra, mármol, mosaico, etc.

Las cubiertas de todos los edificios serán de soleras de rasillas protegidas por tejas de la forma llamada común o árabe (...)

El edificio de Administración (...) tendrá una decoración especial al exterior (...) La parte más importante de esta decoración del edificio de entrada serán los frisos grandes (...)"³²

Ventilació i il·luminació naturals

"Las grandes salas enfermerías (...) necesitan aberturas altas para sanear la atmósfera de la sala por medio del cambio de aire directo del exterior y de la luz solar o difusa del día, y este cambio de aires y este baño de luz ha de hacerse a distancia de los enfermos para evitar las corrientes de aire directas y el exceso de luz en la región baja de la sala en que ellos se hallan.

(...) es preciso luz moderada en la parte baja de la sala.

(...) se han dividido las ventanas en dos órdenes; un friso superior de ellas completamente rasgado de luz y aire a la parte alta de las salas (...) y otros sistema de ventanas de forma ordinaria situadas entre las camas y poco más altas que éstas dan vistas al exterior y luz a los enfermos.

---

³² "Proyecto de Hospitales de la Santa Cruz y San Pablo, Tomo III: Programa, Memoria. Pliego de Condiciones." AHSCSP. Tomo III. Serie. Obras del nuevo hospital. Tema: Proyectos. Pliego de Condiciones. Programas. Memorias. 1903-1916.

(...) las persianas y vidrieras de las ventanas altas de las salas se manejan desde abajo por medio de vástagos de hierro alojados en los huecos del muro.

(...) en el grueso de los pisos abovedados de las salas hay unos espacios canales o conductos transversales de aire (...) por ellas entra el aire fresco.

(...) hay en lo más alto de las bóvedas de la sala otras (ventanas) graduadas también por sus cerramientos de mariposa que se abren en una chimenea de tiro (...) esta ventilación exterior sirve mientras el aire exterior es bastante templado (...)

Para evitar que los servicios de escusados, cocinas, etc., de estas habitaciones tengan ventanas directas sobre las fachadas, se abren unos patios lucernario (...)"³³

Ventilació i calefacció artificial

"En los espacios transversales de la gran sala (de cada pabellón), intermedios entre las ventanas, se hallan constituidos unos verdaderos anillos de conductos de calefacción comprendidos en los gruesos de muros y de bóvedas de los pisos.

A partir de la parte baja de los sótanos corre por el subsuelo del eje mayor del pabellón y de la gran sala un conducto de 0,80 por 1 metro de sección que parte del departamento disponible para calefacción al extremo del edificio. De este conducto central parten en espina unos conductos normales que van a parar frente a la base de los pilares de cada fachada.

A partir del piso de la planta baja (...) en el espesor del muro hueco corre un conducto vertical de aire entre cada par de ventanas (...) rematando por encima de las cornisas y cubiertas en forma de chimeneas.

---

³³ "Proyecto de Hospitales de la Santa Cruz y San Pablo, Tomo III: Programa, Memoria. Pliego de Condiciones." AHSCSP. Tomo III. Serie. Obras del nuevo hospital. Tema: Proyectos. Pliego de Condiciones. Programas. Memorias. 1903-1916.

Estas conducciones de aire caliente (...) pueden recibir diferentes aparatos o sistemas de calefacción, a saber: 1º por vapor central; 2º por vapor especial de cada pabellón; 3º por calorífero de aire único para cada pabellón; y 4º por caloríferos varios dentro de las salas.”

Abastiment d'aigües potables i evacuació d'aigües brutes.

“El Hospital de San Pablo tiene de su propiedad y vertiendo en la parte baja de su terreno una mina de aguas reputada de excelente como potable, además atraviesa por el propio terreno a carga considerable de cañerías (...) que abastece la ciudad (...)

El abastecimiento, pues, es sumamente fácil; bastará elevar las aguas del caudal propio por medio de un motor general eléctrico (...) o bien tomarla de la cañería (que abastece la ciudad) (...)

El caudal propio del Hospital es abundante (...)

(...) para los edificios de la parte superior del terreno será imprescindible elevar esta agua. En el plano general hay (...) una torre depósito de elevación general a este objeto. Pero además tiene cada pabellón un depósito repartidor de aguas limpias o potables. Este depósito se halla (...) sobre la escalera circular de servicio, viéndose desde el exterior en forma de torrecilla cubierta (...) Estos depósitos serán de cemento armado o de rasilla (...)

Depósitos parecidos pero de mayor tamaño (...) tienen la casa de operaciones y las dos alas del edificio de Administración, Comunidad, Farmacia, laboratorios, autopsias, dispensario, pensionado y dependencias de la Iglesia, etc.

De cada uno de estos depósitos parte la distribución de aguas del edificio o del ala del edificio correspondiente con tubería de plomo (...)

Los servicios de aguas de cada pabellón enfermería, de la casa de operaciones y aún del mismo edificio de Administración o servicios generales son importantísimos. Hay en cada edificio (...) numerosas cocinas, baños

fijos y piscinas de desinfección, baños movibles, lavabos y fregaderas de varias clases (...)

Para cada sala de enfermos y para cada sección de aislamiento ha de haber uno o varios lavabos y pocillos de limpieza de vasijas con sus escurrideros acanalados (...) y no menor limpieza exigen las salas de operaciones (...)

Cada grupo de escusados en cada pabellón evacua directamente en un depósito (...) situado al exterior del edificio y enterrado en el suelo del jardín anejo con el objeto de que la tierra pueda ocluir las emanaciones que transpiren por sus paredes (...) estas conducciones deben estar completamente aisladas del resto de drenajes subterráneos.

No habiendo en la actualidad establecido el Ayuntamiento cloacas en las calles vecinas, será preciso agenciar la prolongación de esta alcantarilla por la calle de Dos de Mayo o mejor por la calle de la Industria hasta encontrar alguna de las cloacas públicas ya construidas.”³⁴

5. MECENES I AUTORS

5.1. ELS MECENES DE L'HOSPITAL

Pau Gil i Serra

Pau Gil i Serra va néixer a Barcelona el 30 de desembre de 1816. El seu pare, Pere Gil i Babot, era un comerciant tarragoní, que va ser diputat a les Corts espanyoles de 1836, 1839 i 1843, i que a més va destacar per ser un important home de negocis. Els germans Gil i Serra: Pere, Pau, Claudi i Josep residien a París on participaven en els negocis del seu pare. Les activitats familiars eren molt diverses i d'una gran importància: comerç navilier, constructors de ferrocarrils, fundadors de Catalana de Gas, de la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Barcelona, i d'una casa de banca a París.

---

³⁴ “Proyecto de Hospitales de la Santa Cruz y San Pablo, Tomo III: Programa, Memoria. Pliego de Condiciones.” AHSCSP. Tomo III. Serie. Obras del nuevo hospital. Tema: Proyectos. Pliego de Condiciones. Programas. Memorias. 1903-1916.

Pau Gil des de molt jove va viatjar per nombrosos països europeus, adquirint coneixements tècnics i financers alhora que es convertia en un amant de l'art.

Quan el seu germà Pere va morir, va ser Pau qui el va succeir en la direcció de la *Banque Gil* de París i la va dirigir personalment al llarg de la seva vida. Va aconseguir reunir una gran fortuna. Sempre va mantenir estretes relacions amb la seva terra natal, i potser aquest fet li va fer saber les necessitats hospitalàries que Barcelona tenia en aquell temps.

Monument a Pau Gil dintre de l'hospital. Principal mecenes i impulsor

Pau Gil no va trobar cap membre de la família que volgués succeir-lo en els negocis a la seva mort. És per això que en el seu testament, dictat el 17 de setembre de 1892, es parla de la liquidació de la banca esmentada, i la donació de 4 milions de pessetes per tal de construir un hospital model a Barcelona amb una sola condició, que portés el seu nom patronímic, Sant Pau. Els senyors Joan Ferrer i Vidal i Manuel Maria de Sivate i Llopart, dos barcelonins de nissaga, van ser els escollits per fer de marmessors del seu llegat.

Pau Gil i Serra va morir a París el dia 30 d'abril de 1896. Seguint les instruccions expressades, els marmessors compren un terreny que pertanyia a l'antiga Torre Xifré, en el barri barceloní del Guinardó, propietat de les senyores Maria Marquès de Gironès i Josepa Marquès de Julià, davant el Notari Manuel Borràs de Palau. El 1901, després d'un polèmic concurs, el projecte s'encarrega al prestigiós arquitecte Lluís Domènech i Muntaner. El 15 de gener de 1902 es posà la primera pedra del nou Hospital de Sant Pau.

Altres mecenes

L'any 1911 s'aturen les obres de l'Hospital perquè s'exhaureix l'import total del llegat de Pau Gil. Amb aquests diners s'havien comprat 36.000 metres quadrats de terreny i construït el gran pavelló d'administració, dos petits pavellons d'observació i reconeixement (Sant Jordi i Santa Apol·lònia), cinc pavellons d'infermeria d'un pis i semisoterrani (Sant Salvador, Sant Leopold, la Puríssima, el Carme, la Mercè), un pavelló d'infermeria de dos pisos i semisoterrani (Mare de Déu de Montserrat), i la Casa d'Operacions (Sant Cosme i Sant Damià).

Després d'exhaurir-se el llegat de Pau Gil varis van ser els mecenes que van col·laborar econòmicament, i de forma desinteressada, en la construcció dels nous pavellons de l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau.

Fem un repàs de qui van ser:

El 1914 es van iniciar les obres del pavelló de Sant Rafael, gràcies a la generosa aportació de **Rafael Rabell** i de la seva filla **Concepció Rabell**, vídua de Romaguera. Al pavelló de Sant Rafael apareix la lletra R com motiu heràldic de ceràmica en record del benefactor Rafael Rabell.

El 1922 comença la construcció del pavelló de Sant Manuel, gràcies al llegat de **Manuel Mariné i Molins** que els seus germans Agustí, Pere, Dolors i Mercè, com a hereus, hi destinaren.

Pavelló de Sant Manuel, aixecat amb el llegat de Manuel Mariné i Molins.

Font: Fons gràfic de l'AHSCSP

El dia de Sant Jordi de l'any 1922 es va posar la primera pedra del pavelló de Santa Victòria. Va ser en un acte

presidit pel Bisbe de Barcelona, el Dr. Ramon Guillaumet, i que comptà amb

la presència dels membres de la MIA, de l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner, d'una representació del Cos Facultatiu, i dels benefactors **Dr. Daniel Girona i Llagostera** i la seva muller **Maria Quintana**, impulsors de l'obra. Daniel Girona era un prestigiós metge i historiador medievalista que també participà en política sent dirigent de la Unió Catalanista.

Pavelló de Santa Victòria. Façana posterior.

Els primers diners de la donació provenien de les senyores **Elvira i Emília Llagostera i Suris**, germanes i ties carnals del dit Dr. Girona. En el llegat testamentari d'aquestes dues senyores es deia que una part dels diners que deixaven en herència s'havia de destinar a obres de beneficència, una altra part a fer un Hospital a Sant Feliu de Guíxols, i una tercera part al Sant Pare de Roma. El Dr. Girona va fer gestions davant del Sant Pare per aconseguir que la part del llegat que les seves ties li havien cedit servís per construir un nou pavelló a l'Hospital de Sant Pau, que des de que s'havia acabat el llegat de Pau Gil passava per dificultats econòmiques. El Papa hi va accedir el 23 de maig de 1920. Com que finalment la quantitat no era mot elevada, el pavelló va haver de ser més petit i amb no gaires ornaments. El nou pavelló va ser dedicat a la cura de nens malalts, i el nom de Victòria li vingué de la filla morta del matrimoni Girona-Quintana. Malauradament, tot just un any més tard d'aquella solemne inauguració, el llegat econòmic

El pavelló de l'Assumpció, pagat per Lluïsa Rabell de Patxot.

Pavelló de l'Assumpció, pagat per Lluïsa Rabell de Patxot.

Font: Fons gràfic de l'AHSCSP

donat pel Dr. Girona s'esgotà, i el pavelló encara no era acabat. Per sort, el 14 de desembre de 1924 es rep una donació de 30.000 pessetes per part de **Francesca Prats, vídua de Juli Barbeny**, per tal de poder acabar les obres. El dia 23 de desembre de l'any següent, diada de Santa Victòria, es va poder fer un acte privat d'inauguració amb la presència de les famílies Girona i Barbeny. En aquell mateix acte, el Dr. Daniel Girona es va comprometre a pagar durant un any l'estada a una nena malalta com homenatge a la seva difunta filla Victòria. El cost d'un llit a l'Hospital de Sant Pau era de 1500 pessetes.

El 1926 es començà la construcció del pavelló de l'Assumpció, pagat per **Lluïsa Rabell de Patxot**, en memòria de la seva mare Assumpció.

El 1927 es va començar a construir el pavelló de Sant Carles i Santa Francesca gràcies al llegat de la senyora **Francesca Balart, vídua de Carles Baró**, la qual en el seu testament de 2 de juliol de 1925 deia que el producte dels seus béns havia de ser destinat a la construcció d'un o més pavellons en els quals s'instal·lessin malalts, amb preferència gent gran, a l'objecte de perpetuar la seva memòria i la del seu marit.

L'any 1928 es va iniciar la construcció del pavelló de Sant Frederic amb el llegat de **Frederic Benassat**, i adossat en aquest es va construir un altre gràcies a la generositat de **Consol Vives**.

Interior del pavelló de Farmàcia

El 1934 es va construir el Pavelló de Santa Faustina per a malalts tuberculosos, gràcies al llegat del **Dr. Francesc Fàbregas i la seva muller Faustina Mata**. El pavelló va ser obra de l'arquitecte Damià Ribas i Baranguer.

El 1944 el Governador Civil de

Barcelona **Antonio F. de Correa Veglison** donà una quantitat de diners per bastir el pavelló de Sant Antoni.

Finalment esmentar la Sala Montserrat Montero, dins de la Unitat de Toxicomanies (Programa Sant Pau-CITRAN), en el pavelló de Farmàcia. Aquesta unitat va ser inaugurada el 4 de febrer de 1987, en una acte que comptà amb la presència de Jordi Pujol i Soley, president de la Generalitat de Catalunya. La Sala Montserrat Montero comptava amb dues àrees: una d'internament de desintoxicació i l'altra de deshabituació i rehabilitació de pacients. **Montserrat Montero** era la mare de Josep Sisquellas, president del CITRAN (Centre d'Investigació, Tractament i Rehabilitació d'Addictes a Narcòtics) que va ser qui facilità els mitjans econòmics i una subvenció anual per tirar endavant el programa.

5.2. AUTORS

5.2.1. Arquitectes

Lluís Domènech i Montaner

Va néixer a Barcelona el 27 de desembre de 1849, fill de Pere Domènech i Saló, encuadernador, i de Maria Montaner i Vila.

De 1865 a 1866 el jove Domènech i Montaner realitzà estudis de batxillerat a l'Escola Galabotti i de segon Ensenyament a l'Institut Provincial de Barcelona. L'any 1867 ingressà a la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona on va obtenir la llicenciatura en exactes. L'any 1870 decideix fer els estudis d'Arquitectura, cosa que l'obligà a desplaçar-se a Madrid per ingressar a l'Escuela Especial de Arquitectura. El 13 de setembre de 1873 va rebre el títol d'arquitecte.

Primera etapa (1874-1888)

De bon començament la "idea" arquitectònica de Domènech i Montaner es fonamenta en dos elements bàsics que considera inherents al projecte: la

“funció” i el “símbol”. El primer el treballa a partir de l'aplicació dels seus coneixements tècnics, el sentit pràctic i el seu racionalisme, mentre que el segon el desenvolupa a partir del seu repertori ornamental, basat en un profund coneixement de la història de la humanitat, de la història de l'art, de les tècniques artístiques, dels materials, de les aplicacions de la llum, de l'ús dels colors... i una gran dosi d'imaginació, de capacitat creativa, de sentit de l'equilibri i la proporció, i també de bon gust.

Un repertori ornamental en què el més significatiu és l'evolució de la línia, la simplificació del traç i l'estilització del *pattern*, que algunes vegades evoluciona fins a suggerir l'abstracció. Les constants d'aquest repertori són les referències al món medieval en les seves al·lusions a l'animalística fantàstica i a l'heràldica, utilitzada tant com a recurs ornamental com en clau d'informació històrica.

En el terreny personal es casà amb Maria Roura i Carnestoltes a l'església de Sant Jaume de Barcelona. Del matrimoni naixerien vuit fills, tres noies cinc nois. Pere, el més gran, farà també la carrera d'arquitectura col·laborarà en molts projectes dels seus projectes, com el de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau.

En aquesta època i fins el 1888 comença diverses cases a l'Eixample de Barcelona, alhora que ho compagina amb la càtedra interina de Topografia i Minerologia a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona, i el càrrec de Vice-secretari de la mateixa Escola d'Arquitectura.

El 1877 obté la càtedra de “Coneixement de Materials” i “Aplicació de les Ciències Físico-Naturals a l'Arquitectura”.

L'any 1878 publicà “A la recerca d'una arquitectura nacional”, escrit que anticipa una sèrie de qüestions determinants del sentit de la modernitat en el principi del segle XX: l'autoexigència de conciliar l'impuls civilitzador amb la tradició cultural, la revisió de l'eclecticisme dominant des del postulat dels

significats específics de la nova consciència nacional, i el preludi avantguardista de la identificació entre arquitectura i racionalitat constructiva.

El 1879 en el seu article “Reforma de Barcelona” rebutja públicament l'ideari del Pla Cerdà per a l'Eixample de Barcelona, criticant “l'eterna monotonia de dos línies paral·leles molt separades”; reuig que anys més tard es materialitzarà amb la distribució que farà de la planta de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, en forma de rombe. El 1880 construeix l'edifici de “l'Editorial Montaner i Simó” al carrer Aragó de Barcelona i el 1887 el Casino de Canet de Mar.

L'any 1882 fundà la revista *Arte y Letras* per a la qual dibuixa la capçalera. La seva obra gràfica sintetitzarà un fort detallisme i un gran coneixement i domini del dibuix.

El 1882 Valentí Almirall fundà el Centre Català, al qual Domènech Montaner s'afilià, si bé per poc temps. Domènech i Montaner i els seus col·legues de la Jove Catalunya fundaren, el 1887, la Lliga de Catalunya; sent-ne ell el primer president.

El 1888 coincidint amb la celebració de l'Exposició Universal de Barcelona a Domènech i Montaner se li encarreguen diverses obres: la restauració de l'Ajuntament de Barcelona, la construcció de l'Hotel Internacional de Barcelona (avui desaparegut) i el bastiment del Cafè-Restaurant de l'Exposició (avui, Museu de Zoologia) al parc de la Ciutadella.

Façana de l'editorial Montaner. Obra de Domènech i Montaner

Per la seva peculiar forma se'l començà a anomenar “El Castell dels Tres Dragons”.

Segon etapa (1889-1901)

El 1889 i fins el 1892 començà a treballar a Comillas (Santander) on portà a efecte varies obres: l'acabament i decoració del Seminari, la “Fuente de los tres caños” al centre de la vila, la tàpia i porta del cementiri, i el monument dedicat al Marquès de Comillas, així com la làpida del seu monument funerari, i la creu per al panteó de la família Piélagu.

Un cop finalitzada l'Exposició Universal el cafè-restaurant va quedar abandonat fins el 1891 quan l'alcalde de Barcelona, Joan Coll i Pujol, va sol·licitar a Domènech i Montaner que acabés la feina que havia començat; essencialment es tractava de coronar la Torre de l'Homenatge i la decoració interior. Es va prendre la decisió de destinar l'edifici a la funció de Museu d'Història, alhora que Domènech i Montaner hi creava una escola dedicada al disseny: el taller del Castell dels Tres Dragons. Va habilitar diversos

Imatge de la Casa Rull de Reus

obradors perquè els seus col·laboradors hi poguessin treballar, a l'estil d'una col·lectivitat medieval. Aquest taller va acollir les primeres experiències d'artesans i joves artistes, alguns dels quals van ser més tard grans col·laboradors de Domènech i Montaner, com per exemple: l'escultor Eusebi Arnau, el ceramista Pau Pujol, el vitraller Antoni Rigalt, el ferrer Francesc Tiestos, etc.

El 1893, acabà el Palau Montaner del carrer Mallorca de Barcelona. Aquell mateix any començà la Casa Thomas, al carrer Mallorca de Barcelona, que acabà tres anys després, tot just quan inicià la construcció de l'Institut Pere

Matas de Reus. Aquest institut que porta el nom del prestigiós metge que en fou el creador, representà un salt qualitatiu en la millora de les condicions de vida dels malalts psiquiàtrics. L'Institut es va acabar l'any 1919.

Domènech i Montaner va seguir compaginant la seva tasca arquitectònica amb la docent. El 1896 va ser nomenat encarregat de les assignatures de “Conocimiento de Materiales y Ventilación” i “Composición de Edificios”, tres anys més tard professor numerari de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona, i poc després és elegit director de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona. D'aquesta època són dues edificacions seves a la capital del Baix Camp, la Casa Rull del carrer Sant Joan i la Casa Navàs de la Plaça Espanya.

Tercera etapa (1901-1923)

És en aquest període quan Domènech i Montaner, dins la seva àmplia visió a l'hora de captar elements benefactors, consensua com a programa conceptual els factors següents:

- La civilització mediterrània com a element de posició teòrica, que trasllada també als seus programes docents.
- L'origen filosòfic del simbolisme i l'estètica medieval juntament amb la seva lectura formal, que esdevenen en la seva obra signes d'identitat autòctona.
- La filosofia nòrdica i alemanya, entesa com a punt de partida i de progrés però també com a estímul de sensacions i emocions.
- L'esteticisme anglès com a model de la recreació d'un engranatge històric, artístic i social, de l'evolució del pattern, de l'impàs entre el vell i el nou.

En aquesta línia de pensament s'inscriuen doncs, les constants tipològiques i estètiques domenequianes següents:

- La columna i el capitell com a elements referencials del seu profund mediterranisme, la recerca permanent de la bellesa, el racionalisme –també el sentit comú- implícit, el ritme musical de la simetria, la proporció i l'ordre.

- L'aprehensió del que és natural, la valoració de les arts, el virtuosisme, el treball com a fet cultural.
- La llibertat de composició estètica, l'articulació de les emocions, la natura com a principi i fi de totes les coses, el reconeixement d'allò immediat i de l'entorn, el símbol i l'al·legoria, el sentit directe i el sentit referencial en la seva pròpia didàctica artística.
- El projecte com a composició moral, la proposta de futur, és a dir, "la ciència teòrica més la idea forjadora", la conjunció de totes les arts com a plantejament ideològic.

En definitiva, és la reinterpretació del món clàssic –i del comportament medieval- sota una dinàmica de pensament modern.

El 1902 porta a terme la reforma de la Casa de l'Ardiaca a Barcelona, alhora que la Casa Lamadrid del carrer Girona, i inicia la primera part de l'Hospital de Sant Pau que s'allargarà fins el 1912.

Hospital de Sant Pau. Exemple de ponts i galeries de comunicació

L'Institut Pere Mata i l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, acabats en aquesta segona dècada del segle XX sintetitzen un gran projecte tecnicocientífic i alhora estètic. Els imperatius de caràcter tècnic que es donaven en els projectes de l'Hospital Pere Mata i l'Hospital de Sant Pau – diferenciats a més per l'ús,

com a centre psiquiàtric l'un i com a hospital general l'altre- no van representar cap restricció a l'hora d'establir el programa ornamental, el qual s'adaptava perfectament a la distribució "urbana" dels edificis i al repartiment dels pavellons de malalts en espais ben diferenciats per a la seva assistència. Les solucions científiques i tècniques eren apuntades per Domènech en estreta relació amb els responsables de la direcció mèdica,

després d'una acurada revisió de tots els plantejaments d'arquitectura hospitalària que hi havia llavors a Europa i a partir de la seva pròpia proposta innovadora (la xarxa de circulació subterrània, d'intercomunicació entre els pavellons, el disseny dels jardins amb la corresponent distribució dels arbres, les plantes i les flors segons l'obaga i la solana, les formes i els volums dels edificis, etcètera).

Com en altres edificis de l'arquitecte, la funció està estretament relacionada amb el repertori ornamental, desenvolupat en aquest cas a través de la

Casa Lleó Morera de Passeig de Gràcia

història de la institució mateixa –antic Hospital de la Santa Creu-, vinculada a la història de Barcelona des del segle XV, l'evolució de la ciència mèdica i de la farmàcia, els representants dels esdeveniments científics i de les efemèrides que envoltaven l'hospital. Metges, cirurgians, personatges històrics i escuts nobiliaris, els distintius de Barcelona. Lluís Bru, Mario Maragliano, Rigalt i Granell, Pau Gargallo, Eusebi Arnau i també l'equip d'artesans i artistes que habitualment treballaven amb Domènech mantenen una fidelitat absoluta al programa simbòlic i ornamental que l'arquitecte crea per al conjunt arquitectònic, si bé no deixen de manifestar, i això és important, la seva idiosincràcia i les seves particularitats plàstiques.

Per cert que la designació de Domènech i Montaner per portar a terme la construcció del nou Hospital de la Santa Creu i Sant Pau va ser l'excusa per endegar una campanya de descrèdit de l'arquitecte per part d'alguns mitjans de la premsa. Se l'acusava de tracte de favor en la designació feta pel Dr. Robert, de voler portar a terme una obra faraònica, de no vetllar

pels pobres, i en el terreny personal se'l desqualificava titllant-lo de megalòman, pesseter i de no acabar les obres que iniciava.

El 1903 realitza el projecte de monument del Dr. Bartomeu Robert, recentment mort i que havia adquirit una gran popularitat per la seva labor d'alcalde de Barcelona i metge de l'Hospital de la Santa Creu. El prestigi de Domènech i Montaner no s'atura i en aquesta època és nomenat corresponent de la "Real Academia de Bellas Artes de San Fernando" i president de nou de l'Ateneu Barcelonès (càrrec que ocuparà fins el 1906).

L'any 1905 construeix la Casa Lleó Morera del Passeig de Gràcia barceloní i realitza el projecte del sepulcre de Jaume I a la Catedral de Tarragona. Però la síntesi del pensament romàntic i el replantejament de la modernitat els trobem sobretot a l'edifici construït entre el 1905 i el 1908 per a l'Orfeó Català, el Palau de la Música Catalana, una síntesi de l'evolució de l'art i de la cultura que es representa a través del llenguatge científic, romàntic, modern i artístic.

És en aquests anys també quan endegà la Casa Fuster del Passeig de Gràcia de Barcelona i la Casa Gasull de Reus, i reformà i amplià el Castell de Santa Florentina de Canet de Mar. L'any 1912 acabà el Gran Hotel de la Plaça Weyler de Palma de Mallorca, iniciat el 1902.

Entre els anys 1913 a 1917 farà realitat la reforma de Can Solà, al Firal d'Olot, i la seu de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

L'any 1913 rebrà de part de l'Ajuntament de Barcelona per l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau el Premi del Concurs Anual d'Edificis Urbans, la qual cosa significava un reconeixement institucional per una de les seves creacions més pol·lèmiques. El 1921 se li atorga la categoria d'acadèmic en aquesta mateixa institució.

El 27 de desembre de 1923, Lluís Domènech i Montaner mor a casa seva, al pis principal del número 283 del carrer Diputació de la capital catalana. El seu cos reposa al nínxol familiar del cementiri de Sant Gervasi, a Barcelona.

Els dos principals arquitectes col·laboradors de Lluís Domènech i Montaner van ser el seu fill Pere Domènech i Roura i Enric Catà i Catà.

Pere Domènech i Roura

Va néixer l'any 1881. Fill de Lluís Domènech i Montaner, també es va fer arquitecte, obtenint el títol el 1907.

Col·laborà estretament amb el seu pare en algunes de les seves creacions, com la Cooperativa Agrícola de l'Espluga de Francolí (actual bodega i Museu del vi) o la Casa senyorial de Mas Passamaner (actualment Hotel) a la Selva del Camp, on per cert una suite porta el seu nom. Però sobretot la seva col·laboració més destacada va ser en el nou Hospital de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona, on també coincidí amb l'arquitecte Enric Catà i Catà.

Dins del que es coneix la "Ruta de les Catedrals del Vi", és a dir la construcció de cellers modernistes

Casa de la Convalecencia, duta a terme per Domènech i Roura

que en el seu moment serviren com impuls modernitzador agrícola i tècnic en l'elaboració del vi alhora que un retrat artístic del moment, Pere Domènech i Roura hi tingué un paper destacat. A part de la ja esmentada col·laboració en el bastiment de la bodega de l'Espluga de Francolí de 1913, són obra seva els cellers de Sarraí de 1914 i de Vila Seca de 1919.

A la mort de Domènech i Montaner, Domènech i Roura va prendre la responsabilitat de finalitzar algunes de les obres que el seu pare havia començat però no acabat. En algunes d'elles, com els pavellons que

faltaven per fer del nou Hospital de la Santa Creu i Sant Pau es va mantenir essencialment fidel a l'ideari original, però en d'altres com l'Institut Pere Matas de Reus va seguir la seva pròpia inspiració, allunyada del modernisme del seu pare. Al Pere Mata, Domènech i Roura va realitzar 8 dels 14 pavellons.

Pere Domènech i Roura havia estat format en el modernisme del seu pare, però l'estil arquitectònic amb el que es sentia més identificat era el Noucentista, que es desenvolupà plenament a Catalunya de 1910 a 1930.

Els creadors del noucentisme manifesten una preponderància de la línia respecte al color i defensen la sobrietat expressiva, a diferència del que havia estat el modernisme. Es formula un ideal de bellesa i es posa en pràctica treballant en els espais públics de la ciutat, amb escultures al carrer, nous parcs i jardins, i nous espais. Com veurem una mica més endavant l'Exposició Universal de 1929 serà un bon moment per posar-ho en pràctica.

Domènech i Roura també va exercir la docència, i des de 1920 fins a 1950. Va ser catedràtic de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona, formant a noves generacions d'arquitectes.

Cal destacar que Pere Domènech i Roura va ser el director d'obres de l'Exposició Universal de Barcelona de l'any 1929. La transformació que viurà la ciutat gràcies a aquest gran esdeveniment internacional, tant a nivell urbanístic com social, serà un bon camp de creació per als arquitectes. Domènech i Roura va ser l'encarregat de projectar i construir l'Estadi Olímpic de Montjuïc.

Altres creacions de Domènech i Roura van ser la Casa familiar Domènech i la Factoria Jover, ambdues a Canet de Mar. Va morir a Lleida l'any 1962.

Enric Catà i Catà

Va néixer a Sant Feliu de Llobregat l'any 1880.

El 1895 inicià la carrera d'arquitectura a l'Escola Superior d'Arquitectura de Barcelona. El 4 de novembre de 1903 va obtenir el títol d'arquitecte. Va ser professor de l'Escola Superior d'Arquitectura de Barcelona. Des de 1910 va col·laborar amb Lluís Domènech i Montaner en algunes de les seves construccions, com el nou Hospital de la Santa Creu i Sant Pau on s'encarregava sobretot dels aspectes tècnics i de la marxa econòmica administrativa de l'obra.

Juntament amb Pedro Cendoya Oscoy és l'autor de l'edifici més emblemàtic de l'Exposició Universal de Barcelona de 1929, el Palau Nacional (actual Museu Nacional d'Art de Catalunya). L'any 1924 es va convocar un concurs de projectes per a la construcció del Palau Nacional. Es va construir entre els anys 1927 i 1929, quan el director d'obres de l'Exposició era Pere Domènech i Montaner, fill de Lluís Domènech amb qui havia treballat en la construcció del nou Hospital de la Santa Creu i Sant Pau.

Imatge de la fàbrica Regàs, d'Enric Catà

El Palau Nacional és un edifici monumental i eclèctic. Monumental per la seva aparença i per la forma com corona l'Avinguda Maria Cristina, i eclèctic perquè combina estils tan diferents com el classicisme, el churriguerista o el modernisme.

Altres obres que Catà va portar a terme a la capital catalana van ser el Casal Metge i la sala de festes Zeleste. A Terrassa trobem el Teatre

Principal, i a Portbou el Casino Espanya. A Girona les seves creacions són nombroses: del 1908 són la Fàbrica Regàs i la casa del guarda de la fàbrica al Pont Major. Del 1912-1913 l'edifici de les Destil·leries Gerunda també al Pont Major. Entre 1916 i 1920 va realitzar juntament amb Eugeni Bona l'edifici de Correus de la ciutat de Girona a l'Avinguda Ramon Folch i, ja als anys 1922 i 1923 va projectar la reforma del Teatre Albéniz a la Plaça de la Independència de la capital gironina.

Va morir l'any 1937.

Uns altres dos arquitectes que col·laboraren de forma circumstancial amb Lluís Domènech i Montaner en la realització de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau van ser:

Eusebi Bona i Puig

Obté el títol d'arquitecte de l'any 1915, professor de l'Escola d'Arquitectura, d'entre les seves obres cal destacar el Balneari Prats de Caldes de Malavella, de 1900, i juntament amb Francesc de Paula Nebot el Palau de Pedralbes de Barcelon de 1929

Manuel Puig i Janer

Obté el títol d'arquitecte de l'any 1924, treballà amb Pere Domènech i Montaner, i després de la guerra civil espanyola es va convertir en arquitecte municipal de L'hospitalet de Llobregat, realitzant entre d'altres l'església de Santa Eulàlia de Mérida, que havia estat totalment destruïda durant el conflicte bèl·lic

Encara en aquest apartat citarem a:

Gabriel Vinyas

Delineant que s'encarregà de dibuixar els plànols

Francesc Casals

Escrivent del projecte i de les certificacions

5.2.2 Creadors : Artistes i Artesans

Quan inicialment es va fer la primera ordenació d'aquest apartat, es va plantejar la possibilitat de fer dos apartats diferenciats entre els col·laboradors de Domènech i Muntaner. Per una costat aquells que consideràvem artistes i per altre costat els que consideràvem artesans.

Per artista s'entenia inicialment tots aquells que havien pensat, dissenyat i creat obres, en la creença de que un artista és sempre qui crea la idea original.

Per artesà s'entenia aquell qui amb les seves mans realitza i materialitza la obra de l'artista.

A la pràctica, un repàs per l'obra i la personalitat dels col·laboradors de Domènech i Muntaner, va permetre comprovar que la diferenciació no era tan clara, doncs molts dels artistes que havien creat i pensat els dissenys dels elements arquitectònics i decoratius de l'hospital, eren també els artesans que els materialitzaven. Molts d'ells tenien el seu propi taller, i posaven a la pràctica les seves pròpies creacions. Davant d'aquesta perspectiva, es va optar per unificar-los dins del mateix apartat.

Les principals dades biogràfiques dels creadors i la tasca que realitzaren a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau són les següents:

Eusebi Arnau i Mascort , escultor, va néixer a Barcelona l'any 1864, i va morir a la mateixa ciutat el 1934. Destacà com medallista, i juntament amb Llimona va ser un dels escultors més importants del modernisme. S'inicià a l'escultura en el taller del Castell dels Tres Dragons (actual Museu de Zoologia) de Domènech i Montaner, el 1888. Més endavant ell també seria mestre de nous talents, com va ser el cas de Pau Gargallo. Les escultures d'Arnau destaquen per la recerca de l'expressivitat de les seves figures i per uns trets estilístics caracteritzats per una gran suavitat en les línies i el ple domini de la talla en pedra.

Imatge de frontó del Pavelló quirúrgic

Va fer nombroses col·laboracions, entre les que destaquen els treballs d'escultura de la Casa Ametller, la xemeneia de la Fonda Espanya, el fris en relleu de la Casa de Lactància, el cimbori de la Catedral o el Parc de la Ciutadella, totes elles a la ciutat de Barcelona. D'entre les seves escultures més famoses cal citar el Bes de Mare, el Bust de Dona i l'Onada.

A l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau va realitzar una sèrie d'imatges que representen els personatges civils i religiosos que envolten l'edifici i els sants i

santes a qui estan dedicats els pavellons. Arnau treballà pels pavellons d'Administració, de Sant Salvador, de la Puríssima, de Sant Leopold, de la Mare de Déu del Carme, de la Mare de Déu de la Mercè, del d'Operacions, de la Mare de Déu de Montserrat, de Sant Rafael, i també és obra seva el monument a Pau Gil que hi ha a l'entrada de l'Hospital. La col·laboració de l'artista amb l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau es va allargar des de 1906 a 1916.

Eusebi Arnau ja era un artista consagrat quan començà a treballar en el nou Hospital.

Lluís Bru i Salellas, ceramista, especialista en mosaic i decoració. Va néixer a Ondara, comarca de la Marina Alta el 1868, i va morir a Barcelona el 1952. De jove viatjà a Venècia per formar-se en la tècnica mosaïcista. Al tornar a Catalunya treballà per Puig i Cadafalch i Domènech i Montaner. A Barcelona són nombroses les edificacions que tenen la seva petja. Citarem l'Hotel de La Rotonda, la Casa Lleó Morera, el Palau de la Música Catalana, l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, etc., i la realització a més d'uns decorats pel Gran Teatre del Liceu. L'any 1925 va obtenir a París la medalla d'or a l'exposició internacional d'arts decoratives.

Mosaics amb motius de les quatre barres

Concretament a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau va encarregar-se dels motius heràldics en ceràmica dels pavellons d'infermeria. Els motius més utilitzats varen ser les "Quatre Barres" i la "Creu Patent" (amb els braços allargats), així com les lletres P i G que apareixen en record del mecenes Pau Gil, i són presents als 10 pavellons que es varen construir amb el seu llegat.

Pablo Gargallo Catalán, escultor va néixer al poble saragossà de Maella l'any 1881. La seva família decidí traslladar-se a Barcelona per motius econòmics. De ben jove destacà per les seves actituds pel dibuix i entrà com aprenent de picapedrer i més tard com alumne de Belles Arts.

Posteriorment, i gràcies al seu oncle va conèixer a Eusebi Arnau, que serà el seu mestre a l'escola de La Llotja. Hom considera que Pau Gargallo superà artísticament a Arnau perquè va saber completar l'excel·lent estil del mestre donant a la seva escultura un segell propi. Aquell tret personal que fa que les obres d'alguns artistes siguin immediatament reconegudes. Amb 19 anys ja era considerat un escultor reconegut.

L'any 1903 va obtenir una beca per anar a París. Allà estudià a fons Rodin i s'apassionà pels museus, convertint-se en

Imatges escultòriques del pavelló de l'administració

un expert dibuixant. L'any 1904 tornà al seu taller barceloní, que durant la seva absència havia estat usat per Picasso. L'exposició de baix relleus que realitzà a la Sala Parés significà la seva maduresa artística i li donà l'oportunitat de realitzar les creacions d'ornamentació escultural de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau.

L'arquitecte responsable de l'obra, Lluís Domènech i Montaner, es va interessar personalment perquè treballés al nou Hospital. Treball que es va allargar durant 5 anys, de 1906 a 1911. Gargallo es va encarregar de la creació de models i de l'execució de les imatges d'escultura i mosaics. Al Pavelló d'Administració és on podem trobar més detalls de la seva feina: hi va fer escuts, gàrgoles, portes, plafons i figures. Flanquejant la porta de la façana principal de l'edifici trobem les cariàtides de les virtuts teologals (*fides*, *spa* i *charitas*) més una altra amb la inscripció *Operibus*, indicant que les virtuts han d'anar acompanyades per les obres. Sobre la porta central s'aixeca un retaule amb la representació de tres santes en baix relleu; són Santa Teresa, Santa Anna, i Santa Caterina de Siena. En el fris de la

Imatges escultòriques del pavelló de l'administració. Sant Martí

dreita hi podem veure tres sants: Sant Josep, Sant Lluís i Sant Joan. A més és habitual la presència dels escuts de Barcelona i de l'Hospital de la Santa Creu. A l'interior de l'edifici de l'Administració, abans de pujar per l'escala principal, hi ha dues figures: una masculina i l'altra femenina, que representen als germans i germanes hospitalàries. Així mateix, l'obra de Pau Gargallo està disseminada per tots els pavellons del recinte hospitalari amb les escultures de grius, gàrgoles, caràtules, àngels i petits dossers que emmarquen les imatges dels pavellons. Com a curiositat direm que a l'Arxiu

de l'Hospital es conserven part dels esbossos en guix que va fer i les Certificacions d'Obres.

Francesc Labarta i Planas, il·lustrador. Va néixer a Barcelona el 1883 i va morir a la mateixa ciutat el 1963. Destacà en els camps de la pintura i el dibuix; en aquest darrer camp va ser deixeble del seu propi pare Lluís Labarta i Grané, destacat il·lustrador de finals del segle XIX. Francesc usava el pseudònim “Lata” quan col·laborava com dibuixant en publicacions satíriques com El Papitu, l'Esquella de la Torratxa o La Cuca Fera. Va ser membre fundador de l'associació de Les Arts i els Artistes, destacà també com paisatgista i decorador de cases nobles, a més de realitzar murals religiosos, i d'exercir com professor a l'Escola d'Arts i Oficis i de catedràtic de l'Escola de Belles Arts de Sant Jordi de Barcelona. Conreà també el dibuix artístic industrial i la il·lustració editorial.

En les Certificacions d'Obres que es conserven a l'Arxiu de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau observem que es va encarregar de fer els models i l'execució de les imatges d'escultura i mosaics del Pavelló d'Administració i del d'Operacions. Aquestes obres es van realitzar entre el maig de 1908 i l'abril de 1911.

Mario Maragliano, mosaïcista. Nascut a Gènova a la segona meitat del

Detall del sostre del pavelló de l'administració

segle XIX. Es va formar a la Scuola Musicale de la capital de la Ligúria, i és que en un principi, Maragliano anava per músic, però aviat ho canvià per l'art del mosaic. Es va establí a Barcelona l'any 1884, ciutat que ja no abandonaria fins a la seva mort. Cal inscriure'l dins de l'Art Nouveau imperant en el moment, i considerar-lo com l'introduïdor a Espanya del modern

mosaic artístic, adaptat a l'estil de l'Art Nouveau del moment. Decorà varis edificis religiosos barcelonins com les esglésies de la Concepció, del Pi, les Saleses, etc. Va treballar a d'altres ciutats catalanes com Tarragona, Berga o Manresa, i amb Domènech i Montaner també a Comillas, a Cantàbria, i a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona.

En aquest segon cas Maragliano portà a terme els models i l'execució de les imatges d'escultura i mosaics que podem trobar en part del Pavelló d'Administració, del de Malats i del d'Operacions, tal i com ens ho indiquen les Certificacions d'Obres. Les dates de realització d'aquestes obres van ser de l'abril de 1907 al desembre de 1911. També consta que el novembre de 1922 es va encarregar de la reparació d'un mosaic romà a la biblioteca i arxiu i galeries del mateix Hospital.

Lluís Gargallo Catalán, ceramista, germà de Pablo, a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau va ser de dibuixant de plafons ceràmics i mosaics, i de realització de models d'escultura. El seu treball es va concentrar al Pavelló d'Administració, que és el més ric en iconografia i decoració. La seva tasca la va realitzar durant l'any 1907.

Francesc Madurell, escultor a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau es va concentrar en la realització de models d'escultura i dibuixos per a mosaics, per al Pavelló d'Administració, l'any 1907, segons ens indiquen les Certificacions d'Obres que es conserven a l'Arxiu de l'Hospital.

5.2.3 Industrials

Les Certificacions d'Obres que es guarden a l'Arxiu de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau ens serveixen per conèixer el nom del bon grapat d'industrials que treballaren en la construcció de l'hospital. És clar que els

seus noms són desconeguts pel gran públic, a diferència dels artistes o artesans, però no es pot dubtar de la seva importància, i per això mereixen un recordatori en aquest estudi històric.

La varietat dels camps que agrupa el terme de “industrials” ho podrem veure de seguida, ja que abraça des de fusters a vidriers, passant per jardineros, marbristes, pedrers, pintors, rajolers, serrallers, etc. I el fet de comprendre dues dècades de feina també fa que siguin nombrosos els industrials que trobem, no només en diferents camps, sinó també a vegades d'un mateix sector, que per raons del tot variades, fa que no pugin continuar les obres i es busqui algú altre que doni el mateix servei.

En el camp de la **FUSTERIA** trobem treballant en els pavellons de l'Hospital de Sant Pau a varis professionals: **Josep Escofet** que també hi treballà de serraller durant els anys 1910 i 1911; **Joan Ors** que posà aplicacions de ferro en portes, finestres i balcons de 1916 a 1917; **Miquel Gambell** que s'encarregà de la col·locació de portes l'any 1922; **Josep Perpiñà** que fou el responsable del subministrament de fusta, del lloguer d'eines i de les reparacions, el mateix 1922; **Prat i Martín** encarregat del subministrament de fusta de Flandes i de les obres d'acabament el 1923.

En el terreny de la **JARDINERIA** citarem al professional **Francesc Vilagut** que va ser l'artífex de l'arranjament dels passeigs i jardins de l'Hospital, i de l'excavació de terres per a la col·locació de marcs i tubs, el 1910; i **Badia i Ferrer** que tingué la tasca de plantar arbres i parterres, concretament 101 castanyers, i 47 til·lers, i tenir-ne cura regant-los i adobant-los, en els anys 1910 i 1911.

Entre els **MARBRISTES** són varis els industrials que trobem esmentats en les Certificacions d'Obres. Un professional habitual va ser **Narcís Gosch**, que realitzà obres de cantera i subministrà marbre blanc del país, Tortosa i Itàlia, entre els anys 1910 i 1927; el segon professional que trobem per anys acumulats és **Josep Casals** que subministrà marbre per les obres de

l'Hospital i va fer-hi treballs en marbre i també en pedra, des de 1906 a 1910; altres marbristes que col·laboraren de forma més puntual van ser **Vives i Albareda** subministrant marbre blanc de Copdar el 1906; **Emilio Martínez** subministrant també marbre blanc el 1907; **Eusebio Martínez** facilitant planxes de marbre del país el 1910; i finalment **Madurell i Solà** amb subministrament i treball de marbre l'any 1911.

En el sector de la **PEDRERA** foren tres els subministradors. En primer lloc **Joaquim Solé** que facilità pedra calcària de Girona des de 1907 a 1911; i a continuació dues col·laboracions puntuals que van ser la de **Salvador Boada** amb el subministrament de peces de granit el 1911; i la de **Pere Bartolí** amb obres de pedrera d'alabastre que es destinà en exclusiva a la construcció de l'església de l'Hospital el 1929.

En el món de la **PINTURA** industrial destacarem a dos professionals. Per un costat l'empresa de **Vilaró i Fill** que s'encarregaren de pintar les persianes, marcs, vidres, portes, murs, etc., dels diferents pavellons des de 1910 a 1912; i per l'altre costat a **Ginés González** que pinta reixes, portes, etc. l'any 1916.

En el camp de la **RAJOLERIA** els industrials que hi col·laboraren foren nombrosos ja que les rajoles foren un dels materials més utilitzats en la construcció de l'interior dels diferents pavellons de l'Hospital. Hem de citar a **Màrius Cucurny** que subministrà materials el 1910; l'empresa **Fills de Jaume Pujol i Bausis** i els professionals **Elías Peris**, **Cosme Toda**, **J. Romeu i Escofet** i **Salvador Boada** que també subministraren rajoles en general i en especial rajoles de València, els anys 1910 i 1911; **Cristóbal Guillamon** facilità l'arribada de terrissa el 1911; **Joan Vilella** i l'empresa **Fills de Miquel Nolla** també subministraren materials aquest mateix any 1911; **Joan Ors** s'encarregà de l'arribada de materials des de 1915 a 1918; finalment farem esment de **Bulet, Cervera i Cia**. Amb el subministrament de mosaic hidràulic i obres de paleta el 1927; i l'empresa **Vda. d'Elies**

Peris Calatayud amb subministrament de rajoles de València i obres de paleta, també l'any 1927.

En el sector de la **SERRALLERIA** destacarem als següents industrials. **Josep Burunat** i l'empresa **Grau i Germà** es varen fer càrrec dels treballs de ferreria d'armar i de facilitar l'arribada de materials auxiliars, l'any 1910; **Josep Perpiñà** va ser el responsable de l'habilitació dels pavellons de Sant Manuel, Sant Leopold i Sant Rafael, i va realitzar tasques de serralleria i d'entrega de materials auxiliars, tot això entre els anys 1910 i 1922; finalment citarem a **Joan Ors**, que ja l'havíem esmentat en el camp de la rajoleria, i que aquí s'encarregarà de les obres de rehabilitació del pavelló de Sant Manuel fent feina de serralleria, instal·lació de conduccions i calefacció, el 1915.

En el camp de la **VIDRIERIA** dos són els industrials que anomenarem. En primer lloc a l'empresa **Rigalt, Granell i Cia.** que foren uns col·laboradors habituals amb la realització de vidrieria pels diferents pavellons, des de 1910 a 1922, i sent ja només Granell i Cia. el 1929; i en segon lloc a **Josep Perpiñà**, que ja l'havíem vist anteriorment en el camp de la serralleria, i que s'encarregà de l'entrega de vidrieres pel pavelló d'Administració, el 1923.

6. L'HOSPITAL. EVOLUCIÓ ARQUITECTÒNICA

6.1. EVOLUCIÓ GENERAL

Els orígens. 1892-1902

Durant aquesta dècada, es va gestar el projecte constructiu de l'Hospital.

Pau Gil va ser el mecenes que va fer possible la creació de l'Hospital de Sant Pau. Nascut a Barcelona el 1816, el seu pare era un important home de negocis. Quan el seu germà Pere va morir, va ser Pau qui el va succeir en la direcció de la *Banque Gil* de París. Va aconseguir reunir una gran fortuna. Pau Gil no va trobar cap membre de la família que volgués succeir-lo a la seva mort. És per això que en el seu testament es parla que els diners que s'obtinguin de la liquidació de la banca esmentada siguin utilitzats pel bastiment d'un nou hospital per a la ciutat de Barcelona. Instituí com marmessors a dos barcelonins de nissaga: els senyors Joan Ferrer i Vidal i Manuel Maria de Sivatte i Llopart. Pau Gil va morir a París el dia 30 d'abril de 1896.

El testament, fet a París el 17 de setembre de 1892, diu entre altres disposicions:

“Se procederá inmediatamente a la liquidación de mi casa de banca, devolviendo, ante todo, los depósitos que hubiese recibido ya en títulos o en efectivo y nombro a don Lucio Suttor para que se encargue de este trabajo, a quien concluido que sea, se le abonarán veinte mil francos, a más de su sueldo acostumbrado. Hecha la liquidación, el haber que resultare se dividirá en dos partes. La primera se destinará a fundación de un hospital civil que, con el nombre de San Pablo, se construirá en la ciudad de Barcelona, conforme a las instrucciones que dejo escritas por separado”.

“Indicaciones para la edificación del Hospital Civil de San Pablo, que deberá tener lugar en la ciudad de Barcelona, según expresa mi testamento de esta fecha.

Se formará una comisión nombrada por los albaceas para que se encargue de la dirección de los trabajos de la dirección de los trabajos, mobiliario y demás que sea necesario, compuesto por un arquitecto, un médico y otra persona competente para este objeto, la cual deberá proceder siempre de acuerdo con los albaceas.

Se dará a concurso el proyecto o plano que deberá aceptarse, ofreciendo un premio de dos mil quinientas pesetas al autor que resultare elegido.

El sitio y el lugar donde se establecerá el hospital será el que reúna mejores condiciones de salubridad, ya sea en el interior, como fuera de la ciudad.

Se procederá, ante todo, a que las grandes escaleras, patios, galerías para los convalecientes, laboratorios, capilla, etc., sea todo conforme con las mejoras que tengan hechas los hospitales de París.

La capacidad e importancia del edificio deberá ser en relación con la suma que resulte disponible para ese concepto de la liquidación de mi casa de banca, solamente pudiéndolo destinar también para la admisión de mujeres, si hubiese lugar en cuyo caso el edificio se compondría de dos cuerpos, con sus entradas separadas.

El servicio de los enfermos se hará, con preferencia, por las Hermanitas de los pobres.

Cuando esté completamente terminado el hospital y hecha su instalación necesaria, se procederá entonces por los albaceas a la entrega y donación del mismo (en representación mía) a la municipalidad de Barcelona u otra corporación que mis dichos albaceas estimaran llenase con más seguridad el objeto que me propongo, cual es que pueda en todo tiempo el desgraciado ser acogido al asilo que le está destinado.

Se entiende que la donación será únicamente hecha del edificio y terreno, sin más puesto que los arbitrios para hacer frente a las atenciones del

hospital los deberá pagar la municipalidad u otra corporación que se encargué de su dirección.

*París, diecisiete de septiembre de mil ochocientos noventa y dos. Firmado, Pablo Gil".*³⁵

A l'octubre del 1892 , els marmessors del testament de Pau Gil compraren un terreny que pertanyia a l'antiga Torre Xifré, a Sarrià, propietat de les senyores Maria Marquès de Gironès i Josepa Marquès de Julià.

Per a la realització del projecte es considerà oportú convocar un concurs que premiés el millor projecte. Al desembre del 1898 es van presentar tres projectes: “*Higiene ante todo*” de Morgades; “*Santa Cruz*” de Baiges; i “*Salud*” de Domènech i Estapà

El veredicte es feu esperar fins el 1900. El Tribunal d'Arquitectes era format per Pere Falqués, Emili Sala i Josep Amargós atorgant el primer premi, encara que amb algunes reticències i aconsellant nombrosos canvis estructurals, al projecte presentat per Josep Domènech i Estapà. Malgrat tot, aquest projecte fou rebutjat per una comissió de metges formada pel Dr. Bartomeu Roig, catedràtic de la Facultat de Medicina, el Dr. Emerencià Roig, de la Reial Acadèmica de Medicina, i el Dr. Joaquim Duran, metge numerari de l'Hospital de la Santa Creu, que desaconsellen la realització del projecte de Domènech i Estapà perquè no responia als principis d'higiene hospitalària. Finalment la Junta científicomèdica (de consens pels dos tribunals) invalidà els tres projectes presentats, declarant que:

“Cap dels tres projectes és acceptable, perquè cap reflecteix les exigències d'higiene actuals. No obstant això, seria injust no fer constar que, donada la insuficiència del terreny ofert, creiem que és impossible que s'hi pugui instal·lar un hospital que posseeixi les condicions que avui dia es

---

³⁵ AHSCSP. “Obras del Nuevo Hospital. Albaceazgo de D. Pablo Gil 1892-1941” Volum I nº 2.

requereixen (...) Si se'ns permet donar un consell, fer una súplica als senyors testamentaris que tenen al seu càrrec el compliment de la darrera voluntat del generós benefactor el senyor Pau Gil (...)".³⁶

Al 1901 la marmessoria es va veure alliberada d'aquest concurs i encarregaren el projecte a qui creien que podia fer-ho millor. La marmessoria li demanà personalment a Lluís Domènech i Montaner la realització d'un projecte hospitalari d'acord amb el fons de tres milions de pessetes, que havia d'organitzar-se amb dotze pavellons: un pavelló d'administració, un de cirurgia, vuit de malalts i dos d'observació.

Imatge dels terrenys adquirits per la marmessoria per l'edificació de l'hospital.
Font. Fons gràfic de l'AHSCSP

Prenent com a model l'experiència de Domènech i Muntaner a l'Istitut Pere Mata de Reus, les dues parts (els senyors marmessors Sivatte i Gil, i Hospital de la Santa Creu) acorden proposar a Lluís Domènech i Montaner que faci un avantprojecte.

Aquell mateix any -1901- és nomenada una comissió tècnica d'assessorament a Domènech i Montaner formada pels integrants del Tribunal de Metges: Robert, Roig i Duran.

A partir d'aquest acord, la marmessoria posa a la venda els terrenys adquirits inicialment en el terme de Sarrià i promou la compra dels terrenys de Sant Martí de Provençals d'una superfície total de 36.000 m²:

*"...contiguos a los que este Hospital –Santa Creu- tiene ya adquiridos en este paraje denominado La Travessera..."*³⁷

---

³⁶ Serraclara, M^a T; Martí, M. (2001) Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau. Història, Arquitectura, Art. Litoción Impresores. Zaragoza, p.19

³⁷ L'Hospital de Santa Creu i de Sant Pau. Lunwerg Editores. Barcelona, 2001. p.128

Imatge de Domènech i Muntaner a l'hospital.
Font.Fons gràfic de l'AHSCSP

L'Hospital una vegada construït, havia de ser cedit amb tots els equipaments inclosos a una institució ciutadana que es fes càrrec de la seva administració i continuïtat. La marmessoria entén que qui millor pot fer-se'n càrrec és precisament l'Hospital de la Santa Creu (...) la comissió del llegat de Pau Gil decideix sol·licitar a la MIA (Molt Il·lustre Administració de la Santa Creu)

"...llegar a un acuerdo para construir el edificio

-de l'Hospital de Sant Pau- en los terrenos que ésta -la Molt Il·lustre Administració- tenía adquiridos para la traslación del actual Hospital

de la Santa Cruz, en la barriada de San Martín de Provençals, cediéndolo en propiedad luego de construido y amueblado a la Administración de este Hospital para que cuide de su gobierno y sostenimiento por entender que ésta es la entidad que mejor podría cumplir los piadosos fines de Don Pablo Gil, estando también dispuestos dichos señores -els marmessors- a gestionar la adquisición de terrenos contiguos a los que el Hospital posee....".³⁸

Al juny del 1901, els senyors Joan Ferrer i Vidal i Edmundo Manuel Sivatte i Llopart, designats per Pau Gil com a marmessors del seu llegat, acordaren amb els membres de la Junta Administrativa de l'Hospital de la Santa Creu, que serien ells qui servarien l'Hospital de Sant Pau un cop fossin finalitzades les obres.

Al gener del 1902, en sessió extraordinària a la qual assisteixen l'Administració de la Santa Creu, la marmessoria de Pau Gil, l'alcalde la ciutat i Lluís Domènech, l'arquitecte assenyala la necessitat immediata d'aixecar un plànol general. Domènech demana també que es fixi la delimitació dels terrenys i que s'eliminin les vies que el travessen (La

---

³⁸ L'Hospital de Santa Creu i de Sant Pau.Lunweg Editores.Barcelona, 2001.p.126

Travessera), i organitza en l'entorn un nou projecte urbanístic de caràcter general.³⁹

Aquell any -1902- s'elaborava el Projecte d'edificació de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. Es projectaven un total de 48 pavellons. Dels quaranta-vuit, dotze seran destinats segons el llegat establert per Pau Gil a l'Hospital de Sant Pau; els trenta-sis restants haurien de ser per a l'Hospital de la Santa Creu i construïts a càrrec de la seva Administració.

Projecte inicial de l'hospital de la Santa Creu i Sant Pau
Font. Fons gràfic de l'AHSCSP

L'Hospital de Sant Pau. 1902-1914

El 18 de gener de 1902 es col·locava la primera pedra del que serien els pavellons de l'Hospital de Sant Pau. Assistiren a l'acte els representants de les autoritats civil, militar, municipal i eclesiàstica, de l'Administració de la Junta de l'Hospital de la Santa Creu, de la Casa Provincial de la Caritat i de l'Acadèmia de Medicina.

En aquesta cerimònia es va posar en el forat de la pedra, un tub de vidre commemoratiu de l'esdeveniment que contenia un pergamí policromat firmat pels representants de l'Església, de l'Ajuntament, de l'Administració de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, dels diaris locals, dels marmessors de Pau Gil i de Lluís Domènech i Montaner, així com també monedes d'or i plata diverses, i diferents diaris del dia. Oficià la cerimònia el Dr. D. Francisco Pol, Maestro Escuela de la Catedral Basílica, en nom del Cardenal Casañas.

---

³⁹ Cal recordar la oposició ferma que des dels seus inicis Domènech i Muntaner tingué al Pla Cerdà.

A l'agost del 1902 el contractista Josep Gabriel començà el moviment de terres de tots els pavellons que pertanyien a l'hospital de Sant Pau. Aquests moviments de terra durarien fins el juny del 1904

Al març del 1905 el contractista Francesc Vilagut començà a l'uníon, la construcció de tots els pavellons, que es prolongaria fins el 1910.

Als terrenys adquirits pels marmerssors hi havia construïda en aquells moments una antiga bòbila. Doménech i Muntaner exposà la conveniència de posar-la en funcionament per fabricar els maons que servien per a la construcció dels pavellons, en comptes de portar-los de fora. També proposà aprofitar la terra que s'extreia de l'excavació dels soterranis i galeries per a confeccionar dits maons.

Entre el 1909- i 1911 es procedí a la plantació de les primeres espècies vegetals que configurarien el jardí. Bàsicament arbres de tipus caducifoli, til·lers i castanyers, que envoltaven el passeig central, i que al perdre la fulla permeten escalfor a l'hivern i frescor a l'estiu.

Al 1911 es procedia també al trasllat i muntatge de la façana de l'antiga capella de Santa Marta, ubicada al barri de la Ribera, i que els esforços de la M.I.A. havien aconseguit salvar de l'enderroc i traslladar a l'Hospital, incorporant-la com a façana del pavelló de les cuines.

La construcció de l'Hospital estigué acompanyada d'una important campanya propagandística en contra, duta a terme especialment des de la

Imatge de la col·locació de la primera pedra de l'hospital

Font.Fons gràfic de l'AHSCSP

premsa, on apareixien caricatures i sàtires constantment, contra les figures dels marmessors i especialment contra la figura de Doménech i Muntaner. .

La distribució en pavellons resultava prou xocant als barcelonins que tot i els esforços per modernitzar-se només estaven familiaritzats amb els hospitals de tipus “escorialescs”; la concentració de serveis i comunicacions sota terra els devia ser inconcebible. Per contra, per part de la classe mèdica tot eren elogis, el nou edifici no tan sols permetia aplicar els avenços mèdics, sinó que el malalt es recuperés en un ambient de pau i benestar, molt proper al dels balnearis burgesos.

Els pavellons previstos per l'Hospital de Sant Pau serien 10, que rebrien una identificació feta per un número romà, acompanyada de la lletra de la seva situació topogràfica “E”, “O”, depenent si s'aixecava a l'Est o a l'Oest. Posteriorment, quan l'Administració de l'Hospital de la Santa Creu absorbí la totalitat dels pavellons, se'ls atorgaren noms de sants. Fins a l'actualitat, no s'ha pogut esbrinar si el nom dels sants atorgats a cada pavelló responen a algun tipus de lògica, o bé foren atorgats per decisió arbitrària.

La identificació dels pavellons aixecats amb els seus noms actuals és la següent:⁴⁰

1. Pavelló de l'Administració

2. Pavellons de reconeixement i observació de malalts:

- Santa Apol·lonia	-	O-O
- Sant Jordi	-	O-E

3. Pavellons d'infermeria d'un pis:

- La Puríssima	-	I-O

---

⁴⁰ Identificació facilitada per Pilar Salmeron, arxivera de l'Hospital De la Santa Creu i Sant Pau.

- Ntra. Sra. Del Carme - II-O
- Ntra. Sra. De la Mercè - III-O
- Sant Salvador - I-E
- Sant Leopold - II-E

4. Pavellons d'infermeria de planta baixa i dos pisos:

- Ntra. Sra. De Montserrat IV-O

5. Pavelló central d'Operacions de Cirugia i serveis annexes:

- Sants Cosme i Damià

Al 1910 s'havia esgotat la partida llegada per Pau Gil, i l'obra s'atura.

EL 25 d'abril de 1913, la Junta Administrativa de Santa Creu, amb l'aprovació de la marmessoria de Pau Gil, entrava en possessió dels terrenys i pavellons aixecats fins al moment, amb la condició de continuar la construcció i encarregar-se de la posada en marxa i l'administració.

El 1913, l'Ajuntament concedeix a l'Hospital de Sant Pau el premi al millor edifici construït durant l'any anterior a Barcelona.

⁴¹Aquest premi és el tercer que rep

Domènech i Montaner, i per això l'Ajuntament li concedeix la Medalla d'Or. A l'escala principal del pavelló d'Administració de l'Hospital hi resta una làpida commemorativa modelada per Manuel Fuxà. Unes lletres gòtiques

Detall del pavelló de la Mercè, construït en aquest primer moment

---

⁴¹ *Concurso Anual de edificios y establecimientos urbanos terminados durante el año 1912. Anuario de la Asociación de Arquitectos de Barcelona. Barcelona, 1914, pp.17-29.*

sobre el perfil de la torre de l'Hospital, emparades per una matrona de cal·ligrafia modernista, expliquen:

*“El Ayuntamiento de Barcelona, al rendir solemne y público homenaje de admiración y agradecimiento al benemérito ciudadano Pablo Gil, fundador del Hospital de S. Pablo, concede el premio anual de Edificios Urbanos correspondiente al año 1913 a la serie de admirables edificaciones que constituyen esta urbe hospitalaria, proyectadas y dirigidas por el insigne arquitecto Don Luis Doménech y Montaner”.*⁴²

L'Hospital de la Santa Creu. 1914-1935

El 1916 es va procedir al trasllat dels primers malalts, des de l'antic al nou Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. Els primers pavellons que funcionen són els del Sagrat Cor (després Sant Salvador) i el de Sant Leopold. El primer metge a passar visita en el nou Hospital de la Santa Creu i Sant Pau va ser el Dr. Joaquim Torras i Pujalt.

També aquell any es va procedir a aixecar el monument dedicat a Pau Gil, a l'entrada de l'Hospital, que representa la Caritat emparant la infància i la vellesa. El model és obra del barceloní Eusebi Arnau (1884-1933). L'execució escultòrica fou de Josep Caran.

Entre el 1914 i el 1932 s'aixecaren la resta de pavellons que conformaven l'Hospital de la Santa Creu. Aquest procés s'anà fent a base de donacions pietoses, de tal manera que el nom del pavelló estava en estreta relació amb el nom que el donador volia donar-li el patrocinador, ja fos el sant del seu nom o bé alguna figura a qui tingués especial veneració.

El 1921 l'Ajuntament de Barcelona, va adquirir, per un valor total de 5 milions de pessetes l'antic recinte hospitalari de l'Hospital de la Santa Creu, al mig del barri de Ciutat Vella. Aquest import va permetre construir en el nou recinte, l'Església, dos edificis annexos destinats respectivament a la

---

⁴² L'Hospital de Santa Creu i de Sant Pau. Editorial Gustau Gili, S.A.. Barcelona, 1986.p.160

Comunitat de Germans Hospitalaris, i un pavelló. A més es construeix una nova Casa de Convalescència.

El 1923 moria Lluís Doménech i Muntaner. El seu fill Pere Doménech recolliria el llegat del seu pare i s'encarregava del projecte constructiu.

De forma resumida, l'actuació d'aquest període va ser la següent:

- 1914 Sant Rafael III-E
- 1922 Sant Manuel IV-E
- 1922 Santa Victòria
- 1922 Pavelló central: convent, Cuina i Farmàcia
- 1923 Església
- 1926 Ntra. Sra. de l'Assumpció
- 1927 Sant Carles i Santa Francesca
- 1928 Sant Frederic
- 1928 Sagrat Cor
- 1932 Sant Antoni

Imatge de la inauguració de l'hospital pel rei
Alfons XIII
Font: Fons gràfic de l'AHSCSP

El trasllat de l'antic Hospital al nou va ser progressiu. Extret de *La Publicitat*: "el més gran i modern del país, orgull de Barcelona i que ve a seguir la vella història hospitalària més antiga de Catalunya"⁴³

El 16 de gener del 1930 es realitza la inauguració oficial de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. Amb motiu de la inauguració oficial

assisteix el mateix Alfons XIII

---

⁴³ Revista Terra Nostra, nº13. Sant Pau, Hospital Modernista. Edicions de Nou Art Thor. Barcelona, 1988. pp.9-14 i 19

L'any 1932 encara s'estava construint el darrer pavelló: el de Sant Antoni, que es finalitzaria a la dècada del 1940 gràcies a la voluntat del Governador Civil: Francisco de Correa Verguison.

El 1935, dels 48 pavellons del projecte original s'havien aixecat 27. El gran pavelló d'administració, els dos petits d'observació i reconeixement (**Sant Jordi** i **Santa Apol·lònia**), quatre pavellons per a Cirurgia General amb una cabuda de 280 llits (**La Puríssima**, **Ntra. Sra. de Montserrat**, **Sant Salvador** i **Sant Manuel**), un pavelló per a Ginecologia i Obstetrícia amb 60 llits (**La Mercè**), un pavelló per a Traumatologia amb 44 llits (**Sant Rafael**), un pavelló per a Cirurgia Infantil amb 54 llits (**Sant Frederic**), un pavelló dedicat a Cancerologia amb 60 llits (**El Carme**), un altre pavelló de Medicina General i Cardiologia amb 60 llits (**Sant Leopold**), el pavelló dedicat a Tisiologia amb 68 llits (**L'Assumpció**), un altre de Medicina General amb una capacitat per a 320 llits (**Sant Carles** i **Santa Francesca**), i finalment un dedicat a Medicina Infantil amb 24 llits (**Santa Victòria**). Exceptuant aquest últim pavelló, que tenia la seva sala especial d'operacions, tota la cirurgia de l'hospital es realitzava en el pavelló central quirúrgic (**Sant Cosme** i **Sant Damià**).

El personal del nou Hospital de la Santa Creu i Sant Pau a causa de la seva peculiar constitució comprenia diversos ordres: administratiu, eclesiàstic, tècnic i subaltern.

L'administració segons base fundacional era a càrrec de dos representants del Capítol de la Catedral i dos representants de l'Ajuntament de Barcelona. La Junta Administrativa tenia a les seves ordres el personal de secretaria, arxiu i comptabilitat.

El personal eclesiàstic constava d'un Rvnt. Prior delegat de l'Administració per al règim interior de l'Hospital, de dos Rvnts. Vicaris per a l'assistència espiritual dels malalts, i del Comissari d'entrades.

El Servei facultatiu estava compostat per 4 metges de guàrdia, 20 metges de número, adscrits a tantes altres visites, i 15 metges de secció i de dispensari. Uns i altres tenien a les seves ordres metges ajudants, metges auxiliars i estudiants de la Facultat.

El Personal auxiliar era format per dues comunitats religioses: una de germanes per a la cura de malaltes i farmàcia, laboratori, cuines, rentat i desinfecció, planxat de roba; i una de germans per a malalts (el 1955 deixaren de prestar servei els Germans de la Pia Societat, i foren substituïts per monges). El personal d'infermeria romanía a les ordres dels religiosos i religioses.

El Personal subaltern el constituïen els maquinistes, xofers, fusters, serrallers, pintors, i electricistes. En total eren uns 400 treballadors per a 1100 malalts, una xifra no gens menyspreable

L'hospital de de la Santa Creu i Sant Pau. Les modificacions posteriors 1940-2000

Al llarg d'aquests seixanta anys, l'evolució constructiva ve marcada per la lluita constant que la l'Administració de l'Hospital du a terme amb dos objectius: impedir la degradació dels pavellons que conformen el recinte hospitalari, i adaptar les antigues estructures als nous avenços de la medicina. Aquesta lluita constant es va traduir en una constant d'obres d'adaptació, reformes, reestructuracions i ampliacions, que obligaren a l'hospital a estar pràcticament sempre en obres. De forma resumida les actuacions dutes a terme van ser les següents:

- 1944   Es dotava d'un nou quiròfan al pavelló de Santa Faustina, suprimint el vestíbul.
- Es consolidava la volta de cuina que es trobava apuntalada.
- Es posaven en marxa les obres per acabar el Pavelló de Sant Antoni, que tenia com a principal benefactor al Governador Civil de Barcelona: Antonio de Correa Verguisón.
- Es traslladaven els tuberculosos a la torre del Pavelló de Santa Faustina
- 1945   Es construïen els altars adossats a les columnes del presbiteri de l'església
- 1946   Continuen les obres al Pavelló de Sant Antoni, amb la creació d'un quiròfan, una sala per dones i un altell
- Projecte per construir al Pavelló de Sant Carles i Santa Francesca unes galeries i un solarium pels malats. El projecte quedà desestimat per falta de pressupost.
- Consolidació de la teulada del Pavelló de Sant Carles i Santa Francesca.
- Problemes d'humitat al Pavelló de Santa Victòria.
- Els baixos del Pavelló de Sant Manuel són disposats com a jardí
- 1950   Ampliació del Pavelló de Santa Faustina
- 1954   Projecte per reformar la testera de la tarima presidencial i les baranes de la biblioteca
- Reformes al Pavelló del Carme. Instal·lació d'un quiròfan
- Reestructuració i ordenació del Pavelló Central
- Obres de reestructuració al Pavelló de Sant Antoni amb l'objectiu d'instal·lar un servei de Cirugia General.
- Obres al Pavelló de la Puríssima
- Obres de reforma del semi-sòtan del Pavelló de Sant Carles. Instal·lació d'arrimadors als quiròfans per evitar l'humitat.

- 1955   Obres al Pavelló de Santa Faustina. Instal·lació d'arrimadors per evitar l'humitat.
- Obres al Pavelló de la Puríssima. S'obre una nova porta al cantó dret. Obres d'instal·lació elèctrica.
- Finalitzen les obres d'ampliació de les ales dreta i esquerra del Pavelló de Sant Fredric
- Comencen les obres d'ampliació del dispensari de neurologia al darrera del Pavelló de Sant Frederic
- 1956   Obres al Pavelló de Sant Leopold. S'aixeca un altell que s'adaptarà com a laboratori d'anatomia patològica.
- Reforma de Pavelló d'operacions
- Reforma al Pavelló de la Puríssima. Banys
- Reforma al Pavelló Quirúrgic. Inauguració d'un nou quiròfan
- 1958   Pavelló de Sant Salvador. Instal·lació d'un ascensor montacàrregues
- Pavelló de Sant Antoni. Projecte d'una sala de recuperació funcional.
- Pavelló de Nostra Senyora del Carme. Pintura a portes i finestres
- 1959   Obres de reforma general al Pavelló de San Manuel
- Pavelló Quirúrgic. Inauguració de noves sales
- Pavelló de Nostra Senyora del Carme. A causa de les plujes les parets amenacen ruïna
- Obres de consolidació al Pavelló de Nostra Senyora de la Mercé
- 1960   Obres de consolidació al Pavelló de la Puríssima
- Danys ocasionats a l'església per una tempesta
- Benedicció del Pavelló de Sant Manuel

1961	S'institueix la "Fundació "Puigvert" que es materialitzà en l'aixecament d'un moderna edificació de set plantes, que s'adossaven a l'antic pavelló de L'Assumpció
1962	Projecte d'instal·lació de la maternitat a la casa de la Convalescència
1964	Obres de consolidació del Pavelló de Farmàcia. Es col·loquen argolles de ferro a les columnes per evitar les esquerdes i es pinten amb esmalt de colors.
1966	Observació d'esquerdes als arcs existents a la façana del Pavelló d'administració, així com a la teulada, que precisen una intervenció urgent.
1970	El Pavelló de Santa Victòria és adaptat com a pavelló de psiquiatria Pavelló de Nostra Senyora de Montserrat. Obres al servei d'anatomia patològica.
1974	Obres al servei d'obstetrícia i ginecologia
1976	Obres de consolidació als laboratoris
1978	Pavelló de sant Salvador. Deteriorament de la torre
1981	S'inicien les obres de la nova guarderia infantil.

Com es pot apreciar, el programa d'obres i modernització dels Pavellons existents fou una constant al llarg d'aquestes dècades. Aquesta situació, desequilibrava de forma alarmant el pressupost de l'Administració de l'hospital, fins al punt, de que l'any 1966 la M.I.A. va començar a plantejar la possibilitat de construir nous dispensaris. Als llibres d'actes celebrades

aquell anys són abundants les referències al que serà anomenat “*Proyecto de nuevo hospital Monobloc*”. La construcció d'aquest nou edifici implicava l'enderroc dels Pavellons de Santa Francesca i Sant Carles i el Pavelló Central, per tal de crear espai per l'aixecament del nou hospital. De tots els membres que en aquell moment formaven la Junta de la M.I.A., només el Dr. Vilaseca va presentar una al·legació, que fou desestimada. En aquesta al·legació compartia l'opinió amb la resta de membres de la Junta, de que el sistema d'hospital de Pavellons aïllats era antieconòmic, i obligava a un esforç constant en el manteniment i modernització dels pavellons, que sovint deixava les arques de l'administració esquinçades, però en contraposició, feia una crida al manteniment del llegat històric i patrimonial que era el conjunt hospitalari en sí, exigint el respecte que es mereixia.

Imatge d'un dels mòduls prefabricats dels darrers temps

Durant els anys que segueixen a la presa de decisió d'aixecar un nou hospital, els esforços es van centrar en la recerca del finançament necessari per tal fi, al mateix temps que continuaven les obres de consolidació i les reformes.

De forma paral·lela, l'administració de l'hospital va començar a arribar a acords i a signar convenis amb fundacions privades que implicaven l'ús per part d'aquestes d'algunes seccions de l'hospital. El juny del 1951 el Dr. Antoni Puigvert ocupava el servei d'urologia i el convertia en l'Institut d'urologia.

El 1961 s'instituïa la “Fundació “Puigvert” que es materialitzava en l'aixecament d'una moderna edificació de set plantes, que s'adossaven a

l'antic pavelló de L'Assumpció. Arran d'aquesta actuació, aquest pavelló restaria mutilat. El nou edifici s'adossava al mur de llevant, impedit la seva visualització, i convertint-lo en un annex de l'edifici modern. D'altra banda, s'afegia sobre el primer, un segon pis que trencava l'aspecte original del pavelló.

Al llarg de la dècada del 1970 el tema de la construcció del nou recinte hospitalari continua apareixent com una constant als llibres d'actes de la M.I.A., però sense arribar a dur-se mai a terme, tant per falta de finançament, com per falta d'un projecte clar.

El 8 de novembre de l'any 1978 es publicà en el "*Boletín Oficial del Estado*" la declaració de l'Hospital de Sant Pau com a monument històric-artístic, i l'any 1997 se'l declarà Patrimoni de la Humanitat per part de la UNESCO.

Malgrat tot els problemes continuaven, i el 1990 la M.I.A. acordava encarregar al Consorci d'Hospitals de Barcelona, la contractació del Projecte de construcció del nou hospital. Aquest es començà a aixecar l'any 2000 i implicà l'enderroc dels Pavellons de Santa Faustina, de la Resurrecció, els safreigs, la Bòbila i la Guarderia infantil.

El setembre de 2003 va començar l'activitat assistencial al nou edifici de l'Hospital de Sant Pau. Els mesos següents es van incorporar noves àrees, procés que s'anirà ampliant progressivament fins la posada en marxa de tot el bloc central del nou edifici.

Imatge de les noves construccions hospitalàries

L'edifici del nou Hospital s'ubica a la part nord del terreny que ocupen els pavellons modernistes de Domènech i Montaner, a la cantonada dels

carrers Sant Quintí amb Mas Casanovas. Es tracta d'un edifici polibloc, amb capacitat per adaptar-se fàcilment a possibles canvis en la distribució dels espais.

El nou Hospital consta d'un gran bloc central que acull bàsicament l'activitat ambulatoria (36.022 m²), i de quatre blocs d'hospitalització (46.878 m² més). El bloc central ha entrat ja en funcionament, i està previst que l'any 2007 tota l'activitat assistencial s'hagi traslladat ja al nou edifici.

6.2. EVOLUCIÓ DELS PAVELLONS I ALTRES ELEMENTS DE L'HOSPITAL

Nº 01	
NOM Santa Apol·lònia	
NOM ORIGINAL 0-Oest	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de Sant Pau
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1902-1911
ÚS Fou destinat inicialment a observació i reconeixement de malalts (només per a dones) Més tard es va dedicar a Servei d'Odontologia.	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA Pertany al projecte de Domènech i Montaner per a l'Hospital de Sant Pau construït gràcies al llegat de Pau Gil, entre 1902 i 1911. Es tractava d'un pavelló de petites dimensions; constava de quatre cambres amb doble porta d'aïllament i un bany per a cadascuna. Tot era cobert amb rajoles (parets i voltes) per a facilitar-ne la desinfecció. No foren molt decorats, però destaquen els mosaics amb les imatges dels sants i les petites rajoletes, decorades en blanc i blau, i que combinen entre si diferents animals i flors.	
OBSERVACIONS Santa Apol·lònia és la patrona dels odontòlegs	

Nº 02	
NOM Sant Jordi	
NOM ORIGINAL O-Est	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de Sant Pau
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1902-1911
ÚS Fou destinat inicialment a observació i reconeixement de malalts (només per a homes) Més tard es va dedicar a Urgències generals	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA Pertany al projecte de Domènech i Montaner per a l'Hospital de Sant Pau construït gràcies al llegat de Pau Gil, entre 1902 i 1911. Construït amb el mateix estil que el pavelló de Santa Apol·lònia. Pavelló de petites dimensions; constava de quatre cambres amb doble porta d'aïllament i un bany per a cadascuna. Tot era cobert amb rajoles (parets i voltes) per a facilitar-ne la desinfecció. No foren molt decorats, però destaquen els mosaics amb les imatges dels sants i les petites rajoletes, decorades en blanc i blau, i que combinen entre si diferents animals i flors.	
OBSERVACIONS	

Nº 03	
NOM Mare de Déu de Montserrat	
NOM ORIGINAL IV-Oest	
PROJECTE ORIGINAL	
ANY DE CONSTRUCCIÓ	Hospital de Sant Pau 1902-1911
ÚS Destinat inicialment a Cirurgia General per a dones. En l'actualitat hi ha el Servei d'Extraccions i laboratori d'Hematologia, Bioquímica, Microbiologia i Anatomia Patològica.	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA Pertany al projecte de Domènech i Montaner per a l'Hospital de Sant Pau construït gràcies al llegat de Pau Gil, entre 1902 i 1911. Model de construcció "Pavelló d'Infermeria". Els pavellons d'infermeria són tots plantejats sota un mateix patró. De la gran via central s'accedeix a cadascun d'ells, bé per una rampa de lleuger pendent, bé per una escala de pocs graons. La planta era molt senzilla. Es tractava d'una gran sala rectangular (7 metres d'ample per 33,40 de llargada i 9,70 metres d'alçada) que quedava transformada en una l mitjançant les dependències que s'obriren a tots dos extrems. La sala tenia una capacitat per a 28 llits disposats en dues files de 14 per 14. En el vestíbul de l'entrada principal s'obrien dues portes laterals que comunicaven amb el despatx mèdic (per a consultes de familiars) i l'arxiu d'històries clíniques dels malalts ingressats i amb la sala de dia. La sala de dia servia per als malalts que podien deixar el llit i estar llevats les hores de llum natural i rebre les visites dels seus familiars sense necessitat que entressin a la sala de malalts. Aquesta sala era d'estructura circular (7,80 metres de diàmetre per 9 d'alçada), estava orientada al sud i voltada per grans finestres vidrades. A la part central del vestíbul de l'entrada principal s'obria una gran porta de vidre que donava pas a la sala de malalts. Des d'ací, i disposats en semicercle, s'obrien les altres dependències de servei: cuina, tres lavabos, cambra de neteja i dues de bany. Una de les cambres de bany tenia una banyera mòbil per a	

permetre el seu trasllat a la sala en cas necessari. La cuina i el despatx mèdic comunicaven, mitjançant una escala de cargol, amb el soterrani i la coberta de l'edifici.

L'extrem oposat a l'entrada principal era destinat a l'aïllament i sortida de cadàvers, roba bruta, etc... Es disposà també un ascensor que comunicava amb el soterrani. Les tres cambres d'aïllament foren destinades als malalts terminals (3,40 metres d'ample per 4,65 de llargada i 5,40 d'alçada), cobertes per una volta i per xemeneies de ventilació especials que comunicaven amb l'exterior. L'escala de servei, suficientment ampla per poder transportar una llitera en cas necessari, comunicava des del soterrani amb el terrat. També es disposaren una cambra de bany i una altra de neteja, a més d'una habitació per al "vigilante o enfermero".

En els pavellons d'infermeria els motius més utilitzats són les inicials de Pau Gil, la Creu Patent i els atributs personals de l'apòstol Sant Pau. El plafó ceràmic que ornamenta el capcer de la teulada a dos vessants, on acaba l'escala de servei d'aquests pavellons, és potser el millor exemple que deixa constància del sant a qui fou dedicat l'hospital. L'espasa coronada i el llibre, atributs personals de l'apòstol Sant Pau, divideixen el plafó en dues meitats. A la meitat esquerra es representen les Quatre Barres i la lletra G, a la meitat dreta la Creu Patent i la lletra P. A banda i banda de la part inferior hi ha una lleteria amb la inscripció "Paulus Apostols".

Al 1970 es realitzen obres al servei d'anatomia.

El 1984-1985 es van portar a terme reformes a causa de l'estat de degradació de l'edifici que presentava esquerdes i pèrdua de teulades. Es van protegir elements escultòrics, i es van desmuntar d'altres que estaven molt malmesos.

OBSERVACIONS

Nº 04		
NOM		
Mare de Déu de la Mercè		
NOM ORIGINAL		
III-Oest		
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de Sant Pau	
ANY DE CONSTRUCCIÓ 1902-1911		
ÚS		
Destinat inicialment a Parts, Ginecologia i Obstetrícia.		
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA		
Pertany al projecte de Domènech i Montaner per a l'Hospital de Sant Pau construït gràcies al llegat de Pau Gil, entre 1902 i 1911.		
Model de construcció “Pavelló d’Infermeria”.		
Tenia capacitat per a 60 llits.		
Al 1959 es practicaren obres de reforma i consolidació general.		
L’any 1980 es va procedir a la realització d’una restauració del pavelló i a una remodelació dels jardins que l’envoltaven		
OBSERVACIONS		

Nº 05	
NOM Mare de Déu del Carme	
NOM ORIGINAL II-Oest	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de Sant Pau
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1902-1911
ÚS Destinat inicialment a medicina general i vies digestives.	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA Pertany al projecte de Domènech i Montaner per a l'Hospital de Sant Pau construït gràcies al llegat de Pau Gil, entre 1902 i 1911. Model de construcció "Pavelló d'Infermeria". Capacitat per a 60 llits. Al 1954 es documenten obres en aquest pavelló, i la instal·lació d'un quiròfan. Al 1958 es procedí a pintar portes i finestres. Al 1959 s'informa que el pavelló, a causa de les fortes pluges, té perill d'ensorrament.	
OBSERVACIONS En el seu interior hi ha la sala de la Mare de Déu del Carme i sala de Sant Tomàs.	

Nº 06		
NOM Puríssima		
NOM ORIGINAL I-Oest		
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de Sant Pau	
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1902-1911	
ÚS Destinat inicialment a Cirurgia general. A la segona meitat del segle XX cirurgia vascular, cirurgia digestiva i medicina interna.		
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA Pertany al projecte de Domènech i Montaner per a l'Hospital de Sant Pau construït gràcies al Llegat de Pau Gil, entre 1902 i 1911. Al 1955 es predisposa l'obertura d'una porta la cantó dret del pavelló, i es fan obres d'instal·lació elèctrica. Al 1956 es reformaren els banys del pavelló Al 1960 es practicaren obres de reforma i consolidació general.		
OBSERVACIONS En el seu interior les sales de Sant Jaume, La Puríssima i Santa Isabel.		

Nº 07	
NOM Sant Salvador	
NOM ORIGINAL I-E	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de Sant Pau
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1902-1918
ÚS Destinat inicialment a Cirurgia general. En l'actualitat es dóna servei de Unitat de Cures Intensives i de Semi-crítics.	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA Pertany al projecte de Domènech i Montaner per a l'Hospital de Sant Pau construït gràcies al llegat de Pau Gil, tot i acabar-se quan ja el llegat s'havia exhaurit. 1918, s'acaba la seva construcció. Al 1958 es procedí a la instal·lació d'un ascensor monta-càrregues. Al 1978 s'observa un gran deteriorament del torreó. El 1984-1985 es va rehabilitar part de l'edifici.	
OBSERVACIONS El Dr. Josep Cornudella i Capdevila i el seu mestre Joan Freixas i Freixas foren els primers metges que treballaren a l'Hospital l'any 1920, en els pavellons de Sant Salvador i Sant Leopold.	

Nº 08	
NOM Sant Leopold	
NOM ORIGINAL II-Est	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de Sant Pau
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1903-1918
ÚS Destinat inicialment a Medicina General i Cardiologia. A la segona meitat del segle XX se'l destinà a Medicina Interna.	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA Pertany al projecte de Domènech i Montaner per a l'Hospital de Sant Pau construït gràcies al llegat de Pau Gil, tot i acabar-se quan ja el llegat Gil estava exhaurit. Un pis i semisoterrani. Model de construcció "Pavelló d'Infermeria". Capacitat per a 60 llits. L'element més usat a l'exterior és el maó, alternant amb la pedra dels carreus i de les columnes, seguit del mosaic i la pedra dels elements ornamentals. Tots els interiors de les sales estan cobertes de mosaics. Destaquen les escultures i mosaics d'Eusebi Arnau, Mario Maragliano i Pau Gargallo. S'acabà la seva construcció el 1918. Al 1956 es demanà permís per instal·lar un laboratori d'anatomia patològica. Les obres implicaven la construcció d'un altell.	

OBSERVACIONS

Porta el patronímic de Leopold Gil i Llopart, nebot de Pau Gil que col·laborà en la marmessoria del seu oncle per tal de que es pogués fer realitat l'Hospital. Eusebi Arnau va esculpir el seu retrat, amb bigoti a l'estil "kàiser" inclòs, en la figura del sant.

A l'interior sala de Sant Gerard i sala de Sant Alfred.

El Dr. Josep Cornudella i Capdevila i el seu mestre Joan Freixas i Freixas foren els primers metges que treballaren a l'Hospital l'any 1920, en els pavellons de Sant Salvador i Sant Leopold.

Nº 09	
NOM Sant Rafael	
NOM ORIGINAL III-Est	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de Sant Pau
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1914
ÚS Destinat inicialment a Traumatologia amb 44 llits	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA L'any 1914, és a dir ja en la segona fase d'edificació, es va començar a construir el pavelló de Sant Rafael. Un pis i semisoterrani. Model de construcció "Pavelló d'Infermeria". Al 1960 es practicaren obres de reforma i consolidació general.	
OBSERVACIONS Aquest pavelló es diferencià de la resta pel fet d'estar ornamentat amb la lletra "R" i no pas amb les "P" i "G" de tots els altres pavellons. Això és degut a que es va poder construir gràcies a una donació de Rafael Rabell, continuat més tard per la seva filla Concepció, vídua de Romaguera, i acabat pels seus marmessors. En el seu interior inclou una sala pròpiament dita de Sant Rafael.	

Nº 10	
NOM Sant Manuel	
NOM ORIGINAL IV-Est	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de Sant Pau
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1922
ÚS Destinat inicialment a Cirurgia General només per a homes; comptava amb prop de 100 llits. Més tard també se li afegirà el Servei d'Oncologia.	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA El 1922 es començà a treballar en el pavelló de Sant Manuel. Aquest pavelló pertany al grup d'edificis construïts sota la direcció de Pere Demènech i Roura, però tant l'estructura com l'ornamentació conserven l'estil de Lluís Domènech i Muntaner. Al 1946 es procedeix a disposar d'una parcel·la dels baixos del pavelló com a jardí Al 1959 es feren obres de reforma general.	
OBSERVACIONS Està dedicat a la memòria de Manuel Mariné i Molins, els germans del qual, Agustí, Pere, Dolors i Mercè hereus <i>ab intestato</i> del primer, dedicaren bona part de la seva herència a construir aquest pavelló. A l'interior les sales de Sant Albert, Sant Agustí i Sant Joaquim.	

Nº 11	
NOM Sant Frederic	
NOM ORIGINAL	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de la Santa Creu
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1928
ÚS Destinat a Pediatria, amb Urgències i Cirurgia infantil.	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA Frederic Benasat va fer una donació en el seu testament per a construir un nou pavelló a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. L'arquitecte encarregat va ser Pere Domènech i Roura que es mantindrà fidel a l'estil modernista del seu pare Lluís Domènech i Montaner. La marmessoria de Frederic Benasat va habilitar el recinte amb mobiliari (54 llits), robes i instrumental quirúrgic. Adossat a Sant Frederic també es va bastir un pavelló per a nens gràcies al llegat del Consol Vives. Al 1955 s'aprova el pressupost per acabar les obres de les ales dreta i esquerra destinades a nens convalescents físics. Aquell any començaren les obres d'ampliació del Dispensari de Neurologia, adossat al darrera del Pavelló. Acta de la MIA del 30.12.1967 en el que s'informa de l'acabament de les obres del pavelló de Sant Frederic.	
OBSERVACIONS Els mecenes d'aquest pavelló van ser Frederic Benasat i Consol Vives. A l'interior sala de Santa Gemma.	

Nº 12	
NOM	
Santa Victòria	
NOM ORIGINAL	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de la Santa Creu
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1922
ÚS	Destinat inicialment a medicina infantil amb 24 llits. Administració de la Santa Creu. En l'actualitat Patologia del llenguatge.
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA	
El 1920, és a dir ja en la segona fase de construcció de l'Hospital, s'inicià el pavelló de Santa Victòria gràcies al llegat que les germanes Llagostera havien deixat al Papa Benet XV i que Daniel Girona i Llagostera va saber conduir en favor del nou Hospital que s'estava bastint a la capital catalana. L'acte de la 1ª pedra el 23.04.1922, va ser presidit pel Bisbe de Barcelona el Dr. Ramon Guillaumet, i comptà amb la presència dels membres de la MIA, l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner, una representació del Cos Facultatiu, i el Dr. Daniel Girona acompanyat de la seva dona Maria Quintana. Com que finalment la quantitat no era mot elevada, el pavelló va haver de ser més petit i amb no gaires ornaments, i dedicat a nens malalts. L'any 1923 el llegat econòmic Llagostera s'esgotà. El 14.12.1924 rebrà un nou impuls econòmic gràcies a Francesca Prats, vídua de Juli Barbeny amb una donació de 30.000 pessetes El 24.04.1925 es feia lliurament del pavelló a la MIA (a la planta baixa hi haurien els nens i les nenes a la superior; el soterrani però, no estava acabat) Pere Domènech havia continuat el pla de construcció del seu pare.	

El 23.12.1925 (dia de Santa Victòria) es va fer una inauguració privada amb les famílies Girona i Barbeny.

Al 1946 es projecta el trasllat de l'aparell de Raigs X, ja que el pavelló té greus problemes d'humitat.

Al 1967 s'ordena desallotjar el pavelló de Santa Victòria perquè no està en condicions, i es programa reformar-lo per a malalts psiquiàtrics aguts.

Principis anys 70 al soterrani s'instal·len les aules de la Facultat de Medicina, i una col·lecció d'animals que un etòleg hi tenia recollits. Als pisos superiors, s'organitza de forma improvisada, tallers i una amuntegada.

A mitjans anys 70 es construeix un afegit amb la intenció de retornar-lo a activitats d'assistència.

OBSERVACIONS

El pavelló porta el nom de la filla difunta del matrimoni Girona-Quintana.

Nº 13	
NOM	
Pavelló d'operacions	
NOM ORIGINAL	
Sants Cosme i Damià	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de Sant Pau
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1902-1911
ÚS	
Destinat inicialment a sala especial d'operacions, concentrava tota la cirurgia de l'hospital (excepte la pediàtrica) En l'actualitat aculls els quiròfans centrals, i la Unitat de Cures Intensives Post-Operatòries en el soterrani.	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA	
El pavelló de Sant Cosme i Sant Damià està situat al bell mig de la gran via central. Edificat en la primera fase de les obres, de 1902 a 1911 gràcies al llegat de Pau Gil. Va ser estructurat diferent a la resta de pavellons. Consta de soterrani i tres pisos. S'hi accedeix mitjançant dues rampes a banda i banda del porxo d'entrada. En el soterrani era situada la “piscina para desinfección para el personal” (dutxes i banys per al personal de quiròfan), a més dels vestidors, magatzem i sala d'espera per als malalts que havien de ser operats. En el primer pis el quiròfan, de planta semicircular, la meitat vidrada i l'altre meitat coberta amb marbre. Tenia capacitat per a dues taules d'operacions “Quervain Scherer”. A tots dos costats foren situades la sala d'anestèsia i la sala dels malalts operats. En el segon pis hi havia dues petites sales d'operacions: una per a les dones i	

l'altra per als homes. Una sala de guixos, la sala d'esterilització del material i instrumental i un magatzem per a l'instrumental.

En el tercer pis se situaren els generadors d'aigua esterilitzada, un laboratori radiològic i un laboratori fotogràfic

L'ornamentació de la Casa d'Operacions va ésser dedicada als metges. A banda i banda de l'entrada principal trobem mosaics representant Sant Cosme i Sant Damià, patrons de la Medicina.

Destaquen (desgraciadament molt malmesos) els plafons de rajoles que recorden algunes de les celebritats en el camp de la Medicina: Virgili, Gimbernat, Mendoza, Letamendi, Giné, Marsillac, Soler i un altre que desconexim perquè han caigut part de les rajoles que componien el plafó.

El 1944 es va procedir al pintat de la sala d'operacions.

Al 1956 es realitzaren obres generals de consolidació de l'edifici.

Al 1956 s'instal·là un quiròfan, que fou una donació de Frederic Torelló

Al 1959 s'inauguren noves sales.

OBSERVACIONS

El nom original del Pavelló de Quiròfans (o Casa d'Operacions) és Pavelló dels Sants Cosme i Damià (patrons de la medicina)

Nº 14	
NOM Antiga Farmàcia (Pavelló Central-cos de ponent)	
NOM ORIGINAL	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de la Santa Creu
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1922
ÚS Psiquiatria, toxicomania, farmacologia. A la segona meitat del segle XX s'instal·là la Facultat de Medicina Al 1954 un informe fet sobre l'edifici informa que s'efectuen dos tipus de serveis. Un interior, per als pacients que han de ser intervinguts, i als quals es destinen dos quiròfans del primer pis, i un segon servei per pacients exteriors d'urgències, als quals es destina la Planta Baixa i un Quiròfan. El sòtan es destina a magatzem de material d'intervenció, i el segon pis a residència de metges	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA L'any 1922 s'iniciaren les obres del Pavelló Central. El Pavelló Central té una superfície de 4108 metres quadrats, i està format per planta baixa i tres pisos, i tres cossos independents. El cos central era el Convent de les Germanes amb capacitat per a 100 religioses; el cos de Llevant era la Cuina i Rebost, i el cos de Ponent la Farmàcia , Laboratoris i annexes. Al 1964 s'informa d'un problema d'esquerdes a les columnes produït per l'expansió del ferro. Es proposa la substitució de les columnes per unes altres sense nucli de ferro. Finalment s'opta per reforçar-les amb argolles i pintar-les amb esmalts de colors. Al 1976 es realitzen obres de reforma als laboratoris.	
OBSERVACIONS	

Nº 15	
NOM	
Convent (Pavelló Central-cos central)	
NOM ORIGINAL	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de la Santa Creu
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1922
ÚS Convent. Al 1954, degut al reduït nombre de religioses es va optar pel tancament del convent i la reutilització d'aquest espai com a sales pels malalts. La nova biblioteca es ha haver de col·locar en una dependència del Convent –el menjador- que les monges ja no feien servir. Es tracta d'una sala gran i desmantellada de més de 100 metres. La biblioteca antiga estava a l'edifici d'Administració, i romania inaccessible en la quasi clausura d'un Col·legi Major de Medicina. Es va inaugurar el 1972. En l'actualitat Banc de Sang, radiologia i farmàcia.	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA L'any 1922 s'iniciaren les obres del Pavelló Central. El Pavelló Central té una superfície de 4108 metres quadrats, i està format per planta baixa i tres pisos, i tres cossos independents. El cos central era el Convent de les Germanes amb capacitat per a 100 religioses; el cos de Llevant era la Cuina i Rebost, i el cos de Ponent la Farmàcia , Laboratoris i annexes.	
OBSERVACIONS	

Nº 16	
NOM Cuines menjador laboral (Pavelló Central-cos de llevant)	
NOM ORIGINAL	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de la Santa Creu
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1922
ÚS Cuina. En l'actualitat acull les Urgències de Psiquiatria, les Consultes Externes de Psiquiatria Comunitària (Toxicomanies) i el Servei de Farmacologia Clínica.	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA L'any 1922 s'iniciaren les obres del Pavelló Central. El Pavelló Central té una superfície de 4108 metres quadrats, i està format per planta baixa i tres pisos, i tres cossos independents. El cos central era el Convent de les Germanes amb capacitat per a 100 religioses; el cos de Llevant era la Cuina i Rebost, i el cos de Ponent la Farmàcia , Laboratoris i annexes. Al 1944 la volta de la cuina es trobava apuntalada i es pren l'opció de consolidar-la.	
OBSERVACIONS El 9 de febrer del 1911, l'Ajuntament de Barcelona, a petició de la M.I.A. decideix conservar la façana de la capella de Santa Marta, afectada pel pla urbanístic de desenvolupament de la Via Laietana. Aquest pla afectava als carrers de l'antic barri de Ribera, entre ells el carrer Riera de Sant Joan i els terrenys on havia estat construïda la capella de Santa Marta i la casa del capellà, que foren expropiades i enderrocades.	

La M.I.A., abans de l'enderroc de l'edifici de la capella, sol·licità a l'Ajuntament que respectés el valor artístic de la façana. L'Ajuntament, de comú acord amb el banc hispano colonial, responsable de l'enderroc, cedí la façana a l'Hospital de la Santa Creu, per tal de que la incorporés a un dels edificis del nou hospital en construcció.

El 17 de setembre de 1911 es desmuntava i transportava. Prèviament s'havia procedit a enumerar un per un els carreus de la façana i a fer un dibuix general. El preu del transport va ser de 1.500 pessetes. La porta fou reconstruïda al cantó nord del pavelló de la cuina, on actualment hi ha la cafeteria.

La façana de Santa Marta, és el darrer testimoni de l'antic Hospital de Pere Desvilar.

L'Hospital de Pere Desvilar fou fundat per aquest ciutadà el 1308 al barri de La Ribera de Barcelona, i era destinat als pobres.

L'Hospital fou enderrocat els anys 1713-1714 per la construcció de la Ciutadella. Un any més tard l'Ajuntament adquirí uns terrenys al carrer Riera de Sant Joan on tornà a construir l'Hospital sota la invocació de Sant Pere i Santa Marta, que eren els patrons de l'antic Hospital de Pere Desvilar. Juntament amb l'Hospital s'aixecà una capella dedicada a Santa Marta.

El 1840 aquest Hospital havia estat absorbit i integrat a l'Hospital de la Santa Creu, per tant en certa mesura, la M.I.A. era propietària de la capella i la façana que reclamava.

Dins de la Unitat de Toxicomanies (Programa Sant Pau-CITRAN) trobem la Sala Montserrat Montero, Aquesta unitat va ser inaugurada el 4 de febrer de 1987, en una acte que comptà amb la presència de Jordi Pujol i Soley, president de la Generalitat de Catalunya. La Sala Montserrat Montero comptava amb dues àrees: una d'internament de desintoxicació i l'altra de deshabituació i rehabilitació de pacients. Montserrat Montero era la mare de Josep Sisquellas, president del CITRAN (Centre d'Investigació, Tractament i Rehabilitació d'Addictes a Narcòtics) que va ser qui facilità els mitjans econòmics i una subvenció anual per tirar endavant el programa.

Nº 17		
NOM		
Xemeneia (màquines)		
NOM ORIGINAL		
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de la Santa Creu	
ANY DE CONSTRUCCIÓ		
ÚS		
Produïa el vapor de la cuina i farmàcia i calefacció per aigua calenta de tots els Pavellons d'infermeria de l'Hospital		
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA		
La sala de màquines on destacava la xemeneia de 35 metres i tres equips complets de calderes.		
OBSERVACIONS		

Nº 18	
NOM Casa Convalescència	
NOM ORIGINAL	
PROJECTE ORIGINAL	Casa de Convalecència-HSC
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1922
ÚS La funció de la Casa de Convalecència era la de donar acolliment de malalts sense recursos econòmics, que un cop donats d'alta de l'Hospital necessitaven un període de temps de repòs. A partir de l'any 1969 a l'ala esquerra de la Casa s'instal·la la Facultat de Ciències, l'Institut de Ciències de l'Educació i el Rectorat de la Universitat. (l'ala dreta restà buida)	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA El 1921 l'Ajuntament pagà 1.750.000 pessetes pel vell edifici de la Casa de Convalecència, i llavors es decidí construir un nou edifici dins del solar del nou Hospital de la Santa Creu (a l'angle est) i que fos ben condicionat. Les obres s'iniciaren immediatament en un extrem del solar, cantonada Sant Quintí i Sant Antoni Maria Claret. Va ser projectada per Lluís Domènech i Montaner, però construïda pel seu fill Pere Domènech. No té tanta qualitat artística com la resta El nou edifici tenia una capacitat per a 100 convalescents, i comptà amb la presència de Germans i Germanes i altres dependents que prestaven allà els seus serveis. En el seu interior hi ha una església, cuina i farmàcia pròpies, així com amplis dormitoris i menjadors. En total 2.298 metres quadrats. Inaugurada el 1930 durant l'acte oficial presidit pel rei Alfons XIII. A partir 1969 a l'ala esquerra la Facultat de Ciències, l'Institut de Ciències de	

l'Educació i el Rectorat de la Universitat. (l'ala dreta quedà buida).

OBSERVACIONS

La Casa de Convalescència, des del segle XVII, era una institució benèfica encarregada de donar acollida als malalts que un cop donats d'alta de l'antic l'Hospital de la Santa Creu necessitaven un període de temps de repòs. Per tant, la Casa de Convalescència sempre havia viscut en estreta relació amb l'antic Hospital, encara que amb vida econòmica independent.

A la sala d'entrada quatre murals recorden les famílies que varen col·laborar econòmicament en el bastiment de la Casa: l'escut d'armes de la família Gualba, el de les famílies d'Astor i Soler, i el de la família Ferran (principal benefactor).

Nº 19	
NOM Església	
NOM ORIGINAL	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de la Santa Creu
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1923
ÚS Culte religiós	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA El 1921 l'Ajuntament de Barcelona, adquireix, per un valor total de 5 milions de pessetes l'antic recinte hospitalari de l'Hospital de la Santa Creu. Aquest import va ser destinat en part a la construcció de l'església. L'11 de març de 1923 el Bisbe de Barcelona Ramon Guillaumet posa la primera pedra de l'església del nou Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. L'acte comptarà a més la presència dels Administradors de la Junta de l'Hospital: Jaume Cacarach, Sebastià Puig, Carles Fortuny i J. Josep Rocha. L'església va ser obra de Pere Domènech i Roura, i ocuparà un espai de 50 metres de llarg per 20 d'ample. Cal destacar el magnífic absis compost d'absidioles, amb finestrals policromats que volien representar les obres de misericòrdia, el presbiteri amb el seu altar major de marbre i alabastre, i els dos púlpits també d'alabastre, sostinguts pels dos evangelistes Mateu i Marc, representats pel brau i el lleó. Acompanyant l'església hi ha dos edificis annexes, un destinat a la Comunitat de Germans amb una capella domèstica i l'altra per a personal eclesiàstic. Totes les obres van ser costejades per mitjà del Capítol de la Catedral; el canonge penitenciarí Dr. Auguet va ser l'administrador econòmic de les obres. Al 1945 es va procedir a la construcció de dos altars adossats a les columnes del presbiteri amb capitells i bases d'alabastre blanc. El fust de les columnes es pintà de color verd i la taula de l'altar de granit d'Alcoi. Al 1960 s'informa de que l'edifici ha patit greus danys a causa d'una forta tempesta.	
OBSERVACIONS	

Nº 20		
NOM		
Administració		
NOM ORIGINAL		
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de Sant Pau	
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1905-1910	
ÚS		
Administració: a l'ala dreta Admissions d'Hospitalització, Servei d'Atenció a l'Usuari, Servei de Salut Laboral, Economia i Finances; a l'ala esquerra Arxiu Històric, oficines.		
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA		
El pavelló d'administració és el que constitueix l'entrada principal al recinte hospitalari. Construït de 1905 a 1910 , en la primera fase de les obres, gràcies directament al llegat de Pau Gil. El cos central és constituït pel vestíbul d'entrada, la sala d'actes i la torre del rellotge. Si bé aquest ha estat respectat, no podem dir el mateix dels seus dos cossos laterals, als quals s'han afegit diferents nivells per a crear nous espais, cosa que n'ha trencat l'estructura original. Descripció de l'estructura original del pavelló de l'Administració: Soterrani: les dependències de l'ala dreta van ser destinades a aparcament de vehicles de transport, dipòsit d'aparells d'extinció d'incendi i telèfons; les dependències de l'ala esquerra fou utilitzat com magatzem administratiu de l'Hospital. En el cos central arrenca l'escala principal del pavelló que dona començament a les galeries subterrànies de comunicació entre els pavellons. Planta Baixa: s'hi arriba des de l'exterior bé per una gran escalinata o bé per una doble rampa. La rampa permetia l'entrada de vehicles de transport de malalts sobretot. Al vestíbul hi havia el despatx del metge de guàrdia i el registre de malalts. A banda i banda una escala de pocs graons que comunica amb les altres dependències de la planta baixa. A l'ala dreta dependències mèdiques i la biblioteca i museu d'estudi. A l'ala esquerra les dependències		

d'administració, també amb la sala d'Arxiu Històric.

Planta Principal: s'accedia des del vestíbul per la gran escala. El cos central intacte. Una gran sala (14 x 6 metres) forma el vestíbul que dóna entrada al Saló d'Actes (14 x 10 metres de planta i 17,40 metres d'alçada). L'ala dreta amb dependències de la M.I.A. (Molt Il·lustre Administració de l'Hospital). L'ala esquerra hi havia els despatxos de les "Sociedades benéficas ajenas al Hospital", i els metges de guàrdia.

Segon pis: destinat als habitatges dels empleats administratius i les seves famílies. El seu accés era independent i des de l'escala de servei.

A partir de l'any 1921, i gràcies als diners que l'Administració de la Santa Creu havia rebut de l'Ajuntament de Barcelona per la venda de l'antic Hospital, es va poder entre d'altres coses habilitar el Pavelló d'Administració amb totes les seves oficines, secretaria, Sala de Junes, Comissaria d'Entrades, Arxiu, Biblioteca mèdica, Museu anatòmic i dependències dels metges de guàrdia.

Al 1966 s'informa de l'existència de greus esquerdes als arcs existents al pavelló de l'administració produïts per l'òxid de ferro. També es declara l'existència de grans esquerdes a la teulada que produeixen goteres. Poc després es procedeix a la seva reparació.

OBSERVACIONS

Al Pavelló de l'Administració destaca la Torre amb el rellotge.

La col·locació del rellotge s'inicià el 15 de febrer de 1910 quan es formulà el contracte d'obres amb els senyors Grau i Germans, on figura la col·locació dels marcs de ferro que havia de dur el rellotge de la torre.

El 1923 es procedeix a la instal·lació de la maquinària. La Construcció es va fer a la Casa Besses, sobre les bases d'un model francès.

El primer emplaçament de la maquinària fou la galeria situada damunt de la Sala d'Actes, uns 25 m. per sota de les campanes.

L'any 1952 es reparà i s'emplaçà al replà del primer graó de l'escala de cargol d'accés a la torre més alta de l'edifici.

L'any 1982 es substituï la vella maquinària per un rellotge elèctric.

La torre fou desmuntada peça a peça des de l'agulla fins a la plataforma a fi de tornar-la a reconstruir tal i com havia estat originalment.

Nº 21	
NOM Sant Antoni	
NOM ORIGINAL	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de la Sant Creu
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1932
ÚS A la segona meitat del segle XX Cirurgia Ortopèdica i Traumatologia, Neurologia i Neurociurgia. En l'actualitat a més està dedicat a fisioteràpia i educació maternal.	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA El pavelló de Sant Antoni es va iniciar el 1932. L'any 1944 es va poder acabar gràcies a la donació econòmica del governador civil de Barcelona: Antonio Correa Verguison. Aquell any s'instal·la l'ascensor i s'habilita una sala per homes que s'inaugurà el 1945 sota l'advocació de Santo Domingo de Guzman. Al 1946 s'habilita un quiròfan i una sala de dones sota l'advocació de Santa Teresa. Al 1954 es documenten obres a l'antiga sala de Santa Rita, que passarà a ser la sala de Pius X, per tal d'instal·lar els serveis de cirugia general. Al 1958 s'inicià un projecte per l'ubicació d'una sala de recuperació funcional.	
OBSERVACIONS En el seu interior hi ha les sales de Santa Maria, Sant Joan, Santa Teresa, Santa Rita, Sant Jordi i Sant Lluc.	

Nº 22	
NOM Sagrat Cor i Sant Miquel dels Sants	
NOM ORIGINAL	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de la Santa Creu
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1928
ÚS Cancerologia	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA El 29 de juny de 1928 es va posar la primera pedra del pavelló del Sagrat Cor i Sant Miquel dels Sants, destinat a la lluita contra el càncer. L'acte va ser presidit per Hemeterio Valverde, bisbe de la ciutat mexicana de León, i comptà amb la presència de les autoritats civils i militars, el cos facultatiu, i la Junta de la Lliga contra el Càncer. El pavelló es va poder erigir gràcies a la generositat popular. Vàries van ser les fonts de finançament: els donatius que presentà el canonge de la Catedral de Barcelona i membre de la M.I.A. Dr. Mariano Vilaseca, l'import de la subscripció obtinguda per la Lliga Catalana contra el Càncer (121.000 pessetes), la Diputació de Barcelona que hi destinà 50 mil pessetes, el donatiu anònim de 2 germans de Barcelona que ja anteriorment havien col·laborat amb 65 mil pessetes a la compra d'un gram de Ràdium a Bèlgica, i la recordada "Festa de l'Estalvi" (el mateix dia de la primera pedra) on participaren 10 mil nens barcelonins. Aquesta festa va consistir a que cada infant va trencar la seva guardiola, i un cop recollits els diners, es van llençar les restes de les guardioles als fonaments de la construcció. La "Festa de l'Estalvi" es repetí el 4 de maig de 1929, i segons ens diuen les cròniques en aquella ocasió l'acte va anar acompanyat d'un magnífic concert ofert per la banda municipal. Per cert, que polèmica va ser la negativa de la <i>Liga Española Contra el Cáncer</i> (domiciliada a Madrid) a col·laborar en la construcció del pavelló, tot i va haver rebut durant anys nombroses subvencions de la Lliga Catalana. El pavelló era	

un dels més avançats en la lluita contra el càncer a nivell europeu.

La seva superfície total era de 1519 metres quadrats (889 edificats i la resta jardins). La façana principal donava al carrer de Sant Quintí, i estava format per soterrani, planta i un pis. La planta comptava amb els serveis tècnics, el hall amb els despatxos dels metges, l'administració, biblioteca, i custòdia del ràdium, i dues ales: la nord o Curie (en record del matrimoni de científics) amb sala d'espera, dispensari, sala d'operacions; i la sud o Röntgen (en record del físic alemany).

Al pis les infermeries amb dues sales: per dones la sala del Sagrat Cor i la d'homes de Sant Miquel dels Sants, amb una capacitat global de 70 llits. A més, el pavelló gaudia de museu, biblioteca i sala de conferències. Al soterrani el laboratori i l'estable de petits animals. Una placa de marbre homenatja al Dr. Pujol i Brull que modernitzà el servei.

El canonge Dr. Vilaseca, poc després d'haver-se inaugurat el pavelló i veient el bon servei que donava, ja apel·lava a la generositat dels barcelonins per poder ampliar l'edifici i acollir més malalts. Ampliació que es va fer sí, però a mitjans del anys 50 i amb un edifici prefabricat anomenat La Ponderosa, que en l'actualitat ja no existeix. Per aquella època, i seguint amb la tradició de donacions de particulars, el març de 1959 la "Fundació March" regalà una bomba de cobalt.

OBSERVACIONS

Com a curiositat direm que Miquel dels Sants va ser un osonenc a qui se'l considera advocat contra la malaltia del càncer.

El pavelló inclou les sales de Sant Josep i Sant Miquel

Nº 23	
NOM Jardins	
NOM ORIGINAL	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de la Santa Creu i Sant Pau
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1909-1911
ÚS Jardins	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA La configuració i plantació del jardí coincidí amb el llegat de Pau Gil. Es plantaren espècies vegetals en els jardins entre pavellons, en el passeig central i en els parterres que hi havia a l'entrada de cada pavelló. Leopold Gil, nebot de Pau Gil, va ser un dels grans defensors de l'existència d'un gran jardí a l'Hospital de Sant Pau. Parlava amb orgull que la zona ajardinada en el centre hospitalari era de 145 metres quadrats per llit, quan el mínim aconsellat era de 100 metres quadrats, és a dir es superava amb escreix el recomanat, i això era en gran part gràcies als marmessors que compraren una superfície de terreny prou gran perquè el projecte de Domènech i Montaner es pogués portar a terme. L'arquitecte en la memòria del seu projecte plantejava que els pavellons tinguessin jardí a nord i sud de cada edificació, amb fàcil accés, i que estiguessin plens de flors, arbustos, parterres, arbres... L'objectiu era voler donar un caire alegre, optimista, que fes front al dolor de malalts i familiars, i que ajudés a uns i altres a trobar-se millor. És a dir, que la vegetació de l'Hospital no era per omplir o per fer maco, sinó que tenia una funció important, fins el punt que la zona ajardinada va ser projectada conjuntament amb l'arquitectura. Domènech i Montaner sabia que els parcs exercien funcions benèfiques i necessàries: purificant l'aire, fixant bactèries, pols i gasos tòxics. Que influeixen sobre el clima, fan més suaus les temperatures extremes, protegeixen l'espai contra el vent, conserven la humitat de la terra i eviten la dessecació i amb la	

seva gamma de colors, olors, formes i moviments poder incidir positivament en l'estat d'ànim de les persones.

1ª etapa (1909-1911): Es planten 242 arbres. En l'actualitat es conserven pocs arbres originals, entre ells les dues palmeres de dàtils que presideixen els dos parterres de l'entrada de l'hospital. En el passeig central: castanyers d'Índia i til·lers, arbres caducifolis que a l'hivern permeten l'escalfament del passeig i a l'estiu fan ombra. En els espais entre pavellons es posaren arbres de fulla perenne, tant de copa com de desenvolupament vertical, permetent d'aquesta forma que sempre des de les sales d'hospitalització es pogués veure la vegetació amb una rica gamma cromàtica. Entre les espècies més abundants en aquestes zones: el *Cupressus Macrocarpa*, el *Celtis Australis*, el *Pino Halepensis*, el *Cercis Siliquastrum*. Formant parterres trobem el *Pitus P.*, *Evaminus*, *Krategus*, *Laureles*, *Adelfas*, *Bojes*, els quals s'alternen amb plantes silvestres. La casa horticultora Badia i Ferrer es responsabilitza de la conservació dels jardins en aquesta primera etapa: recs, abonaments, reposició de les espècies vegetals.

2ª etapa (1913-1939): es creà la Direcció d'Arbrat de Sant Pau; a partir de llavors la trajectòria del jardí depengué de la direcció de l'Hospital. Entre 1914-1926 no hi ha constància dels arbres plantats, però sí que s'ajardinaren els voltants dels nous pavellons. L'any 1930, amb la inauguració, la meitat superior del recinte és ocupada per horts i camps erms. Les plantacions d'aquestes àrees és posterior al 1930. L'agost de 1936 s'encarregà a l'arquitecte paisatgista Nicolau Mª Rubió i Tudurí, Cap de Parcs i Jardins de l'Ajuntament de Barcelona, que projectés un jardí de repòs per a malalts. La guerra civil ho va impedir.

3ª etapa (des de 1939): en acabar la guerra, l'Hospital va demanar a l'Ajuntament de Barcelona que s'encarregués de la poda dels arbres, situació que s'ha mantingut fins a l'actualitat. Entre 1976-1977 es va talar una part del petit bosc de pins situat entre el pavelló de psiquiatria i la guarderia, per a fer-hi un aparcament. L'any 1980 una empresa privada es va encarregar de la plantació i remodelatge del jardí del pavelló restaurat de la Mare de Déu de la Mercè.

OBSERVACIONS

Els Jardins de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau són catalogats a la Guia dels Hospitals Verds de Barcelona com a espais verds d'Entorn Històric i Arqueològic (àrea enjardinada annexa a edificis de caràcter històric-arqueològic). Els edificis de l'Hospital van ser declarats Monument històric-artístic l'any 1978. Per aquesta categoria, hospital i jardí es troben sota protecció oficial.

Nº (actualment enderrocat)			
NOM			
Santa Faustina			
NOM ORIGINAL			
PROJECTE ORIGINAL			Hospital de la Santa Creu
ANY DE CONSTRUCCIÓ			1934
ÚS			
En una primera època es dedicà al guariment de tuberculosos. A la segona meitat del segle XX es va destinar a Psiquiatria.			
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA			
Pavelló per a malalts tuberculosos construït el 1934 per l'arquitecte Damià Ribas Baranguer, gràcies al llegat dels consorts Faustina Mata i el Dr. Francesc Fàbregas. Al 1944 es sol·licitar permís per habilitar un quiròfan al lloc destinat fins al moment a vestíbul. Aquest fet va implicar la modificació de l'escala. Aquell any es traslladen els tuberculosos a la torre del pavelló. Al 1950 es fan obres d'ampliació a la planta i a la sala. Al 1954 d'instal·len arrimadors de rajoles per evitar la humitat. Va ser el segon edifici enderrocat per tal de construir-hi les dependències del modern Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. En el seu lloc hi ha l'aparcament de l'Hospital.			
OBSERVACIONS			
Sala Sant Jordi			

Nº (actualment enderrocat)	
NOM Pavelló de la Resurrecció (La Morgue)	
NOM ORIGINAL	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de la Santa Creu
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1928
ÚS Dipòsit de cadàvers	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA Construït l'any 1928 per l'arquitecte Pere Domènech Roura, estava dedicat als difunts. La memòria constructiva de Lluís Domènech i Muntaner preveia que tots els hospitals aixecats sota preceptes higienistes, havien de tenir un espai específic com a dipòsit de cadàvers, per tal d'aïllar aquests de la resta de malalts. Constava de tres cossos units entre sí. El central era destinat a dipòsit de cadàvers, el de la dreta a Capella ardent i despatx de funerària i el de l'esquerra a Departament Anatòmic. Va ser el tercer edifici enderrocat per tal de fer lloc a les instal·lacions del modern Hospital de la Santa Creu i Sant Pau.	
OBSERVACIONS Al llarg dels anys se l'ha conegut amb diferents noms: Pavelló de la Resurrecció, La Morgue o simplement Funerària.	

Nº (actualment enderrocat)	
NOM	
Safareigs	
NOM ORIGINAL	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de la Santa Creu
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1927
ÚS	Desinfecció i safareig. Posteriorment arxiu d'expedients clínics
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA	
La memòria constructiva de Domènech i Muntaner preveia que tots els hospitals havien de destinar un espai específic i aïllat a rentat i desinfecció de la roba dels malalts. Anomenat inicialment Servei de desinfecció, rentat i planxat, fou construït per Pere Domènech i Roura l'any 1927. Es tractava d'un pavelló de planta baixa i primer pis amb una doble estufa per a desinfectar, cinc equips de tambors de rentat mecànic a motor independent, centrífugues, tres assecadors, tèrmic, pati a l'aire lliure per estendre la roba i sota terrat, calandres per planxat, departament independent per a rentat de gases i venes i forn crematori per a peces inutilitzables. Va ser el quart edifici enderrocat per tal de realitzar el projecte dl modern Hospital de la Santa Creu i Sant Pau.	
OBSERVACIONS	

Nº (actualment enderrocat)			
NOM			
Bòbila			
NOM ORIGINAL			
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de la Santa Creu		
ANY DE CONSTRUCCIÓ			
US			
Fabricació de maons			
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA			
Aquest edifici ja es trobava construït en els terrenys de l'hospital, abans que la marmessoria de Pau Gil els adquirís. L'any 1922 l'arquitecte Lluís Domènech i Muntaner exposà a la M.I.A. la conveniència de posar-lo en funcionament a l'efecte de fabricar els maons per a la construcció dels pavellons. Es volia aprofitant la terra procedent de les excavacions de patis i soterranis, i evitar així els costos de producció i transport. Per al seu funcionament aprofitava una mina d'aigua, ja existent, que la marmerssoria adquirí juntament amb els terrenys. Fou el primer edifici enderrocat per tal d'alliberar terrenys per a la construcció del modern Hospital de la Santa Creu i Sant Pau.			
OBSERVACIONS			

Nº (actualment enderrocat)	
NOM Guarderia infantil	
NOM ORIGINAL	
PROJECTE ORIGINAL	
ANY DE CONSTRUCCIÓ	
ÚS Llar d'infants	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA Fou construïda l'any 1980 i inaugurada l'any 1981 Edifici de 1.196 m2 format per dos mòduls de diferent nivell i orientació, amb una planta superior destinada a serveis. També disposava d'una zona a l'aire lliure amb jardí d'uns 3.000 m2 amb diferents instal·lacions d'esbarjo. Fou enderrocada juntament amb el Pavelló de la Resurrecció (La Morgue).	
OBSERVACIONS	

Nº (actualment enderrocat)	
NOM	
Sant Carles i Santa Francesca	
NOM ORIGINAL	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de la Santa Creu
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1927
ÚS	
En un principi l'edifici fou destinat a Medicina general.	
A la segona meitat del segle XX l'ala de Santa Francesca va ser destinada a Cirurgia toràcica, Assistència Respiratòria i Ginecologia-Obstetrícia, mentre que l'ala de Sant Carles es va dedicar a Cardiologia, Cirurgia Cardíaca, Endocrinologia, Otorrinolaringologia, Cirurgia Plàstica, Unitat Funcional Cardio-pulmonar i Oftalmologia.	

EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA

El Pavelló de Sant Carles i Santa Francesca es va començar a construir l'any 1927 gràcies al llegat de la senyora Francesca Balart, vídua de Carles Baró, la qual en el seu testament de 2 de juliol de 1925 diu que el producte dels seus béns haurà de ser destinat a la construcció d'un o més pavellons en els quals s'instal·lin malalts, amb preferència gent gran, a l'objecte de perpetuar la seva memòria i la del seu marit.

El novembre del 1927 l'arquitecte Pere Domènech Roura presentà a la M.I.A. els plànols d'un pavelló bloc per uns 300 llits i que tenia un cost de 1.436.005,80 pessetes. La M.I.A. els aprovà i lliurà un exemplar als hereus de la senyora Balart.

L'edifici fou acabat dos anys més tard -1929- i la marmessoria del llegat també va habilitar totes les infermeries del Pavelló amb mobiliari nou de llits, tauletes, matalassos, roba blanca etc.

El pavelló fou inaugurat amb la resta del conjunt hospitalari el 1930. Aquell mateix any es va col·locar al pont d'unió de les dues ales, una làpida commemorativa en honor dels benefactors.

Es tractava d'un edifici de planta baixa i un pis amb nou sales d'infermeria, amb capacitat per 320 malalts, d'ambdós sexes.

Disposava de mitjans auxiliars d'investigació (laboratoris, raigs x, electrocardiògraf etc.) Així com de dispensaris per a consultes externes.

Al 1954 es documenta una reforma al semi-sòtan, col·locant arrimadors de rajola per evitar l'humitat. S'inaugura una sala d'operacions.

Va ser enderrocat el juny de l'any 2005 afectat pel projecte de construcció del modern Hospital de la Santa Creu i Sant Pau

OBSERVACIONS

El 1927 la M.I.A. i la marmessoria Baró-Balart acordaren que aquest pavelló s'anomenés Sant Carles i Santa Francesca en honor als seus benefactors: Carles Baró i Francesca Balart.

El pavelló de Santa Francesca acollia les sales de Santa Clara, Santa Magdalena, Santa Anna i Sant Andreu.

El Pavelló de Sant Carles acollia les sales de Sant Pere, Sant Pau, Sant Gabriel, Sant Carles, Santa Francesca i Santa Elena.

Nº	
NOM Assumpció	
NOM ORIGINAL	
PROJECTE ORIGINAL	Hospital de la Santa Creu
ANY DE CONSTRUCCIÓ	1926
US Destinat en un principi a tisiologia. A la segona meitat del segle XX se'l destinà a Urologia. La "Fundació Puigvert" acull sales d'Hospitalització, Urgències i Consultes externes	
EVOLUCIÓ CONSTRUCTIVA Al 1926 comença la construcció del pavelló de l'Assumpció, pagat per Lluïsa Rabell de Patxot. L'arquitecte fou Pere Domènech i Roura, que mantindrà l'estil modernista del seu pare, tot i que ja feia uns anys que havia mort. Constava de planta baixa i un pis. Es destinà a Tisiologia i tenia una capacitat de 68 llits. El 1966 s'inaugurà el pavelló que acull la "Fundació Puigvert". Aquest pavelló s'adherí a l'antic de l'Assumpció, desfigurant la fisonomia original de l'edifici.	
OBSERVACIONS El pavelló porta el nom de la mare de Lluïsa Rabell de Patxot. El nom oficial del pavelló en la seva inauguració era de "Assumpció de Nostra Dona"	

7. CONCLUSIONS

L'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau és producte d'unes circumstàncies i un moment històric que potser són irrepetibles: l'existència d'una donació econòmica important, la conjuntura de l'eclosió del Modernisme, com a moviment sociocultural i artístic autòcton d'una força interna aclaparadora; i la presència d'un talent excepcional, Lluís Domènech i Muntaner, arquitecte, artífex del projecte que resumia en sí mateix i en la seva obra l'impuls creatiu de la seva època.

El Modernisme participa d'un moviment total que abraça el conjunt de la societat catalana i que tingué com a programa essencial la modernització de Catalunya a través de la recuperació d'allò que la identifica com a comunitat, que és fonamentalment la història, la cultura, la llengua i una manera pròpia de ser, una identitat.

L'encàrrec de la marmessoria a Lluís Domènech i Muntaner per a la construcció del primer projecte hospitalari –Hospital de Sant Pau– està precedida d'una polèmica entorn a la convocatòria d'un concurs de projectes, en el qual va ser triat inicialment no el millor projecte, sinó el menys dolent de tots. Poc després, la junta científicomèdica creada per certificar els resultats emesos i la marmessoria es van considerar alliberats de cap compromís respecte als concursants i van optar per remetre directament l'encàrrec a qui, segons parer generalitzat, havia de fer-se càrrec amb més encert d'aquest projecte. (1901). Lluís Domènech i Muntaner, era ja en aquest moment una personalitat avalada per una trajectòria i una presència social pública i política totalment compromesa.

D'altra banda l'Hospital de Sant Pau, naixia com a propòsit amb un compromís social extraordinari inherent a l'encàrrec: pal·liar les absències de tota mena que en matèria hospitalària patia la ciutat de Barcelona i, complir amb la voluntat testamentària del seu mecenes de ser un hospital modern, com els millors de París, Berlín i altres capitals, dotat de tots els

avenços científics, higienistes i sanitaris de què disposin els més avançats programes europeus.

En aquest sentit, la influència del comitè d'assessorament mèdic fou determinant, ja que tots ells eren els més fidels representants de les teories mèdiques higienistes, basades en el concepte d'aïllament, per a resoldre el problema de les pandèmies contagioses. Sota aquest precepte mèdic va ser pensat l'hospital, i d'aquí que respongui la base del projecte arquitectònic fos el pavelló aïllat. Val a dir, que en aquests moments, a la resta d'Europa, aquestes teories començaven a ser abandonades, davant dels avenços mèdics de Pasteur, Kock i altres en matèria de bacteriologia i vacunes.

Domènech i Muntaner seguirà fil pel randa els consells dels metges higienistes i els plantejaments de Pau Gil, tal i com es pot veure a la memòria que redacta per la seva construcció i que exerceix una visió fantàstica, colpidora i nova, quant al seu llenguatge ornamental i disposició dels pavellons,

Pavelló de Ntra. Sra. de Montserrat, resumeix perfectament la idea de pavelló aïllat i envoltat de

aïllats i envoltats de natura, formant una ciutat-hospital a l'estil d'una vil·la, totalment involucrada en el fet natural. Per primera vegada, aquesta és entesa com a element que proporciona benestar al més pur estil ruskinianà.⁴⁴ Es tracta d'una autèntica ciutat-jardí (recreant la concepció francesa "à village") destinada al guariment dels malalts a través de la Ciència, la Fe, la Caritat i l'Esperança –el món racional i espiritual-. Aquests temes són els que es representen de les formes més diverses per tot el recinte. El

---

⁴⁴ Ruskin (1819-1900): teòric de l'art i l'arquitectura del segle XIX, proposà un retorn a les formes neogòtiques amb un concepte de la natura rafaelita. Va defensar l'ornamentalisme com una possibilitat de reformar la societat. Les seves concepcions estètiques es troben fundades en idees-força de caràcter transcendentalista i vital.

resultat, sobrepassa de molt quant a continguts i presència formal, els coneixements que en aquell moment es tenia d'estructures i models hospitalaris. Un experiment anterior havia sigut dut a terme pel mateix Domènech i Muntaner a l'Institut Pere Mata de Reus, que pot ser considerat com un precedent constructiu de l'hospital de la Santa Creu i Sant Pau.

La proposta de la marmessoria de Pau Gil adreçada a Domènech i Muntaner tracta principalment de la realització d'un projecte hospitalari d'acord amb els fons de tres milions de pessetes i que quedà subjecte a unes condicions precises. L'inici de les obres seran en l'entorn d'un projecte que respondrà específicament a l'Hospital de Sant Pau i que Domènech organitza en dotze pavellons: un pavelló d'administració, un de cirurgia, vuit de malalts i dos d'observació. L'Hospital, una vegada construït, havia de ser cedit amb tots els equipaments a una institució ciutadana que es fes càrrec de la seva administració i gestió. La marmessoria entén que qui millor ho pot fer és precisament l'Hospital de la Santa Creu, ja que aquesta institució ja preparava una solució als seus endèmics problemes d'espai. Per tant la comissió optà per la millor solució, unir el seu esforç al esforços d'una institució hospitalària per ajuntar forces i economitzar recursos, solucionant així el problema de la futura gestió.

Per tant, la comissió del llegat de Pau Gil, decideix sol·licitar a la M.I.A. (Molt Il·lustre Administració de la Santa creu) un acord per construir l'Hospital de Sant Pau als terrenys que aquesta tenia adquirits per al trasllat del de la Santa Creu, al barri de Sant Martí de Provençals, cedint-lo després a l'administració d'aquest hospital. Per tal de procedir a un projecte més gran on cabessin els dos hospitals, la marmessoria va procedir a adquirir uns terrenys contigus als que ja tenia la M.I.A. a la partida de la Travessera, i fer un projecte comú més gran.

L'Hospital de Sant Pau i l'Hospital de la Santa Creu, s'entenen doncs, com una primera i una segona part d'un mateix projecte realitzat amb partides pressupostàries diferents.

Decidides ambdues parts a consolidar un gran projecte, aquest havia de tractar-se com una oportunitat per la ciutat de Barcelona, per tal de solucionar d'una vegada per totes, les mancances sociosanitàries que patia.

El projecte s'iniciava per Sant Pau, perquè ja tenia una dotació econòmica específica. La construcció es va fer entre 1902 i 1911, i en tot l'entorn dels dotze pavellons es recorda al seu benefactor "P" i "G", Pau Gil.

Detall ornamental de l'escala al pavelló d'administració. Mostra del luxe amb el qual fou dissenyat l'hospital

Cal dir també, que la seva construcció no estigué exempta de pressions de tot tipus. Mostra d'això, és el recull de premsa satírica que el projecte va general, acusant-lo de desproporcionat i monumentalista. També es patí la discrepància de la Junta de la Santa Creu al considerar el "luxe" de l'arquitectura projectada per Domènech i

Montaner. Aquesta idea d'estalvi feu que el llegat Gil s'apliqués només als 12 pavellons que formaven l'Hospital de Sant Pau i que ara són els que constitueixen el conjunt monumental declarat Patrimoni de la Humanitat.

Ningú no podia entendre que s'hi esmercessin tants esforços per a la construcció d'un hospital per "pobres". Però és que Domènech i Muntaner treballava així, no deixant res a l'atzar, ja que cada pedra transmetia un pensament, una idea i un suggeriment, i cada part estava dissenyada per ser perfecta. Reprenent el pensament ruskinià: *"...els edificis transmeten sempre el bon ànim i estat de gràcia del seu creador..."*.

D'altra banda Domènech i Muntaner es va revelar com un dels grans detractors als plans urbanístics d'Ildefons Cerdà, ja que si bé era partidari

del sanejament de la ciutat amb carrers més amples i arbrats, es mostrava del tot contrari a la quadrícula de línies infinites que Cerdà proposava. Aquesta oposició no es va limitar a la teoria; observem la situació de l'Hospital en un mapa de la ciutat: en primer lloc la seva planificació va ser en forma de rombe, trencant l'esquema dels quadrats de Cerdà, i després veiem com talla pel dret varis dels carrers de l'actual barri del Baix Guinardó, sobretot la Travessera de Gràcia, que com un moribund, mor a les portes de l'Hospital de Sant Pau.

Lluís Domènech i Montaner ja comptava amb el seu equip de col·laboradors, si més no, els artistes i artesans com ara Arnau, Rigalt, Pujol i Bausis, i d'altres que s'hi van incorporar en els projectes posteriors com ara Homar, Labarta, Maragliano, Juyol, Bru i Gargallo. L'arquitecte era el director de l'obra total i els seus col·laboradors actuaven en total sintonia amb les seves directrius.

Eusebi Arnau (1863-1933) i Pau Gargallo (1881-1934): estatuària exempta i escultura decorativa.

Emblema dels dos hospitals unificats: Sant Pau i la Santa Creu. Obra de Pau Gargallo

Francesc Labarta (1883-1963): per als dibuixos i pintures dels cartrons preparatoris dels mosaics "d'assumpte" sobre la història de l'Hospital, que decoren els dos cossos laterals de l'edifici de l'Administració.

Mario Mariagliano (1864-1944): realització de mosaics historiatats i d'altres situats a l'interior i exterior dels diferents pavellons.

La firma Rigalt Granell i Cia: vidriera artística.

La fàbrica Pujol i Bausis (d'Esplugues de Llobregat), la d'Elies Peris (a Onda, Castelló), o la de Cristòfol Guillamet (d'Alcora, València): producció ceràmica.

Entre el 1914 i el 1932 s'aixecaren la resta de pavellons que conformaven l'Hospital de la Santa Creu. Aquest procés s'anà fent a base de donacions pietoses, de tal manera que el nom del pavelló estava en estreta relació amb el nom que el donador volia donar-li el patrocinador, ja fos el sant del seu nom o bé alguna figura a qui tingués especial veneració.

Si bé el 1923 moria Lluís Domènech i Muntaner. El seu fill Pere Domènech recolliria el llegat del seu pare i s'encarregava del projecte constructiu.

El 1935, dels 48 pavellons del projecte originals s'havien aixecat 27, i el gruix del projecte es considerava acabat.

Pavellons de l'hospital abans del 1936.
Fot: Fons gràfic del AHSCSP

Malgrat tot, la problemàtica constructiva no havia fet més que començar. En realitat la M.I.A. era l'encarregada de gestionar un conjunt hospitalari fet a base de pavellons individuals, sotmesos a un procés de degradació arquitectònica constant, i que tenien per endavant el repte de la

modernització i de l'adaptació als nous avenços de la medicina, que es succeïen cada vegada d'una manera més ràpida. Aquests dos fets, obligaven a l'administració a un constant programa d'obres, reformes, consolidacions i ampliacions, que aviat es van convertir en una lacra econòmica insostenible.

Els llibres d'actes del M.I.A. recullen de forma sistemàtica aquesta problemàtica. Cada any els pavellons eren objectes de reformes. Es construïen altells, s'instal·laven ascensors i nous quiròfans, es refeïen

teulades etc.. Un dels problemes més acucians era el de l'humitat, especialment a la zona dels quiròfans. A tall d'exemple, el Pavelló de Sant Carles i el de Santa Faustina, va ser dotat d'arrimadors de rajola, ja que la pintura de les parets no resistia.

Un altre exemple de degradació el presentava l'any 1964 el Pavelló de Farmàcia on es declarava que *"... se observa agrietamiento de columnas producido por la expansión del hierro que forma su núcleo al oxidarse. Este proceso es imposible de parar sin someterlo a una capa de pintura antioxidante cuando el hierro no està revestido..."*⁴⁵

Per aquest cas, l'arquitecte Puig Janer, aconsellava la substitució de les columnes per unes altres sense nucli de ferro. Finalment la Junta optà per la decisió més econòmica: *"... se acuerda la construcción de argollas de hierro, que reforzando las columnas, impidan el movimiento de expansión a que se ven sometidas, y que se pinten con esmaltes de colores apropiados. Aceptando que esta es la solución más económica..."*⁴⁶

En un estat similar es trobava el Pavelló de l'Administració, quan el 1966 es declarava: *"... se observan grandes grietas en los arcos existentes en la fachada del Pabellón de la Administración producidos por el óxido de hierro, siendo urgente la reparación. Existe también en la azotea una gran cantidad de grietas que ocasionan en los días de lluvia las goteras...."*⁴⁷

L'any 1966 la Junta de M.I.A. manifestà el seu desig d'acabar amb aquesta problemàtica, declarant que el sistema d'hospital de pavellons és "antieconòmic", obligant a un esforç constant de manteniment i modernització, i començà a decantar-se per la construcció d'un nou hospital que anomenà "monobloc".

---

⁴⁵ AHSCSP. Actas de la M.I.A. 1964. fol.19

⁴⁶ AHSCSP. Actas de la M.I.A. 1964. fol 35

⁴⁷ AHSCSP. Actas de la M.I.A. 1966. fol 65

Paral·lelament des del 1961 s'havien començat a aixecar nous edificis, com el de la Fundació Puigvert, que trencaven totalment el conjunt arquitectònic modernista.

La dualitat existent entre conjunt històric-artístic del conjunt, i l'exigència de les funcions hospitalàries per les quals va ser dissenyat, s'ha mantingut de forma constant fins al tombant del segle XXI, moment en el qual, es fa imprescindible redissenyar la utilitat dels espais, respectant la funcionalitat que requereix la medicina actual i la bellesa arquitectònica i artística, del que és un dels grans llegats modernistes a la ciutat de Barcelona.

Manresa a 15 de setembre de 2006

8. BIBLIOGRAFIA

AA.DD. (1930) El hospital de la Santa Cruz y San Pablo. Editorial Políglota. Barcelona

AA.DD. (2006) Viatges per l'arquitectura romànica (Catàleg expo.). Editorial Publisher. COAC. Barcelona

AA.DD. (1930) El nuevo pabellón del Cáncer. Editorial Políglota. Barcelona, 1930.

AA.DD. (1935) Obra Benèfica 1935. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. Publicacions Kelmí. Barcelona, 1935.

AA.DD. (1987) "Història de l'Hospital de Sant Pau" a *Recull de treballs publicats 1980-1987. vol.I*. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. 1988

AA.DD. (1989) Lluís Domènech i Montaner i el director d'orquestra. Fundació Caixa de Barcelona. Exposició organitzada per la Fundació Caixa de Barcelona. Barcelona, 1989.

AA.DD. (1996) L'Arquitecte Lluís Domènech i Montaner. Fundació "La Caixa" Exposició organitzada per la Fundació "La Caixa". Barcelona, 1996

AA.DD. (2000) Domènech i Montaner Any 2000 Year 2000. Col·legi d'Arquitectes de Catalunya. Barcelona, 2000.

AA.DD. (2005) Lluís Bru. Fragments d'un creador. Els mosaics modernistes. Diputació de Barcelona. Barcelona, 2005

ALCAIDE GONZÁLEZ, R. (1999) "La introducción y el desarrollo del higienismo en España durante el siglo XIX. Precursores, continuadores y marco legal de un proyecto científico y social" a *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales. Universidad de Barcelona*. N° 50. 15 d'octubre de 1999.

CASTELLAR-GASSOL, J. (2000) Barcelona. La Història. Cròniques de 2000 anys de vida de la ciutat. Edicions de 1984 S.L. Montcada i Reixac, 2000

COMES, P.; VERGÉS, O.; RUIZ CALONJA, J. (1978) Història Contemporània de Catalunya. Editorial Teide. Barcelona, 1978

COURTHION, P. (1973) L'oeuvre complet de Pablo Gargallo. Imp. Moneta. Milan, 1973

DOMÈNECH GIRBAU, L. (1994) Domènech i Montaner. Ediciones Polígrafa S.A. Barcelona, 1994

LEISTIKOW, D. (1967) Edificios Hospitalarios en Europa durante diez siglos. Historia de la arquitectura hospitalaria (versión española de Dr. Aragón) C.H. Boehringer Sohn-Ingelheim am Rhein. Kaiserlautern, 1967

OBAÑOS I CAHO, M. (1980-1990) "Els jardins de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau" a *Revista Sant Pau*. Anys 1980-1990. vol. IV. Pàg. 171

ORDÓÑEZ FERNÁNDEZ, R. (1988) "Catálogo del Museo Pablo Gargallo". Impresión Edelvives. Ayuntamiento de Zaragoza. Zaragoza, 1988

SALMERÓN SANCHEZ, P. (1980-1990) "El rellotge de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau" a *Revista Sant Pau*. Anys 1980-1990. vol. IV. Pàg. 217

URTEAGA, L. (1980) "Misericordia, miasmas y microbios. las topografías médicas y el estudio del medio ambiente en el siglo XIX " a *Geo Crítica. Cuadernos críticos de Geografía humana*. Universidad de Barcelona. Any V, número 29. Novembre 1980

BIBLIOGRAFIA

AA.DD. (1930) El nuevo pabellón del Cáncer. Editorial Políglota. Barcelona, 1930.

AA.DD. (1935) Obra Benèfica 1935. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. Publicacions Kelmí. Barcelona, 1935.

AA.DD. (1987) "Història de l'Hospital de Sant Pau" a *Recull de treballs publicats 1980-1987. vol.I*. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. 1988

AA.DD. (1989) Lluís Domènech i Montaner i el director d'orquestra. Fundació Caixa de Barcelona. Exposició organitzada per la Fundació Caixa de Barcelona. Barcelona, 1989.

AA.DD. (1996) L'Arquitecte Lluís Domènech i Montaner. Fundació "La Caixa" Exposició organitzada per la Fundació "La Caixa". Barcelona, 1996

AA.DD. (2000) Domènech i Montaner Any 2000 Year 2000. Col·legi d'Arquitectes de Catalunya. Barcelona, 2000.

AA.DD. (2005) Lluís Bru. Fragments d'un creador. Els mosaics modernistes. Diputació de Barcelona. Barcelona, 2005

ALCAIDE GONZÁLEZ, R. (1999) "La introducción y el desarrollo del higienismo en España durante el siglo XIX. Precursores, continuadores y marco legal de un proyecto científico y social" a *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales. Universidad de Barcelona*. Nº 50. 15 d'octubre de 1999.

CASTELLAR-GASSOL, J. (2000) Barcelona. La Història. Cròniques de 2000 anys de vida de la ciutat. Edicions de 1984 S.L. Montcada i Reixac, 2000

COMES, P.; VERGÉS, O.; RUIZ CALONJA, J. (1978) Història Contemporània de Catalunya. Editorial Teide. Barcelona, 1978

COURTHION, P. (1973) L'oeuvre complet de Pablo Gargallo. Imp. Moneta. Milan, 1973

DOMÈNECH GIRBAU, L. (1994) Domènech i Montaner. Ediciones Polígrafa S.A. Barcelona, 1994

LEISTIKOW, D. (1967) Edificios Hospitalarios en Europa durante diez siglos. Historia de la arquitectura hospitalaria (versión española de Dr. Aragón) C.H. Boehringer Sohn-Ingelheim am Rhein. Kaiserlautern, 1967

OBAÑOS I CAHO, M. (1980-1990) "Els jardins de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau" a *Revista Sant Pau*. Anys 1980-1990. vol. IV. Pàg. 171

ORDÓÑEZ FERNÁNDEZ, R. (1988) "Catálogo del Museo Pablo Gargallo". Impresión Edelvives. Ayuntamiento de Zaragoza. Zaragoza, 1988

SALMERÓN SANCHEZ, P. (1980-1990) "El rellotge de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau" a *Revista Sant Pau*. Anys 1980-1990. vol. IV. Pàg. 217

URTEAGA, L. (1980) "Miseria, miasmas y microbios. las topografías médicas y el estudio del medio ambiente en el siglo XIX " a *Geo Crítica. Cuadernos críticos de Geografía humana*. Universidad de Barcelona. Any V, número 29. Novembre 1980